

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ / ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΑ ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»
ΑΘΗΝΑ - ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΒΑΣΙΛΗ ΜΠΙΣΚΟΥ
BIBLIOTHEKON

ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΑ ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ
ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΩΝ

Τ' ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΑ
ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΚΑ

ΤΑ ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ
ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΟΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΤΑ «ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΙΤΙΚΑ»
ΚΑΙ Η «REVISTA MACEDONOROMANA»

ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ
Η ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
ΤΩΝ ΒΑΓΕΝΑΔΩΝ

ΟΙ ΠΛΑΝΟΔΙΟΙ
ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΤΕΧΝΙΤΑΙ
ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Έρευνα τίτλων: ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΥΦΑΚΗΣ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Copyright: Εκδόσεις «Δωδώνη»
Ασκληπιού 3, 106 79 Αθήνα
Τηλ. 210/38.25.485

Κεντρική Διάθεση:
«ΔΩΔΩΝΗ» ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΕ
Ανδρέου Μεταξά 28, Αθήνα 106 81
Τηλ. 210/38.25.485 – Τηλ. και Fax: 210/3841171

ISBN 960-385-436-0

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΑ
ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ
ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΤΕΧΝΙΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»
ΑΘΗΝΑ - ΓΙΑΝΝΙΝΑ
2007

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ"

ΜΕΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Τ' ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΑ
ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ
ΚΑΙ
ΤΑ ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΚΑ

ΥΠΟ

ΧΡ. Β. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»
ΜΕΣΑΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΚΑΣΣΙΤΕΡΩΤΑΙ ἢ ΑΛΕΙΦΙΑΔΕΣ

Κασσιτερωταὶ ἢ Καλαντζῆδες ἢ Γανωτῆδες ἢ συνθηματικὰ στὴ γλῶσσα τους «Ἀλειφιάδες», λέγονται ἐκεῖνοι, ποὺ μὲ τὴν τέχνη τους ἐπικολλᾶν στὰ ὀξειδωμένα χαλκώματα κασσίτερον (καλὸν) καὶ ἔτσι τὰ κάνουν κατάλληλα γιὰ οἰκιακὴ χρῆσι, ὠρισμένου χρόνου κι' ἀκίνδυνα σὲ δηλητηριάσεις τῶν φαγητῶν. Χωρὶς κασσιτέρωση τὰ χάλκινα σκεύη εἶναι ἄχρηστα καὶ ἐπικίνδυνα.

Ἡ Καλαντζήδικη τέχνη εἶναι σκληρὴ καὶ βάνουση. Τόσο ποὺ μικρὰ παιδιὰ σὰν εἴμαστε, οἱ Πατεράδες μας θέλοντας νὰ μᾶς ἀπειλήσουν γιὰ τὴ νωχέλεια ἢ τὴ παιδικὴ μας τεμπελιά, μᾶς ἔλεγαν. «Μωρὲ θὰ σὲ στείλω Καλαντζῆ, ἔξη μῆνες, γιὰ νὰ γένης ἄνθρωπος...». Θὰ πῆ καλαντζῆς γιὰ τὰ παλαιότερα χρόνια, γιὰτὶ τώρα ἔχουν προοδεύσει καὶ ἐξανθρωπισθῆ, ραγιαῖς θεληματικὸς καὶ πειθαρχημένος τῆς πιὸ σκληρῆς καὶ βρώμικης ἐργασίας καὶ τῆς πιὸ φτωχῆς καὶ καθυστερημένης ζωῆς. Μένει ἀνεξήγητο τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ ὑποβάλλωνται σὲ τόσο δύσκολη, κακορίζικη καὶ τραχεῖα δουλειὰ ἐνῶ ἀσκοῦ-

σαν ένα ἐπάγγελμα ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης. Ξεκινοῦσαν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀνοιξή, σὲ ομάδες ἀνὰ 3 - 4, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπαραιτήτως καὶ ὁ μαθητευόμενος. Ἀλλάζαν στὸ ξεκίνημα καὶ ξανάλλαζαν στὴν ἐπιστροφή, τὸν Ἅϊ-Δημήτρη. Ὁ δρόμος τοῦ μαρτυρίου ἄρχιζε ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ποδεμένοι, κάπως, οἱ μαστόροι καὶ ξυπόλυτοι κατὰ κανόνα οἱ μαθητευόμενοι, ποὺ ἔφεραν στὴν πλάτη τους καὶ τὸ μεγαλύτερο φόρτωμα τῶν ἐργαλείων τῆς καλατζήδικης τέχνης, τίμημα γιὰ νὰ μάθουν τὴν τέχνη καὶ ὑποβολὴ σὲ βασανιστήρια μιᾶς μαρτυρικῆς ζωῆς ποὺ τοὺς ἀνοίγετο σὰν μέλλον, διέσχισον τὴν Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοποννησον. Καὶ ὅσοι ἀπόστεναν ἀπὸ τὸ συρεγγέλα τοῦ ἀναμολόγητου καὶ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ μισεροῦ, ἀπόμειναν σὲ διάφορα κέντρα τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδος, ὅπου ἐξελίχθησαν σιγὰ-σιγὰ σὲ προσοδευμένους ἐπαγγελματίες.

Ὁ ταξιδιωτικὸς σάκκος «τὸ μαχαλοσάκι τους» δὲν περιείχε, παρὰ ξερὸ ψωμί καὶ τοῦτο «ἀλειτούργητο» γιὰ διάστημα μιᾶς ἡμέρας. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἀρχιζε ἡ ἐπαιτεία μὲ τὴ «σιηντίλα», ἔργο τοῦ μικροῦ τοῦ μαθητευόμενου, ἔργο ὑποχρεωτικὸ ποὺ ἔπρεπε ν᾿ἀχῆ ἀπόδοση, ἄλλως ἐκρίνετο ἀνίκανος καὶ ὑποβάλλετο σὲ τιμωρία, συνηθεστέρα τῆς ὁποίας ἦταν ἡ νηστεία καὶ ἡ συνεχῆς ἐργασία.

Ἡ ἐργασία δὲν ἦταν στάσιμη. Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ καὶ ἀπὸ πόλι σὲ πόλι. Μόλις ἐτελείωναν τὸ ἓνα χωριὸ

ξεκινούσαν για τὸ γειτονικό. Σ' ἄν ἔφταναν, ἡ πρώτη τους δουλειὰ ἦταν ἡ ἀναζήτηση ἐργασίας καὶ ψωμιοῦ. Αὐτὸ ἦταν ἔργο τοῦ «Μαχαλατζῆ». Ἄν στὴ γύρα πούφερνε μάθαινε πὼς δὲν πέρασαν ἄλλα μπουλούκια καὶ ὑπῆρχαν χαλκῶματα για γάνωμα, εἰδοποιοῦσε τὸ μαθητευόμενο «Γιαλαξῆ» νὰ βρῆ στερνάρι για τὸ τρίψιμο καὶ τὸν Ἀρχιμάστορα «Ντεζακτιάρη» νὰ δώσῃ ἐντολὴ νὰ στηθῆ τὸ συνεργεῖο σὲ καμμιά ἀχυροκαλύβα ἢ σὲ κανένα ἀκατοίκητο παληόσπιτο, πού χρησιμοποιοῦσαν καὶ ὡς ἐργαστήρι καὶ ὡς ὑπνοτήριον. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν χαλκῶματα προχωροῦσαν. Ἐτσι κυλοῦσε τὸ ἐξάμηνο ταξειίδι τους. Μόλις ζύγωνε ὁ Ἄϊ-Δημήτρης καὶ ἐνεφανίζοντο τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ χειμῶνα, ξαναγύριζαν στὸν τόπο τους. Πεζοί, βαριαστημένοι ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὶς κακουχίες, φορτωμένοι πιὸ πολὺ μ' ὅτι τους ἔδιναν ἢ ἀπεκόμιζαν ἀπὸ τὴ δουλειὰ τους καὶ πρὸ παντὸς «καζαντημένοι», ἀγκομαχῶντας ἀπὸ τὸ φόρτωμα καὶ μὲ βιασύνη νὰ φθάσουν πιὸ νωρὶς στὸ τόπο πού γεννήθηκαν καὶ πού τοὺς τραβοῦσε ἀνεξήγητα.

Ἐγύριζαν για νὰ ζήσουν τοὺς ὑπόλοιπους ἕξ μῆνες, μιὰ ζωὴ τελείως διάφορη καὶ παράξενη. Θ' ἄλλαζαν τὰ καλλίτερα ροῦχα, θὰ δέχονταν τὰ καλοσορίσματα μ' ἐπιδεικτικὴ ἀρχοντιά, θὰ κανόνιζαν τὸ καζάντιο τους νὰ περάσουν ἄνετα μὲ τὶς φαμήλιες των, ὅσο νάρθη ἢ ὥρα τοῦ νέου ταξειδιοῦ. Μὲ τὴ πείρα πού ἀποκτοῦσαν ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις πού

κάνουν στὰ ταξείδια τους, ἀπὸ τὴ καλλιεργημένη εὐφυΐα τους, συνέπεια τῆς δύσκολης ἐργασίας των, ἐθεωροῦντο καὶ εἶναι οἱ καλλίτεροι τοῦ χωριοῦ, στοὺς τρόπους καὶ στὶς συζητήσεις των. Ἡ δὲ μεταξὺ των ὑποσυνείδητη εὐγενῆς ἄμιλλα ἔχει γίνῃ ἀφορμὴ προαγωγῆς καὶ προκοπῆς γενικώτερα τῆς κοινωνίας τοῦ χωριοῦ των.

Ἴσως νᾶναι τοῦτο ποὺ τοὺς κάνει φιλοπάτριδας, φιλόστοργους στὴν οἰκογένειά τους, φανατισμένους στὶς παραδόσεις, στὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου των, ἀμίαντους ἀπὸ ἐπιδράσεις θεωριῶν καὶ ἀντιλήψεων ξένων πρὸς τὶς δικές τους συνήθειες καὶ συνθῆκες. Εἶναι πράγματι φαινόμενο γὰρ παρατήρηση ἢ ψυχροσύνη καὶ ἢ νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ποὺ δουλεύουν καὶ ζοῦν μὲ τέτοιες παράδοξες ἀντιθέσεις.

Οἱ δύσκολες συνθῆκες τῆς ἐργασίας των, ἡ γεμάτη στερήσεις καὶ ταλαιπωρίες διαδρομὴ τοῦ ταξιδιοῦ των, τὸ ἄγνωστο περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκοντο κάθε φορὰ ἐν σχέσει καὶ μὲ τὶς ποικίλες ἀνάγκες τῆς γυρολόγου ζωῆς των, τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ δημιουργήσουν δική τους συνθηματικὴ γλῶσσα. Ἄλλοῦ μὲ παράφραση ἐλληνικῶν λέξεων, ἄλλοῦ μὲ λέξεις μεταφορικῆς σημασίας, ἄλλοῦ μὲ ἰδιωτισμοὺς τοπικοὺς καὶ μὲ λέξεις ξένες, ἐπενόησαν ὀλόκληρον γλωσσάριον «νεολογισμῶν», μὲ τὸ ὁποῖον συνεννοοῦνται πλήρως χωρὶς νὰ γίνωνται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους.

Οἱ πρῶτοι Καλαντζῆδες ἐμφανίζονται ἀπὸ τὰ μέσα

περίπου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος στοῦ Μπαμποῦρι τῶν Φιλιατῶν, γι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθηκε «Καλαντζομάννα». Ἡ παράδοση δὲν μᾶς δίνει στοιχεῖα πῶς καὶ ποῖοι πρωτόμαθαν τὴν τέχνη. Ἀπὸ τὸ Μπαμποῦρι ἐπεξετάθηκε ἡ Καλατζήδικη τέχνη στοῦ Τσαμαντᾶ, Πόβλα, Λειά, Λίστα, Γλούστα, Ἁγίους Πάντας, Ξέχωρα, Φατῆρι, Λίμποβο καὶ σὲ μικρότερη ἔκταση στὰ λοιπὰ χωριὰ τῆς Ἐπαρχίας Φιλιατῶν. Τώρα ἀπὸ τὰ περισσότερα τῶν ἀνωτέρω χωριῶν, ἔπαυσαν νὰ βγαίνουν Καλαντζήδες. Τὴν πρώτη θέση ἔχει τὸ Φατῆρι, ὁ Παλαμπᾶς, ὕστερα τοῦ Μπαμποῦρι, Λειά, Τσαμαντᾶ, Πόβλα καὶ σποραδικὰ τὰ Ξέχωρα καὶ οἱ Ἅγιοι Πάντες. Ἀλλὰ τελείως διάφορα ἀπὸ τὶς περασμένες γενεές. Ὁ Γανωτῆς αἰσθάνεται πλέον τὴν τέχνη του σὰν κοινωνικὴ ἀποστολή. Καὶ ἀξιώνει ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἐκτίμηση, πού τὸν ἐμφανίζουν ὡς ἐπαγγελματία σοβαρὸν καὶ ἀξιοπρεπεῖ. Ἐνῶ πρότερον, ἦταν ὁ ἄσημος καὶ περιφρονοῦμενος γυρολόγος, πού τοῦ πρόσφεραν ἀπὸ ἔλεος καὶ ἀπὸ οἶκτο, μαζί μὲ τὴ δουλειὰ καὶ λίγα ξεροκόματα ὡς βοήθημα. Τόση βάνουση, σκληρὴ καὶ περιφρονεμένη ἦταν ἡ δουλειὰ τῶν Καλαντζήδων, ὥστε ἐκείνους πού δὲ βάσταξαν τὶς ταπεινώσεις της, τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἀποδημήσουν ὅσο μπορούσαν πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, καὶ τὴν Ἑλλάδα. Στὴν Ἀμερικὴ. Πολλοὶ εἶναι οἱ Τσαμαντιῶτες, οἱ Μπαμπουριῶτες καὶ οἱ Ποβλιῶτες τοῦ Ν. Κόσμου. Μὲ τὰ ἴδια ἐφόδια τῆς φιλεργίας των καὶ μὲ ἀνθρωπινώτερους

ὄρους ἐργασίας πρόκοψαν ἐξαιρετικά. Τὸ βλέπει κανεῖς καὶ τώρα ἀκόμα στὰ πολυόροφα καὶ ἀρχοντικά σπίτια τοῦ Τσαμαντᾶ, τοῦ Μπαμπουριοῦ, τοῦ Λειᾶ, τῆς Πόβλας κλπ.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ Κασσιτερωταὶ ἢ Καλαντζῆδες μας. Δώσαμε μιὰ μικρὴ σκιαγραφία τους, γιὰ νὰ βροῦμε τὰ αἷτια τῆς ἰδιωματικῆς διαλέκτου των, ποὺ τὴν ἐγέννησεν ἡ ἀδήρυτος ἀνάγκη τῆς ζωῆς των. Καὶ παραθέτομε τὸ λεξιλόγιό τους, μ' ὅσες λέξεις κατωρθώσαμε νὰ συλλέξωμε, ἔχοντες ὡς βάση τὴν παράθεση ἐνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ στὸ βιβλίον τοῦ λογιῶν Τσαμαντιώτη Ν. Νίτσου, «Ἡ Κώμη τοῦ Τσαμαντᾶ». Ἀπὸ τίς λέξεις αὐτές, συναρμολογεῖται ἡ συνθηματικὴ τους γλῶσσα, «τ' Ἀλειφιάτικα».

ΧΡ. Β. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ἐκ Λίστης Φιλιατῶν Θεσπρωτίας

Δεκέμβριος 1945

Σημειώσεις: Ἐκτὸς τῶν Ἀλειφιάτικων ἢ Ἡπειρος παρουσιάζει γλωσσάρια καὶ ἄλλων τεχνιτῶν. Τὰ Σώπικα καὶ Μουτζούρικα ποὺ περιέχονται κατωτέρω. Τὰ Κουδαρίτικα, γλωσσάριο τῶν χτιστῶν, Χουλαριάδων καὶ Κονίτσης, (Ἡπ. Χρονικά ἔτος 5ον, τ. Α. Β. 1930, Χ. Σούλης καὶ Δ. Σάρρος). Τὰ Μπουκουρέικκα τῶν Ραπτῶν τῆς περιφερείας Τζουμέρκων (Ἡπ. Χρονικά, τ. Γ. 1926, σελ. 318) καὶ τὰ Ρόμκα, τῶν Γύφτων τῆς Ἡπείρου (Ἡπ. Χρονικά 1929, τ. Δ, σελ. 146-156, Σούλη). Περὶ τῶν τελευταίων εἶχεν ἀσχοληθῆ καὶ ὁ Κ. Φαλτάιτς, Βλέπε καὶ Μητροπολίτην Παραμυθίας Ἀθηναγόραν «Φῶς ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Ὑδάτων 1939», σελ. 25.

Τ' ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΑ

Α

Άγελάδα	Βουκέλα
Άγελάδια	Βουκέλια
Άδειο	Ζούφαλο
Αίγοπρόβατα	Τσαγκαδερά
Άκατάστατη, ἄμυαλη	Σιοντόρω
Άκίνητος, ἀκατέρχαστος	Κιουτσιοῦμπι
Άλάτι	Γνώσι
Άλαταποθήκη	Κούτελο
Άλείφω	Γανώνω τσαγκώνω- Ἐπτάνησος
Άλεῦρι	Πασπάλι
Άλευρώνω	Πασπαλίζω
Άλογο	Λασκάρι
Άλοιθορος	Τζίβας
Άμελέτητα	Μουσκουτερά
Άμμος	Σιοῦρι

Ἄνακατεύω	Περδουκλώνω
Ἄνδρας	Γκότης
Ἄνοιχτομάτης	Γκίρλας
Ἄνατριχίλα	Ἄνατσίρια
Ἄνοίγω πολὺ τὰ μάτια	Γκιρλώνω
Ἄρραβωνιασμένος	Μαραγκιασμένος
Ἄνεπρόκοπος	Ἄδούρητος
Ἄνήσυχος	Ἄσιγούρετος
Ἄνόητος	Σιούχας, στέας
Ἄντάρτης	Χουμπουριάρης
Ἄνδρικὸν ἐργαλεῖον (πέος)	Πεῦκος-μασκούτης τσόκος-μάνταλος
Ἄποχωρητήριοιον	Φριτσιάρι
Ἄρπάζω	Μαγγώνω
Ἄρτος	Τσαχτάι
Ἄσχιον	Κατσοῦπι
Ἄσπρόμαυρος	Λιάρα
Ἄστυνομα	Κολοβιάρα
Ἄσχημα	Σχιόρισμα
Ἄτυχής	Καφερός
Ἄυγὸ	Γκιλιστάρι
Ἄσθενής	Μαλλινιάρης
Ἄφεντικὸ	Ντόμος
Ἄφηρημένη	Παρατούρω
Ἄφθονο-πολὺ	Γαζέπι-Σοῦμμα
Ἄφοδεύω (χέζω)	Φρετσιώνω
» (κλάνω)	Τσαγκαδεύω

Β

Βαγενᾶς	Σῶπος
Βερεσιᾶς	Βέσιο
Βιζιᾶ	Γκιληστάρια
Βλέπω	Βοζιώνω
Βόδια	Βουκέλια
Βοσκή	Ζιόρος
Βραχί	Συντρόφι-Τσαντίλι
Βράχος, γερὸς στὸ κεφάλι, ἰσχυρόγνωμος	Σκέμπι, τσέπι
Βροχή	Τρεχάλω-Τρεχούμενη
Βούλωμα	Πυρι-στοῦπος
Βουλώνω	Στουπώνω
Βούτυρο	Αλοτφή
Βλάκας	Μέκιος, στέας
Βρωμάει πολὺ	ζέχνει, ζωκοπάει

Γ

Γαΐδαρος	Λασκάρι
Γάλα	Τσογλάνι
Γάλα πηχτό, τυρόγαλο	Σιηλίρα
Γάτα	Σούψω
Γανώνω	Σαλτώνω, σταγκώνω
Γελοῖος, ἄσκημος	Σκιόρισμα

Γεμάτο	Ντίγκα βέτσικα
Γέρος	Φαρφάλης-Κουριάλης
Γενήματα	Σπιρωτά
Γλῶσσα	Νταρβίρω
Γράφω ἐπιστολήν	Άλμπανίζω
Γράμμα	Φλέτουρο
Γρηά	Φαρφάλω-Κουριάλω
Γυμνός	Ζόρκος
Γύρα	Σιυντίλα
Γυρίζω	Γκιζεράω
Γυρολόγος	Συντιλιάρης
Γυναίκα	Γκόταινα
Γυναικειό πρᾶμμα (αἰδοῖον)	Μουσιθῦνι, Μίντζος, Μίχος
Γυφτόπουλο	Μαχόπουλο
Γύφτος	Μαχᾶς
Γνωρίζω	Βοζιώνω

Δ

Δάσκαλος	Κοντιλιάρης
Δακτυλίδι	Τουρκι
Δεκάρα	Κολίντρω
Δέρνω	Πετσώνω, τσαντιλιάζω
Διακονεύω	Συντιλεύω
Διάρροια	Τσέρλα

Δραπετεύω	Λάφτω
Δραχμή	Τσαπέρω
Δοκάρι	Σταλίκι
Δύναμις-κουράγιο	Τακάτι
Δυσκολεύομαι	Άντένω
Δυσκολεύτηκε	Άντεσε
Δυσκολία	Άντεμòς
Δωρεάν	Μπέχο, ξάπλα

Ε

Είδοποιῶ	Φωτάω
Εἶμαι	Γράζω
Έκατοστάρικο	Λαμποτάρικο
Έκκλησία	Λαμποσιάρα
Έλαιον	Άλοιφή
Έλεύθερος, παταχτός	Ξότος
Έληά	Μαυρομάτα
Έλαφρόμυαλος, Λιψòς	Τσουρούκιος
Έληές	Μαυρομάτες
Έμπόδιο	Άντεμα
Ένεργητικός-Έπιμελής	Μουκαέτης
Ένδύματα	Λεβέργια-σκουτιά
Έπί τέλους	Άγκουμπέτη
Έννοῶ-καταλαβαίνω	Βοζιώνω
Έξόγκωμα	Ζοῦμπος

Ἐπιπλα	Τζάρκαλα
Ἐπίσημος	Ντόμος
Ἐργαλεῖα Τέχνης	Χαλάτια
Ἀποσκευαῖ	Σέγια
Ἐρεθίζω, σπρώχνω μὲ τὸ δάχτυλο	Τζινάω
Ἔργασία	Φωτερή
Ἐρωτοτροπῶ	Προυτσαλίζω
Ἐσώβρακο	Τσαντῆλι
Ἐφημερίδα	Φλετουρίνα
Ἔχω	Γράζω
Ἐλάττωμα	Χοῦχι

Ζέστη	Μπρούσια
Ζητιανεύω	Σιντιλεύω
Ζητιανιά	Σιντίλα
Ζητιάνος	Σιντιλιάρης
Ζητῶ-ἀναζητῶ	Χαλεύω, σιντιλεύω
Ζῶα (αἰγοπρόβατα)	Σαχτά, Τσαγκαδερά
Ζεστό ψωμί	Σάπιο
Ζυγιάζω	Πεζόνω

Η

Ἡλιος	Λαμπερὸ
Ἡσυχάζω	Λαρώνω

Θ

Θάμνος	Ντοῦφα
Θεῖος	Λᾶλος
Θόρυβος	Τζαβαλιὸ
Θορυβῶ σιγὰ (Μὴ θορυβῆς)	Σιουμαλάω (μὴ σιουμαλᾶς)
Θυγατέρα	Λιανοματίνα - Γχοτοπούλα
Θυμώνω-κατσουφιάζω	Προυτζώνω
Θύρα χρυσφυγέτου	Γκλαβανή

Ι

Ἴππος	Λασκάρι
Ἰατρός	Βοτανιάρης
Φαρμακεῖον	Βοτανιάρικο

Κ

Καθόλου	Ἴτσιου
---------	--------

Κακοντυμένη	Σιοντόρω
Κακοφτιαγμένος	Σουργοῦνι
Καλαΐ	Σάλτωμα
Καλαΐζω	Σαλτώνω-ἀλείφω
Καθαρίζω τὸ χάλκωμα	Σουλίζω
Καλαντζῆς	Ἄλειφιᾶς
Κάλτσες	Πατοῦνες
Καλαμπόκι	Ἄλειτούργητο
Καλὸς	Μπάνικος
Καλύβα	Κονάκι
Κάμνω	Ἄλμπανίω
Καρύδια	Κουφαλιᾶρες
Καινούργιος	Μπουτσερος
Καπνὸς	Σιορευτᾶρι-Ντουάνι
Καπνίζω	Σιορεύω
Καρδιά	Φουρτούλω
Καφές	Γιαλαχοζοῦμι
Καταλαβαίνω	Βοζιώνω
Καταπινω-Καταβροχθίζω	Ζάφτω
Κατουρῶ	Πρασουρῶ
Κεφαλή	Καραφίνα
Κιλάω	Κουτουλάω
Κλαδὶ	Κοπάτσα
Κλαδὶ μικρὸ	Τσακνο
Κλέφτω	Χουμπουρεύω
Κλέψιμο	Χουμπούρεμα
Κοιλιά	Μπρέσκω, Χαμπέρω

Κοιμοῦμαι	Σκαρίζω
Κομμάτι φωμί	Σβῶλος
Κοροϊδεύω	Σιαχουλεύω
Κοπανῶ	Στουμπίζω
Κοπέλλα	Λιανοματίνα
Κοκόρια	Φτερωτὰ
Κόπρος-ἀκαθαρσία	Φουσκή, φρέτσια
Κουδοῦνι	Τσοκάν
Κουτὸς	Σιολῆς
Κλωστή	Ράμα
Κρασι	Σιόρο
Κρέας	Τσούκαλη
Κρύβω κλοπιμαῖον	Χουμπουρεύω
Κρύβω πρὸς φύλαξιν	Στριχώνω
Κριθάρι	Τσέτο
Κρεμύδια	Σκεφεριῶτες
Κρεμύδια μεγάλα	Περιστέρια
Κρεμμύδια βολβοὶ	Γουργούσια
Κρούω τὴν θύραν	Τσοκανίζω
Κτυπῶ	Πετσώνω
Κτυπῶ με σφυρί, με γουδι	Τσοκανίζω
Κτυπῶ ἐπιμόνως νὰ διαλυθῇ	Τσιολίζω
Κύριος	Ντόμος
Κτίστης	Λασπᾶς
Κλαίω πολύ	Γουριάζω

Λ

Λαμβάνω	Μαγγώνω
Λάχανα	Λιακαβέρια
Λαχανικά	Λιακαβέριδες
Λεκάνη	Βίρα
Λεμὸς	Γκριλιάγκος
Λεπτὰ	Κομματιάριδες
Λεπτοπόδαρη	Τσακνοπάτα
Λεπτή-Λιανή	Βέργα
Λιποθυμία-πεινά πολλή	Δείλια
Λίρα	Κίτερη, Καλπικη
Λιποθύμησε	Μπαϊλιασε
Λησται-Κλέπται	Χουμπουριάρηδες
Λουῖσο	Μασουλάτο
Λέρα	Κρώτσια

Μ

Μαγειρείον	Μπουτζάκι
Μαγαζί	Χαμινιάρικο
Μαγγούρα	Σκόπι-Τζουμάκα
Μαλλιὰ	Λέσια
Μάννα, Κυρά	Ντόμω
Μασῶ	Ματσαλάω
Μάτια	Τζίφια, φωτερὰ, σταφίδες
Μαῦρος	Νιάγγρος

Μέσα	Μπρέντα
Μάστορας, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Καλαντζήδων	Κούρτιαρης
Μύττη	Νιάρω
Μικρὴ	Λιανοματίνα
Μὴ μιλάς (κύττα τῆ δουλειά σου)	Ἄργασε τῆ φωτερή σου
Μικρὸ	Γκοτόπουλο-Λιάνομα
Μπουκιὰ	Χαψιά
Μοιχεύω	Μουτσιεύω
Μολύβι	Μαυροκέφαλο
Μοναστήρι	Λαμποσάριχο
Μουσουλμάνος	Πατσαρός
Μπομπότα	Μπαμπαρέλα
Μυρίζω πολὺ	Σοκοπάω
Μυρικόζω-ἀναμασῶ	Ἄρμαχιέμαι

N

Νέα γυναῖκα	Λιανοματίνα
Νέο παιδί	Γκοτόπουλο
Νειᾶτα	Μαλιμάτια
Νερὸ	Τρεχούμενο
Ντροπὴ	Σκουτέλα
Ντροπιασμένος	Σουργοῦνι, σκουτελιασμένος

Νύχτα	Σκοτεινή
Νύφη	Νούσιω
Νύχια	Εύστρες

Ξ

Ξένος	Τσιουῦλος
Ξεδοντιασμένη	Φαρφάλω
Ξεκουτιάρης	Κούσιαλο
Ξέσχισμα-ξέφτισμα	Τσιτίνι
Ξολοθρεμὸς	Ξίκι (Να γένης ξίκι) Καΐπι
Ξύλα	Γραφτερά
Ξύλα για κάψιμο	Νκουπίτσι
Ξύλινο δοχείον	Κούτελο
Ξύλινα κλαδιά	Πλόκαρα
Ξύλινο περικυκλωμα	Τσάρκος
Ξύλο χοντρό, ὑπομόχλιον	Βοζίλα
Ξύνω	Κζιαρίζω

Ο

Ὅργανοπαίκτης	Μαχᾶς
Οἰκία	Πάτα
Ὅκᾶ	Βαριά
Ὅλίγο	Ψιά

Ὅλοφύρομαι, κλαίω με δυνατὴ φωνή	Γουριάζω
Ὅμιλῶ πολύ, φλυαρῶ	Ἄλμπανίζω
Ὅρνιθα	Φτερωτὴ
Ὅπου	Ὅθε
Ὅρκος	Βγαλτὸ

Π

Παππᾶς	Λέφος
Παπαδιά	Λέφαινα
Παιδιά τοῦ Σχολείου	Μελήσια
Παπαδόπουλο	Λεφάτοπουλο
Παπαδοπούλα	Λεφοπούλα
Πατέρας	Τάτος
Παντελόνη	Συντρόφι
Παρδαλὸς	Λιάρος
Παρέα	Μπουλοῦκι
Παρρουνῶ	Σιουμεριάζω
Παππούς	Κουριάλης
Παιδί	Γχοτόπουλο
Παπούτσια	Πατούμενα
Πεθαίνω	Ντουφίζω
Πένα	Μαυρομήτα
Περιγελῶ	Σιαχουλεύω
Περιποιοῦμαι	Βαίλεύω

Περιποίησης	Βαΐλεμα
Πέρα μακριὰ πίσω ἀπὸ βουνὸ	Πλανιὰ
Πετεινὸς	Πέτος
Περίοδος ταξειδιοῦ	Χόβι
Πέτρα μικρὴ	Κατσικάρι
Πέρνω	Μαγγώνω
Πέτρα (χειροπιαστή)	Στοῦμπος
Πιάτο	Σάνι
Πιέζω μὲ τὰ χέρια	Ζουμουχλάω
Πίνω, καταπίνω φαΐ	Ζάφτω
Πισινὸς	Κυδώνης-Κρικος- σοῦφρος-κρικέλης
Πίνω κρασί, ποτὰ	Στορεύω
Πηγάδι	Ποῦσι
Πληρώνω	Λουθρίζω
Πλούσιος	Ντόμος
Πλένομαι	Τσουβρίζομαι
Πουρνάρια – Ντουῖφες	Κοπάτσες
Πόδια	Πάτες - κλήτσιοι
Πολλά, πολὺ	Σοῦμμα
Πόλεμος	Φλοερὸς
Πολυλογία	Βαβυλωνία
Πόρνη	Μουτσιευτάρω
Πορνεύω	Μουτσιεύω
Πόρδος	Τζάγκος
Ποντικὸς	Μίχος

Πρασινάδα	Ζιμάρι
Πρηνιδόν	Ταπίκουπα
Πρόσεχε, σώπα	Κάρνο
Προσφορά-καρβέλλα	Μπιντούσιω
Προσωρινῶς	Προσιώρα
Πρόχειρα καμωμένο	Σιομπόλιασμα
Προχείρως κάνω κάτι	Σιομπολιάζω
Πυρά, φωτιά	Καυτερή
Περιαυτολογῶ- μεγαλομανῶ	κόβομαι Ντομπλέτσης

Ρ

Ρῖγος πολὺ	Νταρντάκολη
Ραβδί	Κλίτσιος-Σκόπι
Ρακὴ	Τσικνή
Ράκος, κουρέλι	Ρέτζελο
Ράπτης	Βελονιάρης

Σ

Σαγόνι	Τσιαγοῦλι
Σακοῦλι	Φάρος
Στέλλω ἐπιστολὴν	Ἄλμπανίζω
Σιλβάρι, Πανταλόνι	Ποτοῦρι
Σιτηρὰ	Σπυρωτὰ

Σῖτος	Σάπιο
Σκάω, σκάσε	Πλαντάζω, πλάνταξε
Σκατὰ	Φρέτσια-κυδώνια
Σκασμένο	Πλανταμένο
Σκεπάζω	Μπουλώνω, πουμπώνω
Σκόρδα	Καούριδες
Σῦκα	Μαραγκούλες
Σκοτάδι	Τζάκ
Σκύλος	Λαχτένι
Σκουπίδια	Σιάφαρα
Σκοῦπα	Καλούπα (καλωπίζω)
Σπαθί	Κοφτερό
Σπίτι	Πάτα
Στενοχωροῦμαι	Ἄγκουσεύομαι
Σταφῦλι	Ζουμερό
Στάχτη	Παίπαιλη
Στενοχώρια	Ἄγκουσα
Στραβοφλαγμένος	Ζουγκλὸς
Στραβὸ πόδι-χέρι	Ζουγκλὸ
Στόμα	Μάσια, Γλοῦπος
Στοὰ	Γοῦβα
Στρατιώτης	Κολοβὸς
Συμφωνία, παζάρεμα	Ἄλωναρια
Σπάω	Λαταριάζω
Συνήθεια	Ζακόνι, ἀντέτι
Σύρομαι	Σβαρίζω
Συράμενη	Σβαριάρα

Σχολεῖο
Σφυρίκτρα

Μελίσσι
Μπιρμπίλι

Τ

Τανάλια μικρή

Τσίφτι

Ταψὶ

Ἄπλωτὸ

Τραπέζι

Σουφρᾶς

Τραχανᾶς

Ζαχαδιάρης

Τρελλὸς

Σιαμανταλὸς

Τελειώνω

Μπιτίζω

Τρεχάλα

Ἄρέντα

Τρέχω

Ἄρεντεύω

Τρώγω

Τσακταΐζω

Τρώγω πολὺ λαίμαργα

Ζάφτω

Τόσο δὰ

Τότσογια

Τουῦρκος

Πατσαρὸς

Τουφέκι

Φλοερὸ

Τσακώνομαι

Τσακαριάζομαι

Τσακίζω

Λαταριάζω

Τσαρούγια

Πατούμενα

Τσιγάρο

Σιορευτάρα

Τυρὶ

Φλῶρο

Υ

Ἵπνος

Σκάρος

Ἵπανδρεύομαι,	Τραχηλιάζω
ἔρχομαι εἰς συνουσίαν	
Ἵπόγειο	Κατόϊ, μπίμιτσα
Ἵποδήματα	Πατούμενα
Ἵποκάμισο	Κοντοροῦτι

Φ

Φαγητὸ	Μπριτζιόλα
Φανερά	Σκιερὰ
Φασόλια	Φουσκοκοιλίδες
Φέγγω	Φωτερίζω
Φεύγω	Λάφτω
Φεύγω μὲ τρόπο	Πιστρώνω (στρώνω τὴν οὐρὰ πίσω)
Φιλάω	Τσουφρίζω
Φλέστρα (καλαμποκιοῦ)	Ζούνα
Φλυαρῶ	Σμπορίζω - Γκλαμπανίζω
Φοῦρονος	Μουντζούρης
Φουσκώνω	Πιγκώνομαι
Φύγε	Λάψε
Φυλακὴ	Τσιώρω
Φυλάξου	Κάρνο
Φωτιὰ μὲ λάμψι	Τζιόρα
Φωτιὰ	Καφτερὴ
Φωτιὰ πολλὴ ἀπὸ κάρβουνα ἀναμένα	Μπρούσια

Χ

Χαλκώματα πρὸς γάνωμα	Μαυρίτσε
Χάρισμα - δωρεάν	Μπέχο
Χέρι	Μάσια
Χέζω	Φρετσώνω
Χρήματα	Κομένα
Χοῖρος	Ζιούνα-Μακρυμύτης
Χουλιάρι	Κουβαλητής
Χύτρα	Μαυρόκολη-Κακάβι
Χωρικός	Κουφό, Τσουλοκάκι
Χωριό	Χρέι
Χωροφύλακας	Κολοβός

Ψ

Ψάχνω	Τζαρκαλεύω - πασπατεύω
Ψάρια	Νεροπούλια
Ψείρα	Τσιοροκλίνα
Ψέματα	Μάσκα, σιούτες
Ψεφάσσης	Μάσκαρης
Ψοφίμι	Κέρμα
Ψιθυρίζω	Σιουμαλάω
Ψωμί	Τσαχτάι
Ψωμί ζεστό σιταριού	Σάπιο
Ψωμί καλαμποκιού	Άλειτούργητο

Ω

Ώρα

Κουρλαγγέλω

Ώραιος

Μπάνικος

Ώόν, αύγò

Γκιλιστάρι

Ο Μαχαλατζής

Νά γανώωωωσ' μ' ... Νά σταγκώωωωσ' μ' ...

ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΑΡΑΠΟΙΗΜΕΝΑ

Ἄγγελικὴ	Γκέλω
Ἀθανάσιος	Νάσιος
Ἀναστάσιος	Τάσης
Ἀναστασία	Τάσιω
Βασίλειος	Τσίλης
Γεώργιος	Λώλης
Δέσποινα	Τσέπω
Δημήτριος	Μῆτρος, Μήτσης
Εὐάγγελος	Ἄγγέλης
Εὐγενία	Ἄβγένω
Θεόδωρος	Σιολῆς-Σιῶζος
Θωμᾶς	Σιῶμος
Κωνσταντῖνος	Κῶτσιος
Λάζαρος	Λᾶζος
Λαμπρινή	Μπούσιω
Λάμπρος	Μπούσιος
Νικόλαος	Κολιὸς
Παναγιώτης	Γιώτης
Παρασκευὴ	Τσιβὴ
Σταῦρος	Τσαῖβος
Σταματίνα	Τσιαμάτω
Στασινὴ	Τσηνὴ
Σωτήριος	Τῆρος
Χρῆστος	Τσίτος
Χρυσούλα	Σιούλα

ΛΕΞΕΙΣ

Ποῦ φανερώνουν ἰδιότητας τῶν τεχνιτῶν, τῶν ἐργαλείων καὶ τῶν σκευῶν τῆς Καλατζίδικης τέχνης.

Ἄλοιφή. – Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὄξύ, (σπίρτο τοῦ ἁλατος). Ὑγρόν, μὲ τὸ ὁποῖον καθαρίζουν τὰ χαλκώματα πρὶν τὰ βάλουν στὸ «Γιαλάκι».

Γιαλάκι. – Ἡ γούρνα ποὺ πλένουν τὰ χαλκώματα.

Γιαλακόξυλο. – Τὸ ξύλο ποὺ στηρίζεται ὁ Γιαλαξῆς γιὰ νὰ πλύνῃ τὰ χαλκώματα.

Ο Γιαλαξῆς

- Γιαλαξῆς. – Ὁ πλένων τὰ χαλκώματα.
- Καζαή. – Εἶδος μαχαιριοῦ, ποῦ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν «Ντεζακτάρη» γιὰ νὰ βγαίνει τὸ καμμένο βαμβάκι ἀπὸ τὶς ραφές τῶν χαλκωμάτων.
- Καρρᾶς. – Μαύρη σκόνη, ποῦ φεύγει ἀπὸ τὰ καπνισμένα χαλκώματα καὶ κολλάει στὸ βαμβάκι.
- Κονάκι. – Τὸ ἐργαστήριον τῶν Καλαντζήδων.
- Κούρουμος ἢ Κοῦρμος. – Τὸ σκοινὶ, μὲ τὸ ὁποῖον δένουν τὸ «μαχαλοσάκι».
- Κουμκάκι. – Μικρὸ ξύλο, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπλώνουν τὴν κόλλησι.
- Κουρλαίι. – Ἡ πίσσα.
- Κούρτιαρης ἢ Ντεζακτάρης. – Ὁ Ἀρχιμάστορας, ὁ ὁποῖος γανώνει.
- Μαρίτσα. – Μεταποιημένο παλιὸ χάλκωμα.
- Μαχαλατζῆς. – Ὁ περιφερόμενος τοὺς μαχαλάδες γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ ἐργασίαν.
- Μαχαλοσάκι. – Σάκκος, ποῦ μαζεύει ὁ γυρολόγος τὰ χαλκώματα.
- Μισιατίρι. – Ἀμμωνιακὸν ἄλας, ποῦ ρίχνουν στὸ χάλκωμα μόλις ζεσταθῇ. – Χωρὶς αὐτὸ δὲν πιάνει τὸ καλάιι.
- Μπικιώννα. – Δοχεῖον νεροῦ.
- Μπίστα. – Γάνωμα μὲ μολῦβι.
- Ξεσκίني ἢ Ντραβιτζίκα. – Σακκοῦλι δερμάτινον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον βάζουν τὸ βαμβάκι.
- Ξεσκίνικο. – Παλιὸ χάλκωμα μὲ πολλὰ μπαλώματα.

- Ὀλντάνης. – Σακκουῦλι δερμάτινον, εἰς τὸ ὅποιον
 βάζουν τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης.
- Παλάσι. – Τὸ βαμβάκι, μὲ τὸ ὅποιον γανώνουν τὰ
 χαλκώματα.
- Σιουλοσκοῦτι. – Ὑφασμα μάλλινον, μὲ τὸ ὅποιον
 γιαλίζουν τὰ χαλκώματα μετὰ τὸ γάνωμα.
- Σιοῦρι. – Ἄμμος.
- Ταβλᾶς. – Τὸ ταψίον, μέσα εἰς τὸ ὅποιον γανώνουν.
- Τσαρπίμ. – Δέρμα μικρόν, μὲ τὸ ὅποιον τρίβουν τὰ
 μικρὰ χαλκώματα μὲ ἄμμο στὸ γιαλάκι μὲ τὸ χέ-
 ρι.
- Τσουβρίμ. – Δέρμα (τομάρι) μεγάλο, μὲ τὸ ὅποιον
 τρίβει ὁ Γιαλαξῆς μὲ τὰ πόδια τὰ χαλκώματα.
- Τσούβρισμα. – Πλῆσις τῶν δοχείων.
- Χαλάτια. – Τὰ ἐργαλεῖα.
- Χόβι. – Περίοδος ταξειδιοῦ. (Σ' ἄλλο χόβι θὰ σὲ πά-
 ρω).

ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

Βοζώνεις Ἀλειφιάτικα;

Ξέρεις, καταλαβαίνεις
καλαντζίδικα;

Λάψε Γκοτόπουλο, ν' ἀρ-
γαστοῦμε στή Λεφο-
σιάρα. Θὰ τσιαχταήσω-
με καὶ μπιντούσια. Θὰ
μᾶς τὴ μαγκώση ὁ Λέ-
φος.

Φῦγε παιδί, νὰ πᾶμε στήν
ἐκκλησία. Θὰ φᾶμε καὶ
προσφορά. Θὰ μᾶς τὴ
δώση ὁ Παππᾶς.

Κάρνο Γκοτόπουλο, μὴ
βοζιώνης τὴ Λιανοματί-
να, γιατί γράζει μὲ τὸ
Ντόμο ποὺ βοζιώνης.

Κάθησε καλὰ παιδί. Μὴ
βλέπεις τὴν κοπέλα,
εἶναι ἀρραβωνιασμένη
μὲ τὸν ἄνδρα ποὺ βλέ-
πεις.

Ἄλμπάνισε τὴ φωτερή σου
Γκοτόπουλο. Τσοῦβρισε
τὶς μαυρίτσες καὶ στα-
μάτα τὴ μπιρομπίλωσου.

Κάμε τὴ δουλειά σου
παιδί (γιαλαξῆ). Πλῦνε
τὰ χαλκώματα καὶ στα-
μάτα τὴ γλῶσσα σου.

Ἄντας σοῦ μαγγώνουν
στὶς πάτες κουβαλι-
στήδες γιὰ σάλτωμα, νὰ
συντιλεύης σιόρο καὶ
τσικνή. Μὴ φωτᾶς γιὰ
κομμένους.

Ὅταν σοῦ δίνουν στὰ
σπίτια κουταλοπήρου-
να γιὰ γάνωμα νὰ τοὺς
ζητᾶς κρασί καὶ οὔζο.
Μὴ λές γιὰ λεπτά.

Κάρνο μέκιο. Μὴ φωτᾶς
ἀλωναριά. Θὰ μαγκώ-

Πάψε κουτέ. Μὴ λές παζά-
ρι. Θὰ πάρωμε τὰ χαλ-

σουμε τὶς μαυρίτσες,
θὰ τὶς ἀλμπανίσωμε κι'
ἀπὲ φωτᾶμε ἀλωναριὰ
ποὺ νὰ τοὺς πιάση ἢ
ταρτάκολη.

κώματα πρῶτα νὰ τὰ
φτιάσωμε καὶ ἔπειτα
τοὺς λέμε παζάρι ποὺ
νὰ τοὺς πιάση θέρμη.

Ἄργασ' τὴ φωτερὴ σου.

Κάμε τὴ δουλειά σου.

Μοῦ τσακτάησες τὴν κα-
ραφίνα.

Μοῦφαγες τὸ κεφάλι.

Νὰ σοῦ λείπουν τὰ μα-
σουλάτα.

Νὰ σοῦ λείπουν τὰ λου-
σα.

Ἐβγαλε μαλιμάτια ὁ νιάγ-
γρος.

Ἐβγαλε νειάτα (λόγια) ὁ
γυφτος.

Κᾶτι φωτάει καὶ τὸ γκο-
τόπουλο!

Κᾶτι μᾶς λέει καὶ τὸ παι-
δί!

Τσι φωτιές!

Τὴ δουλειά σου.

Τὸν ἔχεις καπαλίκα.

Ἐχεις τὸ διάβολο μέσα
σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΕΣ

Λίγια μου,

Ἄντας ἔλαψες γι' αὐτοῦ τὸ γκοτόπουλο τοῦ Γιορ' Σπύρου μάγκωσε τὴ λιανοματίνα τοῦ Κώτσιο Νίκα κι' ἔλαψαν γιὰ τὸ Καρόκι μὲ κάτι σώπηδες ποὺ φωτέριζαν τὶς μπούτενες τοῦ Θύμιο Τάση τοῦ γκαβουῦ.

Τὰ λακτένια τοῦ πέρα μαχαλᾶ φώτισαν στὴ σκοτεινὴ τὸ λάψιμό τους κι' ὅλο τὸ χρεῖ γράζει ἀλέστα. Ἡ Ζώνια μου ἢ Γιάννοβα βόζιωνε τὴ φωτερὴ κι' τσόπενε... Τί ἀλμπανίστηκε στὸ χρεῖ δὲν φωτιέται. Σκουτέλες. Σκουτέλες! Ἀπὸ τ' ἄλλα γράζομε μπάνικα. Οἱ κολίντρες μπίτισαν. Ἀπὸ τὸ χαμινιάρικο τοῦ Γιότι – Γιάννη Μπλέτσα μάγκωσα βέσιο δυὸ βαρειὲς ἀλειφή, μία σπυρωτὴ καὶ τρία καλούπια τσουβρεχτῆρι. Βόζιωσε νὰ μοῦ λάψης κομματιάριδες νὰ τὸν ζουφρίσω.

Τὰ λιανόμετά μας γράζουν μπάνικα καὶ σὲ τσουφρίζουν.

Η ΛΙΓΕΝΑ

Ἡλία μου,

Ὅταν ἔφυγες γι' αὐτοῦ τὸ παιδὶ τοῦ Γεωργίου Σπύρου ἔκλεψε τὴ θυγατέρα τοῦ Κώστα Νίκα κι' ἔφυγαν γιὰ τὸ Καρόκι μὲ κάτι Βαγενάδες ποὺ ἔφκιαναν τὰ βαρέλια τοῦ Θύμιο Τάση τοῦ τυφλοῦ.

Τὰ σκυλιὰ τοῦ πέρα Μαχαλᾶ πρόδωσαν τὴν νύ-

κτα τὸ φυγιό τους κι' ὄλο τὸ χωριὸ σηκώθηκε στὸ πόδι. Ἡ συνυφάδα ἢ Γιάννοβα τῶξερε καὶ δὲν μιλοῦσε. Τί ἔγινε στὸ χωριὸ δὲν μολογιέται. Ἐντροπές. Ἐντροπές.

Κατὰ τὰ ἄλλα εἶμαστε καλά. Τὰ χρήματα τελείωσαν. Ἀπὸ τὸ μπακάλικο τοῦ Γιότι – Γιάννη Μπλέτσα, πῆρα βερεσιέ, δυὸ ὀκάδες λάδι, μιὰ ὀκὰ ζάχαρη καὶ τρία καλούπια σαποῦνι. Κύτταξε νὰ στείλῃς λεπτὰ νὰ τὸν ξοφλίσω.

Τὰ παιδιὰ μας εἶναι καλά καὶ σὲ φιλοῦν.

Η ΗΛΙΕΝΑ

Γκοτενά μου Τσινή.

Σὲ τσουφρίζω στὶς σταφίδες καὶ τὸ γκοτόπουλο τὸ Νᾶκο καὶ τὴ λιανοματίνα μας τὴν Τσιέπω.

Μοῦ λάγχεψε ἢ Φουρτούλω μου τοῦ καφεροῦ νὰ βόζιωνα τόσογια τὴν μπάνικη τὴν πάτια καὶ τὸ κουργιάρικο τὸ κονάκι μὲ τὰ τσαγκαδερά καὶ τὰ βουκέλια μας τὰ δυό. Ἄντας ἔλαψα γιὰ δῶθε ἄργασα στὴν πάτα τὴν παληὰ τὸ κουμκάσι μου τὸ Σοῦμο, τὸ τσιουβρίμι, δυὸ ξεσκίνικες μαυρίτσες καὶ τὴν καζαὴ τὴ σιδερένια. Χουμπούρεψτα στὴ μπίμιτσα μὴ τὰ μαγκώση ὁ Σιολῆς τοῦ Γιόρη Στάλου, πὺ ζαγορεύει αὐτοῦ στὸ χρεῖ.

Φλετούρισέ μου. Ὁ Γκότσης σου

Ο ΝΑΣΙΟΣ

Γυναῖκα μου Στασινή,

Σὲ φιλῶ στὰ μάτια καὶ τὸ παιδὶ τὸ Νᾶκο καὶ τὴν κόρην μας τὴν Τσιέπω.

Μοῦ ἐπόνεσε τοῦ δόλιου ἢ καρδούλα μου νὰ ἔβλεπα λιγάκι τὸ καινούργιο τὸ σπίτι καὶ τὸ παλὸ καλύβι μὲ τὰ ζωντανὰ μας καὶ τὰ δυὸ τὰ Βοΐδια μας.

Ὅταν ἔφυγα γιὰ ἐδῶ ἄφησα στὸ παλὸ σπίτι τὸ κουμουκάσι τὸ μεγάλο, τὸ τσιουβρίμι, δυὸ παλὰ (μπαλωμένα) χαλκώματα καὶ τὴν σιδερένια καζαή. Κρύφτα (συμμαζεψέτα) στὸ ὑπόγειο, μὴν τὰ πάρη ὁ θόδωρος τοῦ Γιώργη Στάλου, πὺ περιφέρεται χασομέρης αὐτοῦ στὸ χωριό.

Γράψε μου. Ὁ ἄντρας σου
Ὁ ΘΑΝΑΣΗΣ

Οι Σώπηδες

Μπούχιασε Νάσιο τὰ τσεμπέρια
μὴ μαλιάση ἀπ' τὸ Κούφαλο.
(Σχίτσα Γ. ΣΤΑΜΑΤΗ ἐκ Κουρέντων)

ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ

Τὰ Σώπικα εἶναι ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν Βαγενάδων ἢ Βαρελάδων. Τὸ ὄνομα τὸ πήραν ἀπὸ τὴν Σωπικὴν, χωρὶὸ τοῦ Πωγωνίου, ἀπ' ὅπου βγαίνουν οἱ περισσότεροὶ Βαγενάδες. Τὴν ἴδια γλῶσσα μεταχειρίζονται καὶ οἱ Βαρελάδες τῆς περιφερείας Φιλιατῶν καὶ ἴδια τῶν χωριῶν, Λειά, Κωστάνα, Γλούστα, Γαρδίκι, Βορτόπια, Λιντίσδα (Ἀσπροκλήσι) Περδικάρι, Καρόκι, πλὴν ὅμως ἀνάμιχτη καὶ μὲ φράσεις καλλαντζίδικες, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιοῦν λόγῳ τῆς ἐπαφῆς μὲ τοὺς γανωτῆδες τῶν Καλαντζοχωρίων.

Οἱ Βαρελάδες τῆς περιφερείας Φιλιατῶν ὅπως καὶ τοῦ Πωγωνίου, ἐταξείδευον τὴν ἀνοιξιν μέχρι τοῦ Ὀκτώβριον εἰς Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Πελοπόννησον.

Κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ οἰνοπαραγωγὰ μέρη.

Τὴν συνθηματικὴν τῶν Γλῶσσαν, τὴν ὀνομάζουν «Σώπικα».

Τὴ μεταχειρίζονται διὰ τοὺς ἴδιους λόγους, πού μεταχειρίζονται οἱ Καλαντζῆδες «τὰ Ἀλειφιάτηκα».

Γιὰ τὰ «Σώπικα», ἔγραψε ἐν ἐκτάσει καὶ μὲ ἐπιμέλειαν, εἰς τὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ (ἔτος Πέμπτον τεῦχος Γ' 1930), ὁ Ὑποδιευθυντῆς τοῦ Γυμνασίου Πωγωνιανῆς Ἀθ. Παπαχαρίσης.

Παραθέτομεν τὸ λεξιλόγιον τῶν Βαγενάδων ὕστερα ἀπ' «τ' Ἀλειφιάτικα» τῶν Καλαντζήδων, γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν συνθηματικὴν τούτων γλῶσσαν, ἰδίᾳ τοὺς Βαγενάδες τῆς περιφέρειας Φιλιππῶν, ποὺ σὲ συχνὴ ἔρχονται ἐπαφῇ μὲ τοὺς ὁμοχωρίους τῶν Καλαντζήδων καὶ μεταχειρίζονται ἀνάμικτα καὶ τὰς δύο διαλέκτους.

A

Ἄνδρας	Φώτης
Ἄλεϋρι	Κόντι
Αὐτιά	Κουέτα
Ἄποπατῶ	Μιλιάζω
Ἄποχωρητήριον	Μήλιαρης
Ἄρρωστος	Μπολνᾶβος
Ἄνεργία	Λένεμα
Ἄεργῶ	Λενεύω
Ἄνάβω Φωτιά	Φωτερίζω
Ἄπὸ ποῦ εἶσαι;	Μοῦθε τῶναι;

B

Βαγενᾶς	Σῶπος
Βῶδια	Βουκέλια
Βλέπω	Ρεφενάω
Βερενιέ	Βέσιο
Βυγιά	Γκυλιστάρια
Βαένι	Κούφαλο
Βροχή	Ντόσιω
Βακί	Τσαντίλη
Βάζω	Φατερίζω

Γ

Γυναίκα	Άκόνι
Γέρος	Φαρφάλης, φοῦκος
Γιαοῦρτι, ξυνόγαλο	Γιῶργος
Γάλα	Γκέρο
Γαμπρὸς	Δέντρος
Γάτα	Μάρω
Γυναικειὸν αἰδοῖον	Μίχος
Γραδοτῆρι	Μυρμήγκω
Γύφτισα	Ρίγκισα
Γύφτος	Ρίγκος
Γρηὰ	Σέλω
Γελῶ	Ψωριάζω
Γάμος	Βροντισμένος
Γαΐδαρος	Ζαραλῆς

Δ

Δεκαρικο	Ρέντζελο
Διακονάρης	Ζωσαράς
Δάσκαλος	Κεντέζης
Δραχμῆ	Κέχινη
Δεσπότης	Μαλᾶτος
Διᾶχος	Μαλᾶτος
Δαρμὸς	Μπούκιασμα
Διορθώνω	Φατερίζω

Ε

Έρχεται	Άνθίζει
Έκατοστάριχο	Λαγιάριχο
Είκοσιπεντάριχο	Σῦκο
Έκκλησία	Βακουφιάρα
Έχω	Βροντάω
Είμαι	Ζώνω
Έρχομαι	Ζώνω
Έργαλειά Βαρελάδων	Κοφτέρας
Έντροπή	Κοῦλα

Ζ

Ζάχαρη	Ζαχάρι
--------	--------

Ι

Ίατρος	Ντόφτορας
--------	-----------

Κ

Καρυδιά	Κουρκουσούρο
Κοπέλα	Άγγίδα
Κρασί	Θάνος
Καφές	Λάγιος
Κλέπτω	Τζουμεύω

Κτυπῶ	Μπουκιάζω
Καλάϊ	Τσάκα
Κότα	Φτερούδω
Κύριος	Φώτης, κουφός, τσοῦλος
Καπνός	Ἄνταρα
Κλάνω	Θαλασεύω
Κρασι	Θάνος
Κοιμοῦμαι	Τὰ κλειάω
Κρεμύδια	Σκεφαρῆτες = ἀπό τῆ Σκέφερη Φιλιατῶν
Κλέπτῃς	Τζούμης
Κόπτω	Τσιουμανεύω
Κριθάρι	Κλιμιτάρι
Κουκιά	Κούκκος
Καλαμπόκι	Λιανόσπορος
Κρέας	Μάζος
Κτίζω	Μπανίζω
Κερί	Ντίλιο
Κουβεντιάζω	Σουμαλάω
Κατουρῶ	Σιουρίζω
Κάτουρο	Σιούρισμα
Κατσαβίδι	Τσίφτι
Καλῶ	Φωτερίζω
Κρύβομαι	Μαλιάζω

Λ

Λάδι	Πρασινάδι
Λογαριασμός	Σοκοτέλα
Λάμπα	Τσίμπλω

Μ

Μουτσεύω, συνουσιάζομαι	Ρεντιάζω
Μουσιοῦνι	Μίχος
Μέλι	Γλυκό
Μαστοὶ γυναικὸς	Γκυλιστάρι
Μαγαζὺ	Ἄργαστήρι
Μάτι	Καντήλι
Μικρὸ παιδί	Λόλικο
Μαραγκὸς	Ταβανιάρης
Μαγαζι	Ἄργασμένο
Μπούτενα	Κατσοουράλω

Ν

Νερὸ	Ζουμί
Νύχτα	Σκοτεινή
Νοικοκυρὰ	Φώτισα
Ντροπή	Κοῦλα

Ξ

Ξεύρω	Ἄνθίζω
Ξύλα φωτιᾶς	Καφτερὰ

Ο

Ὅκᾱ	Ζυγισμένη
Οἰκία	Κούφαλο
Ὅμιλῶ	Ρεφενίζω (ρεφενάω)
Οὔρδα	Φαλιμπουρδω
Ὅνος	Ζαραλῆς

Π

Πορτοφόλι, πουγγι	Μπαγιότι
Πισινός	Σουφρος, στέφος
Πεύκος (ἄνδρ. αἰδοῖον)	Τράχος
Ποντικὸς	Μακρινόρης
Πόλις	Μάντρα
Πιστόλι	Κουφαλιόρι
Παπᾶς	Μαλᾶτος
Πέρνω	Ἄλάφτω
Ποτάμι	Ζουμερὸ
Πηγαίνω	Ζώνω, τὸ ζώνω, εἰς, εἰ...
Πόρδος	Θάλος

Πατάτες	Καρτόφ
Πόδι	Κέμπ
Παιδιά	Λειανώματα
Πληρώνω	Λοθρίζω
Πληρωμή	Λόθρα
Παπᾶς	Μαλᾶτος
Πόλις	Μάντρα
Παντρεύω	Μαρτουριάζω
Πρόσφορο	Μπετούσιο
Πέος ἀνδρὸς	Μάλῆος
Πόρνη	Ρεντιαστοῦρα
Πεθαίνω	Ρίχνομαι
Πήτα	Σαβανιάρω
Πίνω	Σβανιάζω
Πολὺ	Σιούμαλο
Πτωχὸς	Φηκᾶρι
Πετεινὸς	Φτερουγιάρης

P

Ρούχα	Λόπια
Ρακή	Λαμπύρω
Ρῦζι	Μπρετζένι
Ρῶγες μαστῶν	Σπειρούλια

Σ

Σκόρδα	Στυλιαράδες
Σώπα	Στύλο
Σιντίλα	Νταλέκο
Σκατᾶ	Μηλιές
Σύνεργα βαρελάδων	Κοφτερά
Σακουῦλι	Κάγιος
Σχολεῖον	Κεντέζικο
Σκῦλος	Κουλούκι
Σταφίδα	Λιανόσπυρη
Στάρι	Λιανόσπυρο
Συμφωνία	Μαντρί
Σανίδα, δόγα	Παῖτα
Σταφῦλι	Σπειρωτὸ
Σῦκο	Σινάπαλο
Στεφάνι βαρελιῶν	Τσεμπέρι, στέφος
Σπίτι	Κούφαλο

Τ

Τυρὶ	Γιάννη
Τσαρούχια	Πατούμενα, πατερά
Τραχανᾶς	Ἄρεντᾶτος
Τρώγω	Λειώνω
Τακτοποιῶ, βάζω	Φατερίζω
Τσακίζω	Τσουμανεύω

Τρουκιά	Τσεμπέρια
Τσιγάρα	Άντάρα
Τοῦρκος	Ζέρβας

Υ

Ύποκάμισο	Κιμάδι
-----------	--------

Φ

Φεύγω	Μαλιάζω
Φέρω	Λάφτω
Φκιάνω	Μπανίζω
Φονεύω	Μπουκιάζω
Φασόλια	Λιακροί
Φαγητό	Τσιόλισμα
Φακή	Φάκω
Φοῦρνος	Μουντζούρης
Φτηνέ	Χιόνι
Φωτιά	Φωτοκαγιάρω
Φωτιά ανάβω	Φωτερίζω

Χ

Χέζω	Μηλιάζω
Χοῖρος	Ίσούφ, Ζολότας

Χωροφύλακας	Άητὸς
Χρήματα	Κομένα
Χαρά, γάμος	Βροντισμένη
Χωροφύλαξ	Κολερὸς
Χωριὸ	Φσιὰτ (Ἄρβ.)
Χαλές	Μήλιαρης

Ψ

Ψάρι	Νερόπουλο
Ψωμί	Τσέρο
Ψεῖρα	Βαρύκολη
Ψύλλος	Λαφρόκολος
Ψέμματα	Λέμαργες
Ψωμί ἄσπρο	Πρόβειο

Ω

Ὠρολόγι	Ζαλιάρω
Ὠραῖος	Μπάνικος.
Ὠδὸν (αὐγὸ)	Γκιλιστάρι,
	Στροῦμπλο

ΤΑ ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΚΑ

Εἶναι οἱ γλωσσικοὶ ιδιωματισμοὶ τῶν τεχνιτῶν ἀρτοποιῶν. Ἐπιρεασμένοι ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν τοῦς μετὰ τοῦς καλλαντζῆδες, ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῶν ὁποίων πολλοὶ προέρχονται (Λειᾶ, Λίστα, Γλοῦστα, Κωστάνα, Βορτόπια κ.λπ.) τῆς περιφέρειας Φιλιατῶν, μετέφεραν τὸ «ἀλειφιιάτικο» γλωσσάριον καὶ εἰς τὴν τέχνην των. Ἦναγκάσθησαν οὕτως νὰ καθιερώσουν καὶ ἰδικὰς των λέξεις καὶ φράσεις συνθηματικὰς, ποὺ ὑπονοοῦν διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ἐργασίας των. Τὰς διακρίνουν, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν τῆς Ἠπείρου, χαρακτηρισμοί, παρομοιώσεις, σχεδιάσματα, εἰκόνες κ.λπ., ἀπάνω στοὺς ὁποίους ἐτοποθέτησαν τὸ νόημα ποὺ τοῦς χρειάζεται, χωρὶς νὰ γίνωνται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοῦς ἀμυήτους. Στὴν ἔκφρασί τους μεταχειρίζονται κυρίως ἀλειφιιάτικες λέξεις καὶ παρεμβάλουν εἰς αὐτὰς τὴν ἰδικὴν των ἐκείνην ποὺ ἔχουν οἱ ἴδιοι ἐπινοήσει.

Ἄλεϋρι	Πασπάλι
Ἄλευρώνω	Πασπαλίζω
Ἀποχωρητήριον	Φρετσάρι
Ἀπάνω ἀπὸ τὸ φοῦρνο	Γκουμπές
Ἄδειος	Ζούφαλος
Αἴθουσα ζυμωτηρίου	Ἄργαλειὸς
Ἀστυφύλακας	Κολοβὸς
Ἀστυνόμος	Ντόμος
Βυζιά	Γκυλιστάρια
Βλέπω	Μπανίζω, βαζιωνά
Βοηθὸς	Λιανός, λάνωμα, γκαστοπούλο
Βραχί	Τσαντίλι
Ἄβράκωτος	Ξετσαντίλωτος
Γράβαλος	Σβάρνα
Θορυβῶ, μὴ θορυβεῖς	Σουμαλῶ, μὴ σουμαλᾶς
Ζυγίζω	Βεργώνω
Ζύγισσα	Βέργομα
Ζυγαριά	Βέργα
Ζυμωτής, ζυμωτήριο	Μαγιούλης
Κύλινδρος	Στρέκουλας
Κλιβανεύς	Μαστρολιόβας
Κουλούρα	Κρικέλω
Κουτάλα	Μυρμήγκω
Κλέφτης	Νταβέλης
Κατσαρίδες	Πελεχᾶνοι
Λίπος, λίγδα	Λιόβας

Μπουγέτα	Βυρωτή
Ξύνω	Κασαΐζω
Ξύστρα	Κασαΐστρα
Ξύλα για προσάναμα	Τσαραλίκια
Ξύλινο χώρισμα τῆς σκάφης	Πεσλίκι
Ξάφρισμα	Ξάι
Ξύκιος	Νταβέλικος
Πέθανε	Ντούφισε
Πλακώνω	Τραχιλιάζω
Πλάκωμα	Τραχίλιασμα
Πουλῶ κρυφὰ	Φουσκώνω
Περόνα	Διχάλα
Πανιάρρα	Σιαμανταλή
Πεῖνα	Λορδα
Ποντικὸς	Μίχος
Πουλῶ	Σκοτώνω
Πόρνη	Τραχιλιάρρα
Σκάφη	Βήρα
Στίβα ἀλεύρου	Ντάνα
Σῶπα, μὴ μιλάς	Κάρνο
Στόμιο φούρνου	Γοῦβα
Στόμιο φούρνου κάτω	Γκιουλχάνι
Συμπλήρωμα ψωμιοῦ στὸ ζύγι	Τσιόντα
Σκάω	Πλαντάζω
Σκασμένο	Πλανταμένο

Τρίβω	Τσιβουρτῶ
Τρίψιμο	Τσιβούρτισμα
Φοῦρνος	Μουτζούρης
Φυλακῆ	Τσιόρω
Φτιάρι	Μακρινάρι
Φουσκώνω	Πουλῶ κρυφά
Χωρίς βραχί	Ξετσαντίλωτη
Ψωμί	Τσιακτάϊ
Ψεῖρα	Τσορακλίνα
Ψύλος	Ἄλαφρόκωλος
Ψωμί χωρίς μαγιά	Ἄγινο
Ψωμί με μαγιά	Κουστό
Ψωμί κρῦο	Σφίνα
Ψωμί ἄσπρο, λευκὸ	Χασκο, καθάριο

ΦΡΑΣΕΙΣ

Ντόμος Μ'ήκ'σες μάστρα; Ἄν γράζη λιόβας φώτα νὰ λάψη ἢ φαρφάλω καὶ χουμπούρεψε στὸ σάνη. Γράζω κᾶτι λόρδες... ποῦ δὲ σὲ βοζιώνω.

Μάστρας Ἡ μηρμύγκω γράζει κρίκο στὸ σουφρο καὶ δὲ μαγγώνει σοῦμο. Τὸ τσούκαλι δὲν ντιχαλώνεται καὶ θὰ τὸν ματσαλήσωμε ντόμο μου. Ροῦφά μιὰ τσικνή ἀπὸ τζαγκολέιμονο νὰ σιάσης τὴ χυμπέρω, καὶ μὴ σουμαλᾶς.

Μαγιούλης Νταβέλικο γράζει τὸ τσαχτάι. Ἄν δὲ βοζιώση ἢ λιανοματίνα μὴ σουμαλᾶς. Ἄσε νὰ λάψη.

Γχοτόπουλο. Σκαρίζει ἀπὸξω ὁ Κολοβός. Δὲν ἀλμπανίζει σκερά. Μάγκωστού κολίντρες νὰ λάψη.

Φαρφάλης. Φούσκωσε Θανάση τὸ πασπάλι τί θ' ἀργαστῆ ἢ Κολοβιάρα καὶ θὰ μᾶς μαγκώση γιὰ τὴν τσιέρω (φυλακή).

Θανάσης. Τὸ χουμπούρεψα ἀπτὴ γκλαβανή. Δὲν τὸ βοζιώνω σταφίδα. Ἄει σκάρισε φαρφάλη μου.

ΤΕΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ»
ΜΕΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΤΑ ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΤΩΝ ΚΤΙΣΤΩΝ ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΟΧΩΡΙΩΝ
ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Ἀφιερώνονται στὸν κ. Δ. Σάρρον,
ποῦ πρῶτος ἐμελέτησε τὰς συν-
θηματικὰς γλώσσας τῆς Ἠπείρου.

Μετὰ τὰ Μπουκουραΐικα, ἤτοι τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν ραφτάδων τῶν Τζουμέρκων, καὶ τὰ Ῥόμκα, τὴν συνθηματικὴν τοιαύτην τῶν Γούφτων τῆς Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τοὺς δύο προηγουμένους τόμους τῶν Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν¹ δημοσιεύω κατωτέρω τὰ Κουδαρίτικα, ἤτοι τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν «κουδαραίων» δηλαδὴ τῶν κτιστῶν τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἠπείρου. Κουδαρίτικα πολὺ διάφορα ὅμως τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων ἀπαντῶμεν ἐν Ἠπείρῳ καὶ εἰς τὰ Μαστοροχώρια τῆς Κονίτσης². Ἐκεῖ μάλιστα εἶναι εἰς μεγαλύτεραν χρῆσιν καὶ ἔκτασιν, διότι χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς μαραγγούς. Ἐπίσης ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τοὺς κτίστας τῶν χωρίων τῶν Τζουμέρκων ἤτοι

1. Χρ. Ι. Σούλη. Τὰ Μπουκουραΐικα τῶν Τζουμέρκων (Ἠπειρ. Χρονικά τ. Γ', 1926 σελ. 318-320). Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Ῥόμκα τῆς Ἠπείρου, (αὐτόθι τ. Δ', 1929 σελ. 146-156).
2. Τὰ Κουδαρίτικα τῆς Κονίτσης ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Δ. Σάρρος (Λαογραφία τ. Ζ', 1923-534).

τὰ Πράμαντα, Ἄγναντα, Σκλοῦπον, Κουτσοβίτσαν, Ῥαφταναίους, Κουκουλίستان, Γρεσίτσαν καὶ τινὰ ἄλλα. Ταῦτα ὅμως ἐκτὸς ἐλαχίστων διαφορῶν εἶναι ὅμοια μὲ τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα. Πλὴν τῆς Ἡπείρου τὰ Κουδαρίτικα ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην¹. Τὸ ἀνωτέρω γλωσσάριον ἀπαντᾷ εἰς τὰ χωρία Χουλιαρᾶδες, Βεσταβέτσι καὶ Μιχαλίτσι, τὰ ὅποια ἐκ τοῦ κεντρικωτέρου καὶ πολυπληθεστέρου καὶ Χουλιανοχώρια ἀποκαλοῦνται. Τὰ Χουλιανοχώρια κεῖνται ἀνατολικῶς τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μετὰ τοῦ παραποτάμου του Καλαρρυτινοῦ (κ. Ντουβιάκα). Τὰ Κουδαρίτικα τῶν Τζουμέρκων λαβόντα καὶ τινὰς λέξεις ἀπὸ τὰ Μπουκουραϊίκα, ἐλάχιστα διαφέρουν τῶν κατωτέρω ἀναγεγραφομένων ὡς ἐκ παραβολῆς ἐπέισθην. Τὰ Κουδαρίτικα, καλοῦνται καὶ «Μαστόρκα» ἢ «Μαστορκά». Ταῦτα χρησιμοποιοῦν οἱ κτίσται μόνον, ἵνα μὴ γίνωνται ἀντιληπτοὶ ὑπὸ οἰκοδεσποτῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἐργάζονται. Πατρίδα τῆς συνθηματικῆς ταύτης γλώσσης θεωροῦν ἐν Ἡπείρῳ ὅλοι οἱ κτίσται τὰ Μαστοροχώρια τῆς Κονίτισης καὶ ἰδίως τὰ κυριώτερα τούτων: τὴν Βούρμπιαννην καὶ τὴν Πυρσόγιαννην, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον οἱ καλύτεροι μαστόροι. Οἱ Πυρσογιαννῆτες μάλιστα ἐπιδει-

1. Τὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ὁ κ. Δ. Σάρρος. (Ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 535-542).

κτικῶς ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐν Ἠπείρῳ ἀπαντῶσαν λόγῳ τῆς καταγωγῆς πολλῶν μαστόρων ἐκ Πυρσόγιανης φράσιν καθ' ἣν «οἱ Πυρσογιαννῆτες ἔχτ'σαν τοὺν κόσμου». Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Μαστοροχώρια περιλαμβάνονται τὰ χωρία Πυρσόγιανη, Βούρμπιανη, Στράτσανη, Καστάνιανη, Κεράσοβο, Κάντσικο, Ζέρμα, Λεσκάτσι, Χιονιᾶδες καὶ Τούρνοβο, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' οἰκογενειακὴν παράδοσιν καλλιεργεῖται ἡ ξυλογλυπτικὴ ἐνῶ εἰς τοὺς Χιονιᾶδες ἡ ζωγραφικὴ.

Οἱ Μαστόροι τῆς Ἠπείρου καὶ ἰδίως οἱ τῶν Μαστοροχωρίων τῆς Κονίτσης δὲν εἶναι ἀπλῶς μαστόροι, ἀλλὰ πρακτικοὶ μηχανικοὶ καὶ ἀρχιτέκτονες, πραγματικοὶ τοῦτέστιν δημιουργοί. Χωρὶς τὴν παραμικρὰν μηχανικὴν γνῶσιν οἱ ἀγροῦντες μαστόροι τῆς Κονίτσης, τῶν Χουλιανοχωρίων καὶ τῶν Τζουμέρκων κατεσκεύασαν ἄλλοτε ὠραίας γεφύρας μὲ παράτολμα τόξα, ἔκτισαν ἐξόχου ἀρχιτεκτονικῆς ναοὺς καὶ ὠραῖα κτίρια προσδῶσαντες εἰς ταῦτα τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰδιοφυΐας των καὶ διαφυλάξαντες πολλάκις ἐν αὐτοῖς τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν παράδοσιν¹, κατὰ τινὰς δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τοιαύτην.² Τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, ὅπερ χαρακτηρίζει τούτους, ἢ παρατηρητικότης, ἢ φιλεργία καὶ

1. Πρβλ. Α. Ζάχου, Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα τῶν Ἰωαννίνων (Ἠπειρ. Χρονικὰ τ. Γ', 1928, σελ. 296 κ. ἔ.).

2. Πρβλ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη. Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Σκῦρος Ἀθῆναι 1925, σ. 18.

ἡ ὑπομονή, τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ προτέρημα τοῦ Ἑλληνος τεχνίτου εἰς παλαιότερας ἰδίως ἐποχάς, ἡ κατάλληλος χρησιμοποίησις καὶ ἐπεξεργασία τῶν ἐκασταχοῦ ἀπαντῶντων ὑλικῶν, τὰ συμφώνως μὲ τὰς τοπικὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας χρησιμοποιούμενα ἐκάστοτε αὐθόρμητα ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια, δεικνύουν, ὅτι οἱ μαστόροι τῆς Ἡπείρου ἔχουν μακρὰν καὶ ἔνδοξον παράδοσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἴων Δραγούμης εἰς τὸν Νεοελληνικὸν Πολιτισμὸν του (Ἀθήναι 1927, σ. 221) συνιστᾷ καὶ λέγει, ὅτι ὁ μέλλον να δημιουργήσῃ Νεοελληνικὴν Ἀρχιτεκτονικὴν «τοὺς καλφᾶδες ἅς συμβουλευθῆ πρώτα, αὐτοὺς ποὺ στὰ χωρὶὰ καὶ τὸ σχέδιο δίνουν καὶ χτίζουν σπίτια, ἅς τοὺς ῥωτήσῃ καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, χτίζουν καὶ ἔπειτα ἅς προσπαθήσῃ να τελειοποιήσῃ τὴν τέχνη τους». Ὑπῆρξαν ὄντως οἱ μαστόροι δημιουργοὶ καὶ καλλιτέχναι ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός των, ὅπως ὑπῆρξαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἠπειρωταὶ τεχνῖται εἰς παλαιότεραν κυρίως ἐποχὴν, ὅτε ἀπῆλαυον ἐξαιρετικῆς φήμης καὶ ἐκτιμήσεως, τὰ δὲ προϊόντα τῆς ἠπειρωτικῆς χειροτεχνίας ἦσαν περιζήτητα. Οἱ μαστόροι τῆς Ἡπείρου πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας ἀποδημοῦν ἔξω τῆς Ἡπείρου κυρίως. Οἱ μὲν τῶν Μαστοροχωρίων τῆς Κονίτσης εἰς Ἡπειρον, Μακεδονίαν, Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ Πελοπόννησον, οἱ τῶν Τζουμέρκων εἰς Ἀσπροπόταμον, Θεσσαλίαν, Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν καὶ Πελοπόννησον, οἱ δὲ τῶν Χουλιανο-

χωρίων ὡς ὀλιγώτεροι ἀνά τὰ χωρία τῆς Ἠπείρου. Μετὰ τὰς ἀπόκρεως τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς οἱ μαστόροι τῆς Ἠπείρου ἀπέρχονται τῶν χωρίων των πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ «μπ(ου)λούκια», ἢ «παρέες». Εἰς κάθε μπουλούκι προΐσταται ὁ «μάστορας» ἢ «ἀρχιμάστορας», ὅστις φροντίζει διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας, τὴν πληρωμὴν, ἐπιστάσιαν κ.λπ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι τῶν μαστόρων ἡ φιλοσκωμμοσύνη, τὸ φιλόπαιγνον, ἡ εὐφυολογία καὶ ἡ χονδρὴ σάτυρα, εἰς τὰ ὅποια εἶναι πολλὰ κίς ἀμίμητοι. Ὁ λαὸς τοὺς θεωρεῖ φιλησύχους, νομοταγεῖς καὶ σκληραγωγημένους ἀνθρώπους, ἔτι δὲ καὶ πολυφάγους, διὸ λέγει παροιμιωδῶς «τρῶει σὰ μάστορας». Ἡ ἀποδημία των διαρκεῖ μέχρι τῶν μέσων Νοεμβρίου, ὅποτε ἐπαπέρχονται εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἐπιμελοῦνται τῶν κτημάτων των καὶ τῶν ἀγρῶν των ἀναμένοντες πάλιν τὴν ἀνοιξιν. Τὸ κατωτέρω γλωσσάριον κατεγράφη καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν ἐκ Χουλιαράδων μαστόρων Βασ. Γεωργούλη, Κώστα Γεωργούλη, Ἰωάννου Γεωργούλη καὶ Βασ. Μασάλα. Ὅσαι λέξεις ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σάρρου δημοσιευθὲν γλωσσάριον ἐσημειώθησαν διὰ τοῦ στοιχείου Σ. εἰς τὸ τέλος, διὰ δὲ τῶν γραμμάτων Τζ., ἐδημοσιεύθησαν αἱ λέξεις, αἱ λεγόμεναι εἰς τὰ Τζουμέρκα.

Ελλάδα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

- ἀβδάλ', τὸ = τὸ τυρὶ Σ.
 ἀγγίδα, ἡ = ἡ κόρη Σ.
 ἀγγίδ' τὸ = τὸ κορίτσι
 ἀγανές, αἱ = αἱ τρίχες
 ἀγουγιάτ'ς, ὁ = τὸ πόδι
 ἀγουγάτια, τὰ = τὰ πόδια Σ. ἀγουγιάτις
 ἀλέθου' = ἀποπατῶ
 ἀλ(ει)φιᾶς, ὁ = ὁ καλαντζῆς αὐτὸς φουρεῖ ἀλφειᾶς
 δὲ φουρεῖ κουδαρ'ς = αὐτὸς εἶναι καλαντζῆς δὲν
 εἶναι μάστορας
 ἄλεσμα, τὸ = ἡ ἀποπάτησις Τζουμ. ἄλιασμα
 ἀνταμήσους, ὁ = ὁ συγγενῆς
 ἀνταμήσα ἡ = ἡ συγγένισσα
 ἀνταμήσα, ἡ = ἡ συγγένεια
 ἀνταμησάδια, τὰ = συγγενάδια
 ἀπαλούδ' τὸ = βούτυρο, τὸ λάδι Σ
 ἀπαλούδια, τὰ = τὰ μαλλιά
 ἀράζου = δίνω Σ. ράζου
 ἄρασμα, τὸ = τὸ δόσιμο

ἀρίδ', τὸ = τὸ τσόκι δηλ. τὸ σφυρὶ τῶν μαστόρων
 ἀσπρούδ', τὸ = τὸ γάλα
 ἀσπρούδου, ἡ = ἡ ζάχαρη

βάζου = πεθαίνω Σ.

ἔβαξι = ἀπέθανε

βασμέν'ους ὁ = ὁ πεθαμένος, πτωχὸς

βαλαζόν', τὸ = τὸ πρόβατον

βαλαζουνάκ', = τὸ προβατάκι

βίτσου, ἡ = ἡ θύρα Σ.

βιτσόπ'λου, τὸ = τὸ παράθυρο

βιτσούλ' τὸ = τὸ παραθύρι

βιζιώνου = βλέπω Σ.

βλαστάρ', τὸ = ὁ ἀδελφὸς

βλαστάρου, ἡ = ἡ ἀδελφή

βλασταράκι, τὸ = τὸ ἀδελφάκι

βόδα, ἡ = τὸ νερὸ

βούτ' ὁ = τὸ μουστάκι

γυαλί, τὸ = τὸ μάτι, πληθ. γυαλιὰ

γυαλίζου = βλέπω Σ.

γκαβιάζου ἢ καβιάζου = κτυπῶ, τσακίζω Σ.

γκάβιασμα, τὸ = τὸ κτύπημα ἢ ἀσθένεια

γκαβίζου = φκειάνω – στήσου = χτίζω

γκέζους, ὁ = ὁ πρωκτὸς

γκέτζιους, ὁ = ὁ ἄνδρας Σ. gadziòs

γκιμεύου = κοιμῶμαι Σ. gineúou

γκίμεμα, τὸ = ὁ ὕπνος

γκίμος, ὁ = ὁ ὕπνος

γκουλέμους, ὁ = ὁ μεγάλος, - τ' σέλ' = ὁ πρόεδρος
τοῦ χωριοῦ

γκουζβίτσα, τὰ = οἱ μαστοὶ τῆς γυναικὸς

γκουλιάτ'ς, ὁ = ὁ χωροφύλαξ

δέντρος καὶ δεντρῆς, ὁ = ὁ γαμβρὸς

δέξους, ὁ = ὁ χωροφύλαξ, - γκουλέμιους = ὁ ἀστυ-
νόμος

διαμάντια ἢ διαμαντούλια, τὰ = τὰ φασόλια

δρουτσίλου ἢ δρουτσλιάρα, ἡ = ἡ φακὴ

ζένα, ἡ = γυναῖκα Τζ, jάνα Σ, δέντσκα

ζίτου, τὸ = τὸ ἀλεύρι Σ, ὁ ζίτους

ζμπάνγκα, ἡ = ἡ πίνα Τζ, jούπινα Σ.

θόδου ἢ ἡ ῥακῆ, τὸ οὔζο Σ, θόδουρους

καλού, ἡ = ἡ ἀσβέστη

καλόηρους, ὁ = ἡ νύχτα

καλόγρια, ἡ = ἡ μποτίλια, ἡ φιάλη

κάντζιου, ἡ = ἡ κοιλία Σ.

καντζιένου = γκαστρώνω

κάντζιωμα, τὸ = ἡ ἐγκυμοσύνη

καντζιουμέν', ἡ = ἡ ἔγκυος

καστέλ', τὸ = τὸ βρακί

κατσάλ', τὸ = ὁ σκύλος Σ.
κατούρου, ἡ = ἡ βρύση
καριεύου = πέρδομαι
κάρους ὁ = ὁ πόρδος
καψαλάου καὶ καψαλίζου = φεύγω Σ.
κάψαλα, δὲ μπουρῶ νὰ σὶ γυαλίζου = φύγε, δὲν
ἤμπορῶ νὰ σὲ βλέπω
καψάλα, ἡ = ἡ φυγή
καψοκάρδια, τὰ = κρεμμύδια, τὰ σκόρδα
καρόφ(υ)λλου, τὸ = τὸ τσιγάρο Τζ.
κιούρου, ἡ = ἡ ἐκκλησία Τζ.
κλωνάρια, τὰ = τὰ χέρια
κουρφιάρ'ς, ὁ = τὸ κεφάλι Τζ.
κοῦκκοι, οἱ = τὰ κουκκιά
κουσίφια, τὰ = τὰ σταφύλια
κουφιουγιαννούλα, ἡ = τὸ μαχαίρι Τζ.
κούφιου, τὸ = σπίτι
κούδαρ'ς, ὁ = ὁ μάστορας πλ. κουδαραιῖοι
κουδαριτ'κα, τὰ = τὰ μαστόρικα
κουδαρόπλου, τὸ = τὸ μαστορόπουλο
κόσβας, ὁ = ὁ παππᾶς
κουσβῖνα, ἡ = ἡ παππαδιά
κουσβόπ'λα, τὰ = τὰ παπαδόπουλα
κουσβουπούλα, ἡ = ἡ παππαδοπούλα
κουμπιάρα, ἡ = ἡ πρέντζα, ἡ γκίζα
κουκχ'νάδια, τὰ = τὰ κεράσια
κόζα, ἡ = ἡ ψεῖρα

κούτσουρου, τὸ = τὸ μεσημέρι
 πραβίζου κούτσουρου = μεσημεριάζω
 κρανιάζου = πληρώνω
 κράνια, τὰ = τὰ χρήματα Σ.
 κράνιασμα, τὸ = ἡ πληρωμὴ
 κρανιάρια, ἡ = ἡ σακκούλα Σ.
 κριμμύδ', τὸ = τὸ ὠρολόγιον
 κριμμύδου, ἡ = ἡ ὥρα
 κρούτους, ὁ = ὁ γέρος Σ κούρτ'ς
 κρούτου, ἡ = ἡ γριά Σ κούρτ'σσα
 κρουτεύου = γηράζω

λαγὸς καὶ λαγούλ', τὸ = τὸ παιδί Σ.
 λαγούλιμα, τὸ = ἡ παντρεία
 λαγουλεύου = παντρεύω
 λιούνκρ', τὸ = τὸ χουλιάρι

μανγγούτ', τὸ = τὸ τουφέκι, τὸ πιστόλι.
 μανεύου = τρώγω
 μάνιμα, τὸ = τὸ τρώγειν
 μάνο, τὸ = ψωμί
 - πρόβειο = ὁ σίτινος ἄρτος
 - τράγειο = ὁ ἀραβοσίτινος ἄρτος

μαλέτσ'κους, ὁ = ὁ μικρὸς
 μαλέτσ'κου, τὸ = τὸ μικρό, τὸ παιδί
 μανούρου, ἡ = ἡ ἐντροπή
 δὲ φουράει μανούρου = δὲν ἐντρέπεται

μανούρ', τὸ = τὸ λιθάρι Σ.
 μακρινίτσα, ἡ = ὁ δρόμος
 μακρουσκούφου, ἡ = ἡ τέντζερη, χύτρα
 μακροσκούφια, τὰ = τὰ χαλκώματα
 μανάφια, τὰ = τὰ σῦκα
 μαυρούδ', τὸ = τὸ χῶμα, τὸ χωράφι
 μαυρούδια, τὰ = τὰ γράμματα
 μακρουδιάρ'ς καὶ μαυρουδῆς, ὁ = ὁ δάσκαλος
 μακρουδιάρα, ἡ = ἡ δασκάλα
 μακρουδιάρκου, τὸ = τὸ βιβλίον
 μαυρουζούμ', τὸ = ὁ καφές Σ.
 μάτσους, ὁ = ὁ γάτος
 μάτσκα, ἡ = ἡ γάτα
 μέλιους, ὁ = ὁ τοῦρκος Σ.
 μέλ'σσα, ἡ = ἡ τούρκισσα
 μιλιόπλου, τὸ = τὸ τουρκόπουλο
 μιλιοπούλα, ἡ = ἡ τουρκοπούλα
 μιλόσταρου, τὸ = τὸ ρύζι
 μίχους, ὁ = τὸ κρέας
 μιντζούνα, ἡ = τὸ ψέμα, ψεῦδος
 μόκου ἡ = ἡ σιωπή, σῶπα Σ. μούμου
 μούκα ἡ = ἡ νύφη Σ ὁ μούκας
 μοντσέβου = οὐρῶ
 μούτσ'μα, τὸ = τὸ οὔρος, ἡ οὔρησις
 μπάγγους ὁ = ὁ γύφτος
 μπάγγ'σσα, ἡ = ἡ γύφτισσα
 μπαγγκόπ'λα, τὰ = τὰ γυφτόπουλα

μπαγγοπούλα, ή = ή γυφτοπούλα
 μπαγγαριά, ή = ή γυφτουριά
 μπαζμάδ', τὸ = τὸ γαϊδούρι
 μπαζμάδου, ή = ή γαϊδοῦρα
 μπαζμαδάκ', τὸ = τὸ γαϊδουράκι
 μπαρός, ὁ = ὁ ἀφέντης, ὁ νοικοκύρης, ὁ μεγάλος Σ.
 μπολόβ', τὸ = τὸ βόδι
 μπουλόβου, ή = ή ἀγελάδα
 μπουλουβάκ', τὸ = τὸ βοϊδάκι

νιρουπούλ' τὸ = τὸ ψάρι Σ.
 νιάρου, ή = ή μύτη
 ντάρους, ὁ = ὁ γάμος
 νταρεύουμι = παντρεύομαι
 ντάριμα, τὸ = ή παντρεία
 ντάτ'ς, ὁ = ὁ ἄνδρας
 ντένα, ή = ή ἡμέρα Σ.
 ντενιάτ'κου, τὸ = τὸ ἡμερομίσθιον
 Ντούκανα, τὰ = τὰ Γιάννενα Σ.
 ντούκανους = ὁ μέγας
 ντουρντούφισ, οἱ = αἱ πατάτες
 ντριάνους, ὁ = ὁ τροβᾶς Σ.
 ντσέρ', τὸ = τὸ μουλάρι Σ.
 ντσέρου, ή = ή μούλα, ή φοράδα

ξέφλιασμα, τὸ = ή ὁμιλία
 ξέσυρμα, τὸ = ὁ ἐρχομὸς

ξιφλιάου ἢ ξιφλιάζου = ὀμιλῶ Σ.

μῆ ξιφλιᾶς, τσλίζ' οὐ μπαρὸς = μῆ μιλᾶς ἀκούει ὁ ἀφεντικός.

ξισέρουμι = ἔρχομαι, πηγαίνω, φεύγω Σ.

ξούλια, τὰ = τὰ ρούχα

ξπουλσές, οἱ = τὰ τσαρούχια

ὄρματους, ὁ = ὁ ὄμορφος, ὁ καλὸς Σ.

φουράει ὄρματ' ἢ ἀγγίδα = εἶναι ὄμορφη ἢ κοπέλλα.

οὐλμάδα καὶ οὐμάδα, ἡ = ἡ πλάκα Σ. λουμάδα

οὐлмаδιάζου καὶ οὐμαδιάζου = σχεπάζω Σ. λουμα-
διάζου

οὐλμάδιασμα τὸ = τὸ σκέπασμα.

παλιός, ὁ = τὸ πέος

πατούσου, ἡ = ἡ σκάλα

πατσάρια, τὰ = τὰ ψέματα

πραβίζου = φκειάνω Σ.

πραβιστι ὄρματ' ῥάπου, ξισέριτ' οὐ

μπαρὸς = φκειάστε καλὴ δουλειά, ἔρχεται ὁ ἀφεν-
τικός

πρασ'νάδια, τὰ = λάχανα Σ.

προυβειάρ'ς, ὁ = ὁ τραχανᾶς

πρόβεια, ἡ = ἡ λειτουργιά, τὸ πρόσφορον Σ.

ῥάϊκους, ὁ = ὁ ἥλιος Σ. ῥάνους

ῥάπου, ἡ = ἡ ἐργασία

- σαλούτου, ἦ = ἡ δραχμὴ
 σάκκους, ὁ = τὸ βραχί
 σέλου, τὸ = τὸ χωριὸ
 θὰ ξισιρθοῦμι στοῦ σέλου = θὰ πᾶμε στὸ χωριό.
 σκάπους, ὁ = ἡ συνουσία
 σκαπίζου = συνουσιάζομαι
 σκροῦμπους, ὁ = ὁ καφῆς
 σουρουκλίδ' τὸ = τὸ γίδι Σ. σουρκλίδ'
 σουρουκλίδα, ἦ = ἡ γίδα Σ. σουρκλίδα
 σουρουκλιδάκ' τὸ = τὸ γιδάκι
 σταμέβου = κάθομαι, ἀργῶ Σ.
 στάμιμα, τὸ = ἡ ἀργία, τὸ καθισιὸ
 στάμου, ἦ = ἡ ἀργία Σ.
 στάρου, ἦ = ἡ γριά, ἡ μάνα
 στῆσους, ὁ = ὁ τοῖχος
 στουρνάρια, τὰ = τὰ κότερὰ Σ.
 στουρνάρα, ἦ = ἡ κότα
 στουρναρᾶς, ὁ = ὁ κόκορας
 στουρναροῖς ἢ στουρνάρα = γεννάει ἡ κότα.
 σφέλης, ὁ = ὁ νοικοκύρης.
- ταμπάκου, ἦ = ἡ βροχὴ
 ταμπαπίζ' = βρέχει
 ταμπακίζου = βρέχω
 ταμπάκ'σμα τὸ = τὸ βρέξιμο
 ταμπακίζ' σήμερα· δὲ φορᾶμι ράπου = βρέχει σήμε-
 ρα, δὲν ἔχομε ἐργασίαν.

ταμπάρου, τὸ = ἡ κάπα
 τζάμια, τὰ = τὰ ματογυάλια
 τροῦγγους, ὁ καὶ τρούγγ'σμα, τὸ = ἡ συνουσία
 τρουγγάου καὶ τρουγγίζου = συνουσιάζομαι.
 τσαφκί, τὸ = τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον
 τσέπους, ὁ = τὸ χρῆμα
 τραφή, ἡ = ἡ ὀκᾶ
 τράγειο, τὸ = ὁ ἀραβόσιτος
 τσλίζου = ὁμιλῶ, γνωρίζω, καταλαμβάνω Σ.
 τσιρικῶνου = κλέπτω
 τσιρίκουμα, τὸ = τὸ κλέψιμο
 τσιρκουμάτης ὁ = ὁ κλέπτης
 τροχός, ὁ = τὸ κρασί
 τροχεύου = πίνω

φανούσου, ἡ = ἡ λάμπα
 φοράδι, τὸ = τὸ ξύλο Σ.
 φουραδιάρς, ὁ = ὁ μαραγγὸς
 φουράου καὶ φουρῶ = ἔχω, εἶμαι Σ.
 φουντιάρα, ἡ = τὸ τσιγάρο
 ἄραξι μιὰ φουντιάρα = δῶσε ἓνα τσιγάρο
 φουσκοκοίλια, τὰ = τὰ φασόλια

χαστακίζου = τσακίζου

ψάνα, ἡ = ἡ ῥόκα, τὸ καλαμπόκι.

ΦΡΑΣΕΙΣ

Τσλί(ζ)εις τὰ Κουδαρίτ'κα; Τὰ τσλίζου.	Ξέρεις τὰ μαστορικά; Τὰ ξέρω.
Ἄπ' ποῦ φορᾶς; Φουράου κούδαρ'ς ἄπ' τὰ Χ(ου)λαρουχώρια.	Ἄπὸ ποῦ εἶσαι; Εἶμαι μάστορας ἀπὸ τὰ Χουλιαροχώρια.
Φουρᾶν, ράπου οἱ κουδα- ραῖοι στοῦ σέλου σ';	Ἔχουν ἐργασίαν οἱ μαστό- ροι στὸ χωριό σου;
Φουρᾶν λίγ' στ' μακρινί- τσα, οἱ ἄλλ' σταμεύ'ν.	Ἔχουν λίγη στὸ δρόμο, οἱ ἄλλοι κάθονται.
Ἰγὼ πραβίζου ἓνα κούφιο στὰ Ντούκνενα.	Ἐγὼ φκειάνω ἓνα σπίτι στὰ Γιάννενα.
Τὸ πραβίζετ' πολλοὶ κου- δαραῖοι;	Τὸ φκειάνετε πολλοὶ μα- στόροι;
Τρεῖς ντατσ'δισ καὶ δυὸ λα- γούλια.	Τρεῖς ἄνδρες καὶ δύο παι- διά.
Ποῦ ξισέρ'ς;	Ποῦ πᾶς;
Ξισέρου στοῦ μπάγγου νὰ μ' πραβίσ' τ' ἀρίδια, θὰ τοὺν κρανιάσου κὶ θὰ καφαλίσου γιὰ τ' ράπου.	Πηγαίνω στὸ γύφτο νὰ μοῦ φκειάση τὰ σφυριά, θὰ τὸν πληρώσω καὶ θὰ φύ- γω διὰ τὴν ἐργασίαν.

- Τί ντινιάτ'κου φουράτι; Τί ήμερομίσθιον παίρνετε;
- Ούγδοήντα σαλουῖτις τ' ντέ- Ὀγδοήντα δραχμάς τήν
να. ήμέραν.
- Τί μανεύιτι; Τί τρώτε;
- Μανεύουμι μανό, μίχου, Τρώμε φωμί, κρέας, κουκ-
κούκχ'ς, νιρουπούλια κί κιά, ψάρια καὶ τές πε-
τς πιρσσότιρις ντένις ρισσότερες ήμέρες λά-
πρασνάδια κί φουσκο- χανα καὶ φασόλια.κοίλια.
- Φουράτι ὄρματου μπαρό; Ἔχετε καλὸν ἀφεντικό;
- Φουράμι πουλὸ ὄρματον κί Ἔχομε πολὺ καλὸν καὶ γι-
γιαυτὸ τ' πραβίζουμι αυτὸ τοῦ φκειάνομε
ὄρματον στήσου. καλὸν τοῖχο.
- Ἄμα σταμεύουμι ἀπ' τ' ρά Ἄμα παύομεν ἀπὸ τήν ἐρ-
που μας, ἀράζ' θόδου, γασίαν μᾶς φέρει ῥακί,
τροχὸ καὶ μαυροζουμὶ κρασὶ καὶ καφέ.
- Πότε θὰ καψαλίσουμι γιὰ Πότε θὰ φύγωμεν γιὰ τὸ
τοῦ σέλου; χωριό;
- Ἄμα σταμέφουμι, θὰ κα- Ἄμα τελειώσωμεν, νὰ φύ-
ψαλίσουμι δίχους ἄλλου, γωμεν δίχως ἄλλο, γιὰτὶ
γιατὶ τώρα ή ντένα μί- τώρα μικραίνει ή ήμέρα
κρινι κί' ὄλου ταμπακίζ'. καὶ ὄλο βρέχει. Θὰ πάω
Θὰ ξισυρθῶ στοῦ σέλου στοῦ χωριὸ νὰ φκειάσω
νὰ πραβίσου τὰ μαυ- τὰ χωράφια μου.
ρούδια μ'.

ΤΑ «ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΙΤΚΑ»

ΤΟΥ κ. ΧΡ. ΣΟΥΛΗ ΚΑΙ Η

«REVISTA

MACEDONOROMANA»

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ελλάδα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΑ «ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΙΪΚΑ»
ΤΟΥ κ. ΧΡ. ΣΟΥΛΗ ΚΑΙ Η
«REVISTA MACEDONOROMÂNNA»

Τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Revista Macedonoromâna» ὑπὸ τῶν κ.κ. Th. Caridan, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Cluj, G. Murpu, ἀκαδημαϊκοῦ, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, καὶ V. Paracostea, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Β' τεῦχος τοῦ 1930, σελ. 36-47, κριτικὴν τῆς μελέτης τοῦ κ. Χρ. Σούλη, τῆς δημοσευθείσης ὑπὸ τὸν τίτλον «Μπουκουραΐικα» εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» (τόμ. Γ' τοῦ 1928, σελ. 310-320).

Τὴν κριτικὴν ταύτην, γραφεῖσαν παρὰ τοῦ κ. V. Paracostea, δημοσιεύομεν κατωτέρω ἐν ἀκριβεῖ μεταφράσει – γενομένη παρὰ τοῦ ἐκ Δολιανῶν κ. Ἀριστ. Λώλη – ὡς καὶ ἀπάντησιν εἰς αὐτὴν τοῦ κ. Χρ. Σούλη. Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῆς μελέτης πρὸς τὴν κριτικὴν εὐχερῶς θὰ πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης, μηδ' αὐτοῦ τοῦ συντάξαντος τὴν κριτικὴν ἐξαιρουμένου,

ὅτι πρόκειται περὶ παρανοήσεως ἢ περὶ παρεξηγήσεως εὐτυχοῦς, διότι μετὰ τὴν εὐχερῆ ἄρσιν αὐτῆς ἀπομένει τὸ θετικὸν κέρδος τῆς εὐκαιρίας, ὅπως παράσχωμεν μερικὰς διαβεβαιώσεις πρὸς τοὺς διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας τοὺς ἐκδίδοντας τὴν «Revista Macedonoro-mâna» καὶ ἀποκαταστήσωμεν ἐπαφὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεκδεχόμεθα τὴν διαφώτισιν πλείστων σκοτεινῶν σημείων τῆς προσφάτου Ἡπειρωτικῆς Ἱστορίας. Εὐχαριστοῦντες αὐτοὺς διὰ τὰς εὐμενεῖς τῶν κρίσεις περὶ τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν», τοὺς παρακαλοῦμεν νὰ πιστεύσωσιν ὅτι τὸ περιοδικόν μας οὔτε ἐθνικιστικὸς οὔτε προπαγανδιστικὸς σκοποὺς ἐπιδιώκει, ἀλλὰ καθαρῶς καὶ ἀγνῶς ἐπιστημονικὸς. Εὐτυχῶς, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ συντάκτης τῆς κριτικῆς, οὔτε ἡ Ρουμανία ἐπιδιώκει τὴν κατάκτησιν Ἑλληνικῶν χωρῶν, οὔτε ἡ Ἑλλὰς διανοεῖται νὰ διεκδικήσῃ τὸ ἀντίτιμον ἑκατοντάδων χιλιάδων ἂν μὴ ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων καὶ δὴ Ἡπειρωτῶν, ὅσους ἡ Ρουμανία διὰ μέσου αἰώνων ὀλοκλήρων κατ' ἀρχὰς ἐφιλοξένησε καὶ εἶτα φιλοστόργως υἱοθέτησε κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους, καθ' οὓς τὰ Κράτη δὲν εἶχον ὑψώσει εἰσέτι τὰ σημερινὰ ἀδιάβαστα σινικὰ τεῖχη τοῦ προστατευτισμοῦ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ κηρύγματος τῆς διεθνοῦς εἰρήνης. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν – καὶ ἡ πίστις αὕτη μᾶς παρηγορεῖ καὶ μᾶς ἀνακουφίζει – ὅτι παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτὴ ὁ παράφρων πυρετὸς τῆς διεκδικήσεως ἐθνικι-

στικῶν δικαιωμάτων εἰς χώρας ἀπὸ τὰς ὁποίας μᾶς χωρίζουσιν «οὐρεά τε σκιοέντα θάλασσά τε ἠχήεσσα».

Οἱ ἐν Ρουμανία Ἑλληνικοὶ καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι Βλαχόφωνοι πληθυσμοὶ εἴτε διατηροῦσι τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν, εἴτε ὄχι δὲν δύνανται οὔτε πρέπει νὰ ἀποτελῶσιν αἰτίαν διχασμοῦ καὶ ἐρίδων, ἀλλὰ τούναντίον, ἀπολαύοντες πλήρους ἰσοπολιτείας, πρέπει νὰ ἀποτελῶσι συνεκτικώτατον κρῖνον, μέλλοντα νὰ συνδέσῃ τὰ δύο ἔθνη ἐν τῇ εὐγενεῖ ἀμίλλῃ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Καὶ μὲ τὴν πίστιν ταύτην ἀντιμετωπίζομεν τὴν «Revista Macedonoromâna» ὡς εὐγενῆ συναγωνιστὴν καὶ πολύτιμον συνεργάτην. Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς καθ' ἡμᾶς Μητροπόλεως ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἔγγραφα Ρωμούνων μεγιστάνων σχετικὰ πρὸς διαφόρους μονὰς τῆς Ἡπείρου, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ θὰ δημοσιεύσωμεν. Εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ εἰς πολλὰ ἀρχεῖα πόλεων καὶ μονῶν ἐν Ρουμανία ὑπάρχουσι πλεῖστα στοιχεῖα ἀφορῶντα νομικὰ καὶ φυσικὰ πρόσωπα τῆς Ἡπείρου. Ἐρευνα καὶ δημοσίευσις αὐτῶν, πολύτιμος διὰ τὴν ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν, εἶναι εὐχερῆς διὰ τοὺς ἐκδότας τῆς «Revista Macedonoromâna», τὰ δὲ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» εὐγνωμόνως θὰ ἐφιλοξένουν εἰς τὰς στήλας των ἀναλόγους ἐργασίας. Ἡ συνεργασία των θὰ ἀποβῇ ἔτι μᾶλλον πολύτιμος, ὅταν

σὺν Θεῷ ἐπιτευχθῆ ἢ ἐπιδιωκομένη ἔκδοσις τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς Ἡπείρου. Ἀλλὰ καὶ διὰ λαογραφικὰς μελέτας ἐλπίζομεν ὅτι θὰ παράσχωμεν ὑλικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ περὶ τοῦ βλαχοφώνου Συρράκου λ.χ. μονογραφία, διὰ τὴν ὁποίαν τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» προεκήρυξαν σχετικὸν διαγωνισμόν, δὲν θὰ στερῆται ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ἐκδότας τῆς «Revista Macedonoromâna», οἵτινες δύνανται νὰ εἶναι βέβαιοι διὰ τὴν ἀπόλυτον ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν τῶν δημοσιευμάτων τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ὑπεράνω πάσης προκαταλήψεως. Ὅταν ἀρθῆ ἢ δυσπιστία καὶ ἐκλείψωσιν αἱ παρεξηγήσεις, θὰ ἀνακύψωσι πλεῖστα σημεῖα συνεργασίας, διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» εἶναι ἔτοιμα νὰ ἐξαντλήσωσι πᾶσαν προσπάθειαν μὴ περιοριζόμενα εἰς ἀπλᾶς εὐχάς.

† Ἰωαννίνων ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ Κ^ο ΡΑΡΑΚΟΣΤΕΑ
«ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ
Κ^ο ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ»

Ὁ κ. Χρῖστος Σούλης, ὅστις ὑπογράφει καθηγητῆς τοῦ Β' Γυμνασίου Ἰωαννίνων, ἐν τινι μελέτῃ του ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς Ἡπειρωτικῆς κώμης Σχωρέτσανα, εὕρισκων ἐκεῖ ἐν χορήσει σημαντικὸν ἀριθμὸν λέξεων μακεδονορρομανικῶν (κουτσοβλαχικῶν), τὰς σημειοῖ ἐν ἀλφαβητικῶ καταλόγῳ, ἀποδίδων ταῦτοχρόνως εἰς ταύτας ἐν τῇ μεταφράσει τὴν σημασίαν των τὴν ἐτυμολογικὴν – σχεδὸν πάντοτε κουτσοβλαχικὴν.

Ὁ κατάλογος ἀναντιρρήτως εἶναι ἐνδιαφέρων διὰ τοὺς παρακολούθουντας ἐν τοῖς φιλολογικοῖς αὐτῶν μελετήμασι τὸ μακεδονορρομανικὸν λεξικόν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὸν ἀναδημοσιεύομεν ἄνευ τροποποιήσεων. Οὐχὶ ὅμως ὀλιγωτέρου ἐνδιαφέροντος ἀξία ἐμφανίζεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρμηνεία, εἰς ἣν προστρέχει ὁ κ. Χρ. Σούλης ἐν τῇ εἰσαγωγικῇ του μελέτῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «τὰ Μποκουραίικα τῶν Τζουμέρκων, ἥτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ῥαφτάδων τῶν Σχωρετσάνων τῶν Τζουμέρκων», ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν σοβαρὰς ἐπιφυλάξεις.

Ἴδου τὸ λεξιλόγιον, ὅπερ μᾶς δίδει ὁ κ. Χρ. Σούλης: ...¹

Ποῖον ὅμως εἶναι τὸ θέμα τοῦ κ. Σούλης; Ἀναγνωρίζει ἐν πρώτοις ὁ κ. Σούλης, ὅτι ἡ Ἑπειρος ἐμφανίζει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καταπληκτικὴν ποικιλίαν φυλῶν. Τοῦτο μᾶς τὸ ἀποδεικνύει – λέγει ὁ κ. Σούλης – ἡ ποικιλία τῶν ἀμφιέσεων, τῶν χορῶν καὶ τῶν τύπων τῆς γλώσσης. Ἐὰν ὁ συγγραφεὺς εἶχε περιορισθῆ ἕως ἐδῶ καὶ εἶχε δώσει ὡς ὑπόδειγμα ἀριθμὸν τινὰ φράσεων καὶ λέξεων ἐκ τῆς γλώσσης τὴν ὁποῖαν ὁ γέρο-Ντίλζας ἀπὸ τὰ Σχωρέτσανα τοῦ εἶπεν, ὅτι τὴν γνωρίζει ἀπὸ τοὺς Βλάχους, θὰ ἔμενεν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἐπιστήμης ἀπολύτως. Ἀλλ' ὁ κ. Σούλης ἐπιδεικνύει εὐρυμάθειαν... εἰς βάρος τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ ἀναζητήσει μιᾶς ἐρμηνείας τοῦ ζητήματος ὁ κ. Σούλης ἀναδιφεῖ τὰς ἀποκρύφους γλώσσας τῶν θρησκευτικῶν αἱρέσεων καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων (ἰσναφίων) ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων τῆς ἀρχαιότητος καὶ καταλήγων εἰς τοὺς τέκτονας, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν ἐξήγησιν ὅτι τὰ «μπουκουραῖικα» εἶναι γλῶσσα συνθηματικὴ τῶν ραφτάδων ποὺ κατεσκεύαζον τὰς ἑλληνικὰς ἐθνικὰς ἐνδυμασίας καὶ κατῶκουν εἰς Σχωρέτσανα ἐπεκταθεῖσα ἐκεῖθεν εἰς τὰ Ἄγραφα, τὸ Ξηρόμερον, τὸν Βάλτον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑπίρου.

1. Ἀκολουθεῖ ὀλόκληρον τὸ λεξιλόγιον ἑλληνιστί, ὡς ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά».

1. Ἡ θεωρία τοῦ ἔλληνοσ καθηγητοῦ δὲν ὑποστηρίζεται, συντριβεται δὲ ἀφ' ἑαυτῆσ ἀπὸ τῆσ μιᾶσ σελίδοσ εἰσ τὴν ἄλληνη. Ὁ σ. διαπιστοῖ, ὡσ εἶδομεν, ὅτι ἡ Ἡπειροσ ὑπῆρξε καὶ εἶναι μωσαϊκὸν ἐθνοτήτων. Ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθὲσ – ὁ σ. ἐπικαλεῖται εἰσ ἐπικουρίαν διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἐνδυμασιῶν καὶ χορῶν – τότε συνεννοοῦμεθα πληρέστατα. Ἐν τοιοῦτῳ μωσαϊκῳ ὑπάρχουσι καὶ Κουτσόβλαχοι, οἵτινες ὁμιλοῦσι φυσικὰ τὴν πάτριόν των γλῶσσαν, γλῶσσαν ἣτισ ὁμιλεῖται ἀκριβῶσ σύμφωνα μὲ τὰσ φράσεισ τὰσ ὁποῖασ μᾶσ δίδει ὁ κ. Σούλησ εἰσ τὸ τέλος τοῦ λεξιλογίου του (πρβλ. σ. 820), τὰσ ὁποῖασ ὁ σ. μεταφράζει ἀκριβῶσ ἀλλὰ δὲν μεταγράφει ἀκριβῶσ. Πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἐν τῳ λεξιλογίῳ τούτῳ δὲν πρόκειται περὶ ὀλίγων φράσεων ἀναφερομένων εἰσ τὴν ῥακτικὴν, ἀλλὰ περὶ στοιχείων λεξικῶν καὶ συντακτικῶν πρώτης τάξεωσ, περὶ στοιχείων τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουσι τελείαν γνῶσιν (sic) καὶ χρῆσιν τῆσ ἀρρουμανικῆσ (κουτσοβλαχικῆσ), ἀσχετὰσ πρὸσ οἰονδήποτε ἐπάγγελμα. Διερωτῶμεθα: ἀρὰ γε εἶναι πλέον ἀνάγκη ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ νὰ προστρέξωμεν εἰσ ἐρμηνείασ ὁμοίασ πρὸσ τὴν τῆσ «συνθηματικῆσ γλώσσησ»;

2. Ἐὰν ἀφ' ἐτέρου λάβωμεν ὡσ ἀφετηρίαν τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφεύσ, ὅτι ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι κατεσκευάσθησαν συνθηματικὰ γλῶσσαι ἐκ διαφόρων περιστατικῶν, ὅπως

π.χ. ἄνθρωποι κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως δύνανται νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ των, χωρὶς νὰ κατανοῶνται ἀπὸ τοὺς τῆς ἀνωτέρας τάξεως, ἐργάται δηλ. ἀπὸ τὸν πάτρωνά των, ἐπαγγελματίαι ἀπὸ τὸν πελάτην των κ.λπ., μένει τότε δυσεξήγητον πῶς τοιαῦται μυστικαὶ γλῶσσαι διεδόθησαν εἰς ὀλοκλήρους χώρας ἢ ἐκτεταμένας περιφερείας, ὡς διαβεβαιοῖ ὁ κ. Σούλης, ὅσον καὶ αἱ αὐτὸν πληροφορήσαντες.

3. Ἄς σταματήσωμεν ὅμως ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς συνθηματικῆς γλώσσης. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπαγγελματίαι (ράφτάδες, ψωμάδες, κτισται κ.λπ.) πόθεν ἔμαθον τὴν γλῶσσαν τὴν συνθηματικὴν τὴν ὁποίαν ἔχουν; Ὅχι τάχα ἀπὸ λαὸν ὅστις τὴν ὠμίλησεν ὡς μητρικὴν τοῦ γλῶσσαν; Ἐὰν τὰ «Μπουκουραίικα» δὲν ἐκυκλοφόρουν εἰ μὴ ὡς δευτερεύουσα γλῶσσα (ὅπως ἡ Argot εἰς τὴν Γαλλίαν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν φιλολογικὴν γαλλικὴν), εἰς ὠρισμένους ἐπαγγελματίας, ἀκόμη θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ κάπως – καὶ τότε μὲ πολλὴν καλὴν θέλησιν – ἡ θεωρία τῶν κ. Σούλη καὶ Σίας. Ἀλλὰ ἡ Ἑπειρωτικὴ αὕτη Argot ὁμιλεῖται ἀπὸ ὀλόκληρον λαὸν τῆς Ἠπείρου, τῆς Πίνδου τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας ... καὶ τότε τίς λόγος πλέον δύναται νὰ προτρέπη ἓνα σοβαρὸν συγγραφέα νὰ προστρέχη εἰς φαντασιώδεις θεωρίας, ὡς ἡ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης;

4. Ὁ συγγραφεὺς ἐπικουρικῶς ἐπικαλεῖται αὐθεντίας ὡς τὸν Ν. Πολίτην, τὸν κ. Ι. Βογιατζίδην, τὸν κ.

Μαν. Τριανταφυλλίδην, τὸν κ. Δημ. Σάρρον, τὸν κ. Ν. Νίτσον, οἵτινες ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔχουν τὴν αὐτὴν γνώμην. Δὲν γνωρίζομεν ἐν ἐκτάσει τὰ ἐπιχειρήματα τῶν συγγραφέων τούτων, ἢ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ἀπλῆ καὶ περισσότερον διαυγῆς, ἀπὸ ὅ,τι θέλουν αὐτοί. Ἀποκαλύπτεται ἐκ τῆς εἰλικρινοῦς παρατηρήσεως τῆς ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων.

Ἐν Ἠπειρῷ, ὡς σχεδὸν εἰς πάσας τὰς χώρας τὰς ἐχούσας ἀνομοιογενῆ πληθυσμόν, ὠμιλήθησαν καὶ ὁμιλοῦνται ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς μάλιστα γλῶσσαι. Ἡ μοῖρα τῆς Κουτσοβλαχικῆς διαλέκτου γενικῶς εἶναι ἡ ἐξῆς: Χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους σχεδὸν πάντοτε ἡ κυρία γλῶσσα κατ' οἶκον, ἐν τῇ ἀγορᾷ ὁμιλουμένης μοιραίως τῆς γλώσσης τῶν χωρικῶν τῶν πέριξ, δηλ. τῆς γλώσσης τῶν τροφοδοτούντων τὴν ἀγορὰν ἐκείνην, οἱ ὅποιοι δίδουν, τρόπον τινά, τὸν τόνον τῶν οικονομικῶν σχέσεων λόγῳ τοῦ συμπαγοῦς πληθυσμοῦ, ἡ ὁποία συμβαίνει ἐνίοτε νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, δηλ. ἑλληνικὴ, βουλγαρικὴ, σερβικὴ, ἀλβανικὴ.

Ὅταν οὕτως ἐξετάζωνται τὰ πράγματα, ὅταν δηλ. ἐκτίθενται ἄνευ ἀπατηλῆς τινος προσθήκης, ἢ ἀλήθεια τότε ἐμφανίζεται ἀπλῆ καὶ καθαρὰ. Ἡ φιλολογία συνεπῶς τοῦ κ. Σούλη σφάλλεται. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ παρόντος σημειώματος εἶναι νὰ ἀφυπνίσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλολόγων μας μᾶλλον παρὰ νὰ ἀνοίξῃ πόλεμον μὲ τὸν κ. Χρ. Σούλην, θὰ

δώσωμεν ὡς ἔχει τὸ χωρίον ἐφ' οὗ ἐρείδεται οὗτος ἀναφερόμενος εἰς προηγουμένους ἐρευνητὰς σημείων καὶ τὰς σχετικὰς παραπομπάς¹.

Ἐν κατακλειδί ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἀντικειμενικῶς, ὅτι τὸ περιοδικὸν «Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ» τὸ ἐκδιδόμενον προνοία τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνος Βλάχου, προσφέρει εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀναντιρῆτως μεγίστην ὑπηρεσίαν διὰ τῆς συζητήσεως καὶ ἐρεύνης σπουδαίου ἱστοριοφιλολογικοῦ ὑλικοῦ.

Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἔχουν καθήκον οἱ διευθύνοντες τὸ ρηθὲν περιοδικὸν νὰ τηροῦν εἰς τὰ ἐθνικὰ προβλήματα τὴν αὐτὴν ἐπιστημονικὴν ἡρεμίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ὅταν συζητῶσιν ἄλλα ζητήματα. Ἡ Ρουμανία ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν σκέπτεται νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἑπειρὸν».

(«Revista Macedonoromâna» Β' τόμος 1930, σελ. 36 - 47).

1. Δημοσιεύεται ἀκολουθῶς ἡ ἀρχὴ τῆς μελέτης.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ Κ^{ου} ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΟΥΛΗ

Μόνον προκατάληψις δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παρανόησιν, τῆς ὁποίας ἀπότοκος ὑπῆρξεν ἡ ἀνωτέρω δημοσιευομένη κριτικὴ. Ὁ κ. V. Paracostea δηλ. ἰδὼν εἰς τὸ παρ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν λεξιλόγιον λέξεις βλαχικῆς προελεύσεως μὲ φωνητικὴν, γραμματικούς τύπους καὶ συντακτικὴν πλοκὴν ἑλληνικὴν, ἀναγνώσας δ' ἐπὶ πλεον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς διαδόσεως τῆς συνθηματικῆς γλώσσης (Βάλτος, Ξηρόμερον, Ἄρτα, Γιάννενα, Προέβεζα, Ἄγραφα, τὰ ὁποῖα ἴσως ὁ ἐπικρίνων φροντάζεται βλαχόφωνα), χωρὶς ὅμως νὰ προσέξῃ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατεῖ ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα, ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας περιέρχονται ἢ μᾶλλον περιήρχοντο οἱ χρησιμοποιοῦντες ταύτην ἐπαγγελματίαι, συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μελέτη μου ἀποτελεῖ ἀπόπειραν νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ἐνιαχοῦ τοῦ Πίνδου λαλουμένη Κουτσοβλαχικὴ γλῶσσα ὡς ἀπλῆ ἐπαγγελματικὴ γλῶσσα! Καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην ὑπὸ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως κατεχόμενος διὰ τὴν ὑποθετικὴν ἀπόπειραν πλαστογραφίας, ὅχι μόνον θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἀκρίβειαν τῆς παρ' ἐμοῦ μεταγραφῆς τοῦ λεξιλογίου χωρὶς οὔτε ὁ ἴδιος νὰ

ἔχη ἄμεσον ἀντίληψιν, οὔτε ἀντιθέτους μαρτυρίας νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει, κατὰ τρόπον μὴ συμβιβαζόμενον ἀπολύτως πρὸς τὴν ψυχραιμον ἐπιστημονικὴν συζήτησιν, ἀλλὰ καὶ μοῦ ἀποδίδει εἰσαγωγὴν καινῆς «θεωρίας», καθ' ὃν χρόνον οὐδὲν ἕτερον ἔπραξα πλὴν τῆς ἀπλῆς διαπιστώσεως μιᾶς ὑφισταμένης γλωσσικῆς πραγματικότητος. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς μόνα ταῦτα χωρεῖ ἔτι περαιτέρω: διαμφισβητεῖ δηλ. τὴν ὑπαρξιν συνθηματικῶν γλωσσῶν ἢ διαλέκτων καὶ ζητεῖ παρ' ἐμοῦ, ὡς καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἐμοῦ γραφάντων, εἰς οὓς παρέπεμπον ἐν τῇ μελέτῃ μου, ἐπιχειρήματα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν!

Ὁ κατήφορος εἶναι προφανής, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς παρανοήσεως ἀγανάκτησις ἀποτελεῖ ἐπαρκὲς ἐλαφρυντικόν, ὥστε νὰ ἐπιβάλλῃ ἀπάντησιν. Λοιπόν:

Α'. Παρακαλοῦμεν τὸν κ. V. Paracostea νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ παρ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν λεξιλόγιον εἶναι ἀπολύτως ἀκριβές. Πρὶν ἢ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν καλὴν μου πίστιν ἢ ἐπιστημονικὴν ψυχραιμίαν καὶ εὐπρέπεια ἐπέβαλλον τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος, ἣτις εὐτυχῶς δὲν ἦτο καθόλου δύσκολος. Ἐν Ἰωαννίνοις ὑπάρχει Ρουμανικὸν Προξενεῖον καὶ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ ἀξιόλογον προσωπικόν. Ἡδύνατο λοιπὸν καὶ δύναται ὁ ἐπικριτὴς μου νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος.

Β'. Ἡ μελέτη μου οὔτε ἐθνικὸν οὔτε προπαγανδι-

στικὸν σκοπὸν εἶχεν, ἀλλὰ καθαρῶς ἐπιστημονικόν: τὴν διαπίστωσιν δηλ. καὶ δημοσίευσιν μιᾶς ὑφισταμένης γλωσσικῆς πραγματικότητος. Δὲν ἐσκέφθην ποτὲ οὔτε ἐγὼ οὔτε ἄλλος τις Ἑλλήν ἐπιστήμων νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ὑπαρξίν τῆς βλαχικῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ Πίνδου, οὐδὲ συντρέχει ἄλλωστε λόγος πρὸς τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ οὐχὶ ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὸν γνώμονα τῆς ἐθνικῆς διακρίσεως, εὐγλωττον δὲ παράδειγμα περὶ τούτου ἔστωσαν τὰ δίγλωσσα Μέτσοβον καὶ Συρράκον, τὰ ὅποια ὑπῆρξαν πάντοτε ἐλληνικώτερα τῶν ἐλληνοφῶνων τμημάτων.

Δὲν θὰ εἶχον λοιπὸν οὐδεμίαν δυσκολίαν νὰ ἀναγράψω ὅτι τὰ Σχωρέτσανα εἶναι χωρίον βλαχόφωνον, ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ὅπως δὲν ἐδυσκολεύθην νὰ ἀναγράψω τοῦτο περὶ τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτῶν.

Γ'. Ἄδικεῖ ὁ ἐπικριτὴς μου τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» καὶ μετὰ τὴν ἀπλῆν ὑπόθεσιν ἀκόμη ὅτι θὰ διεκύβευον τὸ ἐπιστημονικὸν των κῦρος φιλοξενουῦντα εἰς τὰς στήλας των μίαν ἀνόητον ἀπόπειραν πλαστογραφίας ἄνευ οὐδενὸς πρακτικοῦ σκοποῦ.

Δ'. Αἱ συνθηματικαὶ γλῶσσαι δὲν ἀποτελοῦσιν ἐπιστημονικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσαν ἀνάγκην ἐπιχειρημάτων πρὸς ἀπόδειξιν, ἀλλ' αὐταπόδεικτον γλωσσικὴν πραγματικότητα, ὑποκειμένην εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν διαπίστωσιν τῶν ἐπιστημόνων.

Αί δὲ παραπομπαί μου δὲν ἐγένοντο πρὸς ἀντλησιν ἐπιχειρημάτων, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς ὑπόδειξιν ἀναλόγων προηγουμένων μελετῶν ἐπὶ ἄλλων συνθηματικῶν γλωσσῶν.

Ε'. Δὲν ἔπρεπε νὰ ξενισθῇ ὁ κ. V. Paracostea ἀπὸ τὴν ἑλληνοφανῆ ἐμφάνισιν τοῦ λεξιλογίου ἀπὸ ἀπόψεως φωνητικῆς, τυπικοῦ καὶ συντακτικῆς πλοκῆς ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ βλαχικῆς γλώσσης, ἀλλὰ περὶ συνθηματικῆς τοιαύτης χρησιμοποιουμένης παρ' Ἑλληνοφώνων ἐπαγγελματιῶν δανεισθέντων βλαχικὰς λέξεις καὶ προσαρμοσάντων αὐτάς εἰς τὸ ἴδιον γλωσσικὸν αἶσθημα. Ὁ μεταπλασμὸς οὗτος ἦτο πολὺ φυσικὸς καὶ διαβεβαιῶ τὸν επικριτὴν μου ὅτι ἡ μεταγραφὴ εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής. Αἱ συνθηματικαὶ γλώσσαι προκειμένου περὶ τοῦ πλουτισμοῦ των δὲν δύνανται νὰ ἀκολουθήσωσι τοὺς γενικοὺς κανόνας τοῦ πλουτισμοῦ ὅλων τῶν γλωσσῶν. Πλὴν δηλ. τῆς ὀνοματοποιίας, τῆς μεταφορικῆς χρήσεως κ.τλ. μεγίστην σπουδαιότητα ἔχει ὁ δανεισμὸς. Τί φυσικώτερον λοιπὸν καὶ τί ἀπλούστερον ἀπὸ τὸ νὰ δανεισθῶσι διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν των χρῆσιν οἱ ραφτάδες τῶν Σχωρετσάνων, οἱ ἐργαζόμενοι εἰς ἑλληνοφώνους ἐπαρχίας, βλαχικὰς λέξεις ἀγνώστους μὲν εἰς τοὺς πελάτας των, γνωστὰς δὲ εἰς αὐτοὺς λόγῳ τῆς ἐπαφῆς των, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ πρὸς τοὺς βλαχοφώνους πληθυσμούς. Καὶ τί φυσικώτερον καὶ συμφωνότερον πρὸς τοὺς γλωσσικοὺς νόμους

ἀπὸ τὸ νὰ ἀφομοιώσωσι τὰς δανείους ταύτας λέξεις, νὰ προσαρμόσωσι δηλ. αὐτὰς πρὸς τὸ γλωσσικὸν τῶν αἰσθημα, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ ἦσαν ἑλληνόφωνοι; Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ ὁποῖον ὁ κ. V. Paracostea διείδεν ὡς ἀπόπειραν πλαστογραφίας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γνωστότατον καὶ κοινότατον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου φαινόμενον· ἀφομοιώσεις δηλ. τῶν ξένων λέξεων καὶ προσαρμογὴ αὐτῶν πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα τῶν δανειζομένων φωνητικῶς, τυπικῶς καὶ συντακτικῶς.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐλπίζω ὅτι ὁ κ. Paracostea θὰ πεισθῇ ὅτι πρόκειται περὶ παρεξηγήσεως καὶ δὲ θὰ ἐπιμείνῃ θέτων ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν καλὴν μου πίστιν καὶ ἀποδίδων μοι θεωρίας καινοφανεῖς, καθ' ὃν χρόνον δὲν πρόκειται παρὰ περὶ ἀπλῆς καὶ ἀθροτάτης διαπιστώσεως ἐνὸς γλωσσικοῦ φαινομένου.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΛΗΣ

Ελλάδα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ

Ἡ

Ἡ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
ΤΩΝ ΒΑΓΕΝΑΔΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ι. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ

Μόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ
Ἡ
Ἡ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
ΤΩΝ ΒΑΓΕΝΑΔΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ἩΠΕΙΡΟΥ

Ἀπὸ τὴν Σωπικὴν καὶ τὴν Τσιάτισταν, χωρία τοῦ Πωγωνίου ὑπὸ τὴν ἀλβανικὴν κατοχὴν τελοῦντα, καὶ ἀπὸ τοὺς Δρυμᾶδες καὶ τὸ Στραβοσκιάδι, χωρία τοῦ Πωγωνίου ὡσαύτως, ἀλλ' ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἡπείρῳ κείμενα, προέρχονται οἱ βαγενᾶδες τῆς Ἡπείρου. Ἀλλ' ὡς κατ' ἐξοχὴν κοιτὶς αὐτῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ Σωπικὴ. Αὕτη ἀριθμεῖ τώρα περὶ τὰς τετρακοσίας οἰκογενεῖας. Οἱ ἄρρενες πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων, γεγονότων ἐπιδρασάντων βαθύτατα εἰς τὸν βίον πάντων καὶ πολλὰς τροποποιήσεις ἐπιβαλό- ντων εἰς τὰς ἕξεις τῶν κατοίκων τῆς Βαλκανικῆς, ἐπεδίδοντο, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εἰς τὴν τέχνην τοῦ βαγενᾶ. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο, ἤτοι ἡ σπάνις τῶν ἐξαιρέσεων, μὲ κάμνει νὰ θεωρῶ κοιτίδα τῶν βαγενᾶδων τὴν Σωπικὴν.

Ἀπεδήμουν οἱ Σωπικιῶται βαγενᾶδες κατὰ Μάρ-

τιον ἐκάστου ἔτους ἀπὸ τὴν Σωπικὴν καὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν ἀπὸ τῆς Ρουμανίας μέχρι τῆς Πελοποννήσου καὶ κατεσκευάζον ἢ ἐπιδιώρθωνον βαγένια καὶ κάδους μὲ κρασιά, καρδάρες καὶ μπούτενες γι' ἄρτυμὴ καὶ καρδάρια καὶ μπουτένια γιὰ τουρσιά καὶ λαχαναρμιές. Τὸν δὲ Ὀκτώβριον, ὅποτε ἐτελείωνεν ὁ τρυγητὸς καὶ ἡ συγκομιδὴ κάθε κτηνοτροφικοῦ «μαξουλιού», ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα.

Τώρα ὅμως ἠραιώθη πολὺ ἡ τάξις τῶν βαγενάδων, διότι καὶ ὁ διαμελισμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπὸ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν ἤγειρε φράκτας εἰς τὰ ταξίδια τῶν Σωπικιωτῶν. Ἐνεκα τούτου περιορισθέντος τοῦ χώρου ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου εἰσέρχονται μὲ ὀλιγοστάς διατυπώσεις, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀλυσιτελῆ πατροπαράδοτον τέχνην καὶ νὰ τραποῦν εἰς ἄλλα περισσότερον προσοδοφόρα ἐπαγγέλματα.

Ἄλλ' ἴσως περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην αἰτίαν συνέβαλεν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς τέχνης τοῦ βαγενᾶ ὑπὸ τῶν Σωπικιωτῶν ἡ μετανάστευσις εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου – δὲν εἶναι ὑπερβολὴ – κάθε σπίτι σωπιώτικο ἔχει σταλμένον καὶ ἓνα ἄνδρα, ἂν μὴ περισσότερους.

Πολλοὶ ἐκ τῶν Σωπικιωτῶν δὲν κατώρθωσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸν Ὀκτωβριανὸν νόστον, ἀλλ'

ἀποκατασταθέντες παρέμειναν εἰς τὴν ξενιτειάν. Οἱ φέροντες δὲ τώρα, τὸ ἐπώνυμον «Βαγενᾶς», εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδας μέρη, ἀνάγουν συνήθως τὴν καταγωγὴν των εἰς προγόνους βαγενᾶδες, ἐκ Σωπικῆς καταγομένους.

Μὴ θέλοντας οἱ Σωπικιωῖται βαγενᾶδες νὰ γίνετα ἀντιληπτὴ δι' ἓνα οἶονδῆποτε λόγον ἢ ὁμιλία των ὑπὸ τῶν ξένων, παρ' οἷς ἐκάστοτε εἰργάζοντο, ἐπένοησαν γλῶσσαν συνθηματικὴν ἀποτελουμένην κορίως ἐκ νεολογισμῶν. Εἰς ταύτην προσέλαβον καί τινας λέξεις ἀλβανικάς, βουλγαρικάς καὶ ρουμανικάς, ὡσὰν νὰ ἤθελον νὰ μᾶς πείσουν περὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀποδημιῶν των.

Τὰ «Σώπικα» – οὕτω καλεῖται ἡ συνθηματικὴ τῶν Σωπικιωτῶν γλῶσσα – ὁμιλοῦν μόνον οἱ μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαγενᾶ Σωπικιωῖται. Ἐκ τούτων δὲ τὴν παρέλαβον, ὡς ὑπὸ πάντων τῶν βαγενάδων πιστεύεται, καὶ οἱ ἐξ ἄλλων χωρίων τοῦ Πωγωνίου βαγενᾶδες. Ἐνεκα τούτου, γενικῶς παρ' ὅλων καὶ ἀδιακρίτως τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς τῶν λαλούντων, «Σώπικα» καλοῦνται τὰ βαγενάδικα.

Διαφορὰς τινὰς παρουσιάζουν τὰ «Σώπικα» ποὺ ὁμιλοῦν οἱ βαγενᾶδες τῆς Τσιάτιστας. Λεξιλόγιον ταύτης θὰ προσπαθήσω νὰ δημοσιεύσω διὰ τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν».

Τὸ ἐπόμενον λεξιλόγιον κατεγράφη καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἐκ Σωπικῆς βαγενᾶ Βασίλη Καναβοῦ, ἐπὶ

τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου (Ἡπ. Χρον. τ. Α', σ. 199).

Ὅφείλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν κ. Ἀνδρέαν Θωμιογιάννην, διευθυντὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Πωγωνιανῆς καὶ ἐκ Σωπικῆς καταγόμενον, διὰ τὴν ἄοκνον κάθε φορὰν ἀρωγὴν του.

Εὐδοκία Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Ἀκονιά (ἡ) = ἡ γυναῖκα

ἀλάφτω = λαμβάνω, παίρνω, φέρω

ἀλμυρὸ (τὸ) = τὸ ἅλας

ἀνθίζω = ξέρω

ἀντάρρα (ἡ) = ὁ καπνὸς

ἀρεντᾶτος (ὁ) = ὁ τραχανᾶς

Βακουφιάρρα (ἡ) = ἡ ἐκκλησία, τὸ ἐκκλησάκι

βαρύκωλη (ἡ) = ἡ ψεῖρα

βαρύκωλος (ὁ) = ὁ φύλλος

βέσις (ἐπίρρημα) = ἐπὶ πιστώσει

βροντάω = ἔχω

βροντισμένη (ἡ) = ἡ χαρά, ὁ γάμος

Γιάννης (ὁ) = τὸ τυρὶ

γιῶργος (ὁ) = τὸ γιαούρτι

γκέρο (τὸ) = τὸ γάλα

γκυλιστάρια (τὰ) = οἱ μαστοὶ τῆς γυναικὸς

γλυκὺ (ἡ) = ἡ ζάχαρη

γλυκὸ (τὸ) = τὸ μέλι

Δέντρος (ὁ) = ὁ γαμβρὸς

Δέξιος (ὁ) = ὁ Ἕλληνας

Δεξιόπουλο (τὸ) = τὸ Ἑλληνόπουλον

Δέξισσα (ἡ) = ἡ Ἕλληνις

Δέξικο (τὸ) = τὸ Ἑλληνὸν Κράτος, τὸ Ρωμαίικο

Ἐργασμενιάρης (ὁ) = ὁ παντοπώλης

ἐργασμένο (τὸ) = τὸ μαγαζι

Ζαλιάρω (ἡ) = τὸ ὠρολόγι

ζαραλῆς (ὁ) = ὁ ὄνος

Ζέρβας (ὁ) = ὁ Τοῦρκος

Ζέρβισσα (ἡ) = Τουρκάλα

Ζερβοπούλα (ἡ) = ἡ Τουρκοπούλα

Ζερβόπουλο (τὸ) = τὸ Τουρκάκι

ζολόπα (ἡ) = ὁ χοῖρος

ζουμι (τὸ) = τὸ νερό, ζουμερὸ (τὸ) τὸ ποτάμι

ζογισμένη (ἡ) = ἡ ὀκᾶ

τὸ ζώνω = ἔρχομαι, πηγαίνω, εἶμαι

(τὸ ζώνεις = ἔρχεσαι κτλ. τὸ ζώνει, τὸ ζώνομε, τὸ

ζώνετε, τὸ ζώνουν)

ζωσταρᾶς (ὁ) = ὁ διακονάρης

ζωσταροῦ (ἡ) = ἡ διακονάρα

Θαλασσεύω = κλάνω
 Θάλος (ὁ) = ὁ πόρδος
 Θάνος (ὁ) = τὸ κρασί

Κάγιος (ὁ) = ὁ σάκκος, ὁ ντρουβᾶς
 καντήλι (τὸ) = τὸ μάτι
 κατσιουράλω (ἦ) = ἡ μπούταινα
 καρτὸφ (βουλγαρ.) = οἱ πατάτες
 καφτερὸ (τὸ) = τὸ καυσόξυλον
 κέμπ (τὸ) ἄλβαν. = τὸ πόδι
 κεντέζικο (τὸ) = τὸ σχολεῖον
 κεντέζης (ὁ) = ὁ διδάσκαλος
 κεντέζισσα (ἦ) = ἡ δασκάλα
 κέχινη (ἦ) = ἡ δραχμὴ
 κιμάς (τὸ) = τὸ ὑποκάμισον
 τὰ κλειάω = κοιμῶμαι
 κολερὸς (ὁ) = ὁ χωροφύλαξ
 κομμένοι (οἱ) = τὰ χρήματα
 κόντι (τὸ) = τὸ ἄλευρον
 κοφτερα (τὰ) = ἐν γένει τὰ σύνεργα τῆς βαρελο-
 ποιίας
 κοφτερὸ (τὸ) = μαχαίρι
 κοῦκκοι (οἱ) = τὰ κουκκιά
 κούλα (ἦ) = ἡ ἐντροπή, ἡ αἰσχύνη
 κουλούκι (τὸ) = ὁ σκύλος
 κουρκουσούρα (ἦ) = ἡ καρυδιά
 κούφαλο (τὸ) = τὸ σπίτι, τὸ βαγένι

κουφαλιόρι (τὸ) = τὸ πιστόλι

Λαίμαργες (οἱ) = τὰ ψέματα

λαμπύρω (ἦ) = ἡ ρακή, τὸ οὔζο

λειανώματα (τὰ) = τὰ παιδιὰ

λειανωματῖνα (ἦ) = ἡ κόρη

λειανόσπυρη (ἦ) = ἡ σταφίδα

λειανόσπυρο (τὸ) = τὸ καλαμπόκι, τὸ σιτάρι

λόθρα (ἦ) = πληρωμὴ

λοθρίζω = πληρώνω

λόλικο (τὸ) = ὁ μικρός, τὸ μικρὸ παιδί

λειώνω = τρώγω

Μάζος (ὁ) = τὸ κρέας

μαλλιάζω = φεύγω, κρύπτομαι, ἀποδιδράσκω

μαλλᾶτος (ὁ) = ὁ Δεσπότης, ὁ παππᾶς, ὁ διάκονος

μαλλάταινα (ἦ) = ἡ παπαδιὰ

μάντρα (ἦ) = ἡ πόλις

μαντρί (τὸ) = ἡ συμφωνία

μαρτουριάζω = παντρεύω

μαρτουριάζομαι = παντρεύομαι

μαρτουριασμένος -η -ο, = παντρεμένος, -η, -ο.

Μάρω (ἦ) [κυρὰ-Μάρω) = ἡ γάτα

μιλιάζω = ἀποπατῶ

μιλιάσματα (τὰ) = τὰ περιττώματα

μίλιαρης (ὁ) = τὸ ἀποχωρητήριο

μίχος (ὁ) = τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον

μουντζουριάρης (ὁ) = ὁ φοῦρνος

μούτζουρο (τὸ) = ὁ καφές

μπαγιότι (τὸ) = ἡ σακκούλα τῶν χρημάτων, τὸ
πουγγὶ

μπάνικος -η, -ο = ὠραῖος -α, -ον

μπανίζω = φκειάνω, χτίζω

μπάνισμα (τὸ) = ἡ δουλειά, ἡ ἐργασία

μπανιστᾶς (ὁ) = ὁ μάστορης, ὁ τεχνίτης

μπεντούσιω (ἡ) = τὸ πρόσφορο (ἐν Μεσοβουνίῳ,

Ἄρτσίστη, Ἄνω Ραβενίοις καὶ Μαυροβουνίῳ τοῦ
Ζαγορίου κ. ἄ. λέγεται μπαντούσια)

μπολνάβος (ὁ) (ρουμαν.) = ὁ ἄρρωστος

μπουκιάζω = χτυπῶ, φονεύω

μπρετζένι (τὸ) = τὸ ρύζι

μυρμήγκω (ἡ) = τὸ γραδάτηρι (ὄργανον τοῦ βαγενᾶ)

μπούκιασμα (τὸ) = ὁ ὄαυμος

Νεροπούλι (τὸ) = τὸ ψάρι, τὸ χέλι

ντόσιω (ἡ) = ἡ βροχὴ

ντόφτορας (ὁ) = ὁ ἰατρὸς

ντίλιο (τὸ) = τὸ κερὶ

Παῖτα (ἡ) = ἡ δόγα, ἡ σανίδα

παλιὸς (ὁ) = τὸ πέος

πατερὰ (τὰ) = τὰ τσαρούχια

πισχοπιανοὶ (οἱ) = τὰ κρομμύδια

πρασινάδι (τὸ) = τὸ λᾶδι

πρίσκοι (οί) τὰ φασόλια
 πρόβειο (τὸ) = τὸ καθάρειο ψωμί
 Προεστῶς (ὁ) = ὁ μέγας εἶτε καθ' ἡλικίαν εἶτε κατ'
 ἀξίωμα

ρεντζελιάρικο (τὸ) = τὸ δεκάρικο
 ρεντιάζω = συνουσιάζομαι
 ρέντιασμα (τὸ) = ἡ συνουσία
 ρεντιαστούρω (ἡ) = ἡ πόρνη
 ρεφενίζω = βλέπω, μιλῶ
 ρίγκισσα (ἡ) = ἡ γύφτισσα
 ρίγκοι (οί) = ἡ γυφτουριά, οἱ γύφτοι
 ριγκοπούλα (ἡ) = ἡ γυφτοπούλα
 ριγκόπουλο (τὸ) = τὸ γυφτόπουλο
 ρίγκος (ὁ) = ὁ γύφτος
 ρίχνομαι = πεθαίνω
 ρόμπες (οί) = τὰ ροῦχα γενικῶς

Σαβανιάρικο (τὸ) = τὸ μπουρέκι
 σαβανιάρω (ἡ) = ἡ πίττα
 σβανιάζω = πίνω
 σέλω (ἡ) = ἡ γριὰ
 σκοτεινὴ (ἡ) = ἡ νύχτα, ἡ ἡμέρα
 σοκοτέλα (ἡ) (ρουμανικὴ) = ὁ λογαριασμὸς
 σιουμαλίζω = κουβεντιάζω
 σιουμάλισμα (τὸ) = ἡ κουβέντα
 σιούμαλος (ὁ) = ὁ πολὺς

σιούμαλη (ή) = ή πολλή
 σιούμαλο (τὸ) = τὸ πολὺ
 σιουμαλώτερος, -η, -ο = περισσότερος, -η, -ον
 σιουρίζω = κατουρῶ
 σιούριγμα (τὸ) = τὸ κάτουρο
 σπειρωτὸ (τὸ) = τὸ σταφύλι
 σπειρωτὰ (τὰ) = οἱ ῥῶγες τῶν μαστῶν
 σινάπαλο (τὸ) = τὸ σῦκο
 στένεμα (τὸ) = ή ἀνεργία
 στενεύω = εἶμαι ἀργὸς
 στέφος (ὁ) = ὁ πρωκτὸς
 στρούμπουλο (τὸ) = τὸ αὐγὸ
 Σῶπος (ὁ) = ὁ Σωπικιώτης
 ταβανιάρης (ὁ) = ὁ μαραγκὸς
 τεσσεροπόδαρο (τὸ) = ἀγέλαδα, ἄλογο, ἡμίονος
 κ.τλ.

Τζαντίλι (τὸ) = τὸ βραχί
 τζιουμεύω = κλέπτω
 τζιοόμης, τζιούμηδες = (ὁ) = κλέπτης, κλέπται
 τριχερὸ (τὸ) = τὸ μουστάκι
 τσέρος (ὁ) = τὸ ψωμί
 τσίμπλω (ή) = ή λάμπα
 τσιέλισμα (τὸ) = τὸ φαγητὸ
 τσιουμανεύω = τσακίζω, κόπτω
 τσιουμπέρια (τὰ) = τὰ τρουκιά, στεφάναι βαρελίου

- Φάκω (ή) = ή φακῆ
 φηκάκι (τὸ) = ὁ πτωχὸς
 φλοέρι (τὸ) = τὸ τουφέκι, ὁ πόλεμος
 φσιὰτ (τὸ) (άλβανικῆ) = τὸ χωριὸ
 φουσκωμένη (ή) = ή ἔγκυος
 φοῦκος (ὁ) = ὁ γέρος
 φτερουγιάρης (ὁ) = ὁ πετεινὸς
 φτερουγιάρω (ή) = ή κόττα
 φτερουγιαρόπουλο (τὸ) = τὸ πουλὶ τῆς κόττας
 φῶτος (ὁ) = ὁ ἄντρας, ὁ νοικοκύρης
 φώτισσα (ή) = ή γυναῖκα, ή νοικοκυρά
 φατερίζω = ἀνάβω φωτιά, βάζω, ἀλλάζω, διορθώνω,
 τακτοποιῶ
 φωτερή (ή) = ή φωτιά
 φωτοκαγιάρω (ή) = ή φωτιά
- Χαλιμπούρδω (ή) = ή γκίζα, ή οὔρδα
 χιόνι = φτήνᾶ (ἐπίρρημα)
 χλιμιτάραγας (ὁ) = τὸ κριθάρι
- Ψωριάζω = γελῶ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΠΛΟΚΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

Μάλιασε, δὲ μπορῶ σὲ ρε- φενίσω	= Φύγε δὲ μπορῶ νὰ σε βλέ- πω
Τῶζωσε ἢ ζαλιάρω, ἄιντε νὰ τὰ κλείσομε	= Πέρασε ἢ ὦρα, ἄιντε νὰ κοιμηθούμε
Αὐτὸς ὄλο λαίμαργες ρεφε- νίζει	= Αὐτὸς ὄλο ψέματα μιλεῖ
Λάψ' τὸ τεσσαροπόδαρο νὰ μαλλιᾶσομε	= Πᾶρε τ' ἄλογο νὰ φύγουμε
Σήμερα θὰ λειώσομε νερο- πούλια	= Σήμερα θὰ φᾶμε ψάρια
Μὴ σιουραλίζεις, μᾶς ἀκοῦν	= Μὴ μιλᾶς, μᾶς ἀκοῦνε
Μπάνικη λειανωματῖνα αὐτὴ	= Καλὴ κοπέλα αὐτὴ
Θὰ μᾶς ρεφενίσουν στὴ βρο- ντισμένη;	= Θὰ μᾶς καλέσουν στὸ γά- μο;
Ὅλο λιακροὺς μᾶς φωτερίζει καὶ λειώνομε.	= Ὅλο φασόλια μᾶς βάνει καὶ τρῶμε
Ἄι νὰ τὸ ζώσομε στὸ φσιᾶτ	= Ἄιντε νὰ πᾶμε στὸ χωριὸ
Τοῦτος ὁ φῶτος μπανίζει μπάνικο τσιέλισμα	= Αὐτὸς ὁ νοικοκύρης μᾶς φχιάνει καλὸ φαγητὸ

Τῶδωκε ἓνα μπούκιασμα μπάνικο	=	Τοῦδωκε ἓνα καλὸ ξύλο
Θέλει μπούκιασμα αὐτὸς μὲ καφτερὸ	=	Θέλει ξύλο (δαρμὸ) μὲ καυσόξυλο αὐτός.
Λάψε μιὰ φωτοκαγιάρω νὰ φωτερίσω μιὰ ἀντάρρα	=	Φέρε μιὰ φωτιά νὰ ἀνάψω ἓνα τσιγάρο.
Ἀνθίζεις σώπικα;	=	Ξέρεις βεγενάτικα;
Ἀνθίζω.	=	Ξέρω
Ἀπὸ ποῦ τὸ ζώνεις;	=	Ἀπὸ ποῦ εἶσαι;
Πῶς τὸ ζώνουν τὰ μπανί- σματα;	=	Πῶς πᾶνε οἱ δουλειές;
Ποῦ τὸ ζώνεις;	=	Ποῦ πᾶς;
Πόσο ἄλαφες γι' αὐτὴ τὴν κατσιουράλω τοῦ φώτου;	=	Πόσο πῆρες γι' αὐτὴ τὴ μπούταινα τοῦ νοικοκύρη;
Ἐνα χέρι κέχνης	=	Πέντε δραχμὲς
Ἐνα ρεντζελιάρικο	=	Ἐνα δεκάρικο
Λειώνομε τσέρο, μᾶζο, φά- κω, ὅ,τι βροντάει ὁ φῶτος.	=	Τρῶμε ψωμί, κρέας, φακῆ, ὅ,τι ἔχει ὁ νοικοκύρης.
Νὰ τὸ ζώσης και νάρθης γλήγορα	=	Νὰ πᾶς και νάρθης γρήγο- ρα
Φωτέρισε τὰ κάστανα στὴ φωτοκαγιάρω νὰ ψηθοῦν	=	Ρίξε τὰ κάστανα στὴ φω- τιά νὰ ψηθοῦν.
Ζῶσ' το και σὺ νὰ χορέψης	=	Πήγαινε και σὺ νὰ χορέψης
Δὲ βροντάω κομμένους γιὰ νὰ λοθρίσω	=	Δὲν ἔχω χρήματα νὰ πλη- ρώσω
Ἐρρίχτηκα γιὰ τσέρο	=	Ἐπείνασα (πέθανα γιὰ ψωμί)
Ἐφωτερίστηκα τὲς ρόμπες	=	Ἄλλαξε τὰ ροῦχα

- Ἐφωτέρισα τὰ πατερά μου = Μπάλωσα τὰ τσαρούχια μου
- Τί μπανίζει ἔτσι ἐδῶ κα- = Γιατὶ καπνίζει ἐδῶ μέσα
πνός;
- Ἐμπανίστη σκοτεινὴ σήκου = Ἐγινε ἡμέρα (ἢ νύχτα) σή-
κου
- Λάψ' τὰ κοφτερά νὰ μαλλιά- = Πᾶρε τὰ σύνεργα νὰ φύ-
σομε. Ὁ φῶτος δὲ λοθρίζει γουμε. Ὁ νοικοκύρης δὲν
σιυμαλώτερο γιὰ τὸ πληρώνει περισσότερο γιὰ
μπάνισμα. Χιόνι δὲν τοῦ τὴ δουλειά. Φτηνὰ δὲν τοῦ
τὰ μπανίζομε τὰ φκειάνομε.
- Ποῦ θὰ τὸ ζώσομε νὰ βροῦ- = Ποῦ θὰ πᾶμε νὰ βροῦμε τὰ
με τὰ σιυμαλώτερα; Χόνι- περισσότερα; Φτηνὰ ξε-
- ξεχιόνι ἄς τὰ μπανίσομε, φτηνὰ ἄς τὰ φκειάσομε
νὰ τὰ λάψομε καὶ μαλλιά- νὰ τὰ πάρουμε (τὰ χρήμα-
ζομε τα) καὶ φεύγομε.
- Λειώνομε καὶ τσέρο, ποῦ εἴ- = Τρῶμε καὶ ψωμί, ποῦ
μεστε ριγμένοι, καὶ μα- εἴμαστε πεθαμένοι καὶ
λιάζομε. φεύγομε.
- Ὅθε νὰ τὸ ζώσομε ἢ σκοτεινὴ = Ὅπου καὶ νὰ πᾶμε ἢ μέρα
τώρα ἐμάλλιασε. Ὅσο νὰ τὸ τώρα πέρασε. Ὡς που νὰ
ζώσομε στὸ φσιάτ, ὁ κόσ- πᾶμε στὸ χωριό, ὁ κόσμος
σμος ἐμάλλιασαν, τ'ῶσαν φύγανε, πήγανε στὶς δου-
στὰ μπανίσματα. Ἀλάφτο- λειές. Παίρνομε καὶ
με καὶ τοῦτα καὶ τὴ σκο- ταῦτα (τὰ χρήματα) καὶ τὸ
τεινὴ μαλλιάζομε καὶ τὸ ζώ- βράδυ φεύγομε καὶ πᾶμε
νομε στὸ φσιάτ καὶ τὸ πρωὶ στὸ (ἄλλο) χωριὸ καὶ τὸ
βρίσκομε καὶ τοὺς φώτους πρωὶ βρίσκουμε καὶ τοὺς

στο φσιάτ. Κι' ὅποιος βροντάει μπάνισμα καὶ μᾶς ρεφενίς' καένας καὶ μπανίσομε κάνα μαντρί, στανέβομε καὶ μπανίζομε

νοικοκυραίους στο χωριό. Κι' ὅποιος ἔχει δουλειὰ καὶ (ἂν) μᾶς καλέση κανέναν καὶ κάνουμε καμιὰ συμφωνία, μένουμε καὶ δουλεύουμε.

Αὐτοῦ ποὺ τὸ ζώνεις θὰ μπουκιαστῆς. Λὰψ τὸ φλοέρι καὶ μάλιασε τὴ σκοτεινή, τὴν ἄκρη τὸ ζουμερὸ καὶ ζῶσ' το στο κούφαλο καὶ μαλλιάζεις καὶ τὸ ζώνεις μὲς στο Δέξιχο.

= Αὐτοῦ ὅπου εἶσαι θὰ σκοτωθῆς. Πᾶρε τὸ τουφέκι καὶ φύγε τὴ νύχτα τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι καὶ ἔλα στο σπίτι καὶ φεύγεις καὶ πηγαίνεις στο Ρωμαίικο.

ΟΙ ΠΛΑΝΟΔΙΟΙ
ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΤΕΧΝΙΤΑΙ
ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Υ Π Ο

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ
ΙΤΥΕ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΟΙ ΠΛΑΝΟΔΙΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΤΕΧΝΙΤΑΙ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

*Ὁμιλία δοθεῖσα εἰς τὸν Παρουασσὸν
τὴν 30ην Ὀκτωβρίου 1927 εἰς συγκέ-
ντρωσιν ὀργανωθεῖσαν ἀπὸ τὴν Πα-
νηπειρωτικὴν Ἀδελφότητα Ἀθηνῶν.*

Δὲν εἶναι μόνον ἡ προϊστορικὴ Ἴηπειρος ἢ πρώτη
καὶ παλαιοτάτη Ἑλλάς, ἢ κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων· εἶναι
καὶ ἡ μεταγενεστέρα Ἴηπειρος ἢ ἐστία τοῦ συγχρό-
νου Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ Ὀμηρικὴ φυλὴ τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν ἢ Ἑλλή-
νων, ἐκπεμπομένη ἐκ τῆς Ἴηπειρου διὰ τῶν διόδων
τῆς Πίνδου ἔδοσεν εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς Βαλκα-
νικῆς τὸ ὄνομα Ἑλλάς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τὸ ὄνο-
μα Ἑλληγες. Οἱ νεώτεροι Ἴηπειρῶται τεχνῖται ἐκπε-
μπόμενοι ἐκ τῆς αὐτῆς ἐστίας διὰ τῶν αὐτῶν ὁδῶν τῆς
Πίνδου εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν καὶ πέραν ἀκόμη, συ-
νετέλεσαν περισσότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν διατή-

ρησιν καὶ ἀνασύνταξιν καὶ ἀφύπνισιν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Δημιουργοὶ λοιπὸν τῆς μεταμεσαιωνικῆς καὶ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ἱστορίας οἱ πλανόδιοι κτίσται καὶ χαλκουργοὶ καὶ καποτάδες καὶ γουναράδες καὶ φουρνάρηδες!

Νομίζω ὅτι κατὰ ἓνα μέγιστον μέρος οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὑπῆρξαν ὄχι ἀπλῶς μόνον θεματοφύλακες τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως κατὰ τὴν τουρκοκρατικὴν περίοδον καὶ πρὸ αὐτῆς ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ σκαπανεῖς καὶ πρωτεργάται τῆς ὑπάρξεως τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ.

Ὅταν ἡ ἱστορία προσέξῃ περισσότερο τὸν πλανόδιον τεχνίτην, ὅταν στηριχθῇ μάλιστα εἰς αὐτόν, πιστεύω ὅτι πολὺ ὀλίγα μυστικὰ θὰ μένουν πλέον σχετικῶς μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Καὶ ὅταν ἡ ἰδική μας σύγχρονος ἱστορία προσέξῃ τὸν πλανόδιον τεχνίτην, καὶ μάλιστα τὸν Ἡπειρώτην τεχνίτην, πολὺ ὀλίγα μυστικὰ τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως θὰ ὑπάρχουν χωρὶς νὰ ἀποκαλυφθοῦν.

Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἐκτεθῇ μία ἀποψὶς ὅπως ἴσως νέα περὶ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τῆς ἱστορίας, ἐπειδὴ βᾶσις τῆς ἱστορίας τίθεται ἐνταῦθα τὸ πλανόδιον ἐπάγγελμα καὶ φορεὺς τῆς ἱστορίας ὁ πλανόδιος τεχνίτης, νομίζω ὅτι ὑποχρεώνομαι νὰ συνοψίσω εὐθὺς ἀπὸ τοῦδε τὰς σκέψεις μου.

Χάρις εἰς τὸν φυσικὸν γεωλογικὸν θύλακα τὸν ὁποῖον ἡ ὄροσειρὰ τῆς Πίνδου σχηματίζει, ἀνεπτύχθη παλαιότατος γηγενὴς πολιτισμὸς ἐντὸς τοῦ θύλακος τούτου, ἐντὸς τῆς Ἡπείρου δηλαδή.

Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλήνων ἐξηπλώθη βαθμηδὸν πρὸς νότον καὶ ἀνατολάς, συνεμίχθη μὲ τὰ ἐκ βορρᾶ ἐξ ἀνατολῶν καὶ ἐκ τοῦ νότου ὑπάρχοντα καὶ ἐρχόμενα στοιχεῖα, καὶ ὡς πολιτικώτερον συγκροτημένος, ἐπέβαλε τὸ ὄνομά του καὶ τὴν γλωσσικὴν του μορφήν. Ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ μετατοπίζεται οὕτως ἐκ τῆς Δωδώνης ἀνατολικώτερον καὶ νοτιώτερον λόγῳ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Ἑλλήνων ἢ Ἡπειρωτῶν, καὶ ὁ ἐθνικὸς θύλαξ ἡσυχάζει κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, σχεδὸν ἀκίνητεϊ, ἀρκούμενος νὰ ἀφομοιώνῃ τὰ ἰλλυρικὰ στοιχεῖα τὰ κατερχόμενα ἐκ τοῦ βορρᾶ.

Ὅταν ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἐχειμάζετο καὶ κατεκλύζετο ἀπὸ τοὺς ξένους, ὁ ἀσφαλὴς θύλαξ τῆς Πίνδου ἐφύλασσε σταθερῶς τὴν ἑλληνικὴν παρακαταθήκην, τὴν ἐθέρμαινε, τὴν ἐκινητοποίει. Ὁ ἐν ἀδρανείᾳ τότε εὐρισκόμενος εἰς τὴν Ἡπειρον ἑλληνισμὸς ἀνέκτα ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα, ἐπάλλετο ἀπὸ νέαν ἐθνικὴν πνοήν, ἐσχημάτιζεν ἓνα ἰσχυρότατον πυρῆνα πληθυσμοῦ καὶ πολιτισμοῦ καὶ ἐκεῖθεν ἐξαπέστειλε τὸ δραστήριον περίσσευμά του πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν τοῦ χειμαζομένου ἑλληνισμοῦ.

Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ ἐξετα-

σθῆ ἢ κάθοδος ἐκ τῆς Πίνδου τῶν κατ' ἐξοχὴν Ἑλλήνων, τῶν Δωριέων, εἰς τὴν χαώδη πολιτικῶς μετὰ τὰ Τρωϊκὰ Ἑλλάδα. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῆ ἡ ἀφάνεια σχεδὸν τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς ἄλλης Ἑλλάδος – ὁ ἐλληνικὸς θύλαξ ἠσύχαζε – ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν θὰ εἶχαμε νὰ ἐξετάσωμε τὴν ἴδρυσιν τῶ 1204, μετὰ τὴν κατάλυσιν ὑπὸ τῶν Φράγκων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, τοῦ κληθέντος Δεσποτάτου τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ὅπως λέγει καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος «διέσωσε τότε ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἐλληνικὴν ἐθνότητα». – Τ. Α. Βιβλ. β'. – Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν θὰ ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ ἐξετασθῆ ἡ τελευταία πολιτικὴ ἀναλαμπὴ τῆς Ἡπείρου διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἐλληνοαλβανικοῦ Κράτους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τοῦ ὁποίου, ἀσφαλῶς, ἀπόρροια ὑπῆρξε τὸ νεώτερον ἐλεύθερον Κράτος μας. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν τέλος ἔννοιαν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῆ ἡ σημερινὴ ἀφάνεια τῆς Ἡπείρου, λόγῳ τῆς μετατοπίσεως καὶ πάλιν ἐκεῖθεν τοῦ κέντρου τῆς ἐλληνικῆς βαρύτητος διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ποῖος ὅμως ὁ ρόλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν τοῦ Ἡπειρώτου τεχνίτου;

Ἄλλὰ αὐτὸς μοῦ φαίνεται κυριώτατα ὁ φύλαξ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας. Ἐντὸς τοῦ θύλακος τῆς Ἡπείρου κατειργάζετο συνεχῶς ἀπὸ τῶν τελευταίων κακῶν αἰώνων τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ καθ' ὅλην τὴν

Τουρκοκρατικὴν περίοδον, λόγω τοῦ ἐθνικοῦ χειμῶνος εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο ὁ ἑλληνισμός, ἰσχυροτέρα καὶ ἐντονωτέρα ἢ ἐθνικὴ ἰδέα. Τὸ φυσικὸν τεῖχος τῶν Πινδικῶν ὀρέων ἐπέβαλλε καὶ τὴν διατήρησιν ἐντὸς τῆς Ἡπείρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἑλληνιστικὴν ἀφομοίωσιν τῶν εἰσδυόντων ξένων λαῶν. Ἡσθάνοντο οἱ κατακτηταὶ Σλαῦοι, καὶ Ἀλβανοὶ καὶ Τοῦρκοι, ὅτι δύσκολος ἦτο ἡ ἔξοδός των ἀπὸ τὸν θύλακα, καὶ ἀντὶ νὰ συντρίβουν τὰ τοπικὰ στοιχεῖα, ὅπως γίνεται εἰς τὰς πεδινὰς ἢ ἐχούσας πολλὰς ἀνοικτὰς διόδους ἐκτάσεις, τὰ περιποιοῦντο, συνηλλάσσοντο μὲ αὐτά, καὶ ἀσθενέστερα εἰς πολιτισμόν, εἰς τέχνας δηλαδή, ἀφωμοιώνοντο.

Λόγω τῆς σταθερωτέρας αὐτῆς ζωῆς τοῦ τόπου αἱ τέχναι προώδευσαν ἀκωλύτως εἰς τὴν Ἡπειρον. Τὸ πολιτικὸν κέντρον τῆς Ἡπείρου, τὰ Ἰωάννινα, ἔγινε καὶ κέντρον τεχνῶν. Τεχνῖται καὶ ἔμποροι συνεκεντρώνοντο ἐκ παντὸς μέρους εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐκεῖθεν τεχνουργήματα καὶ τεχνῖται ἐξαπεστέλλοντο παντοῦ. Τὰ Ἰωάννινα διαρκῶς αὐξάνουν καὶ μεγεθύνονται. Ἀπὸ τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν οἰκονομικὴν ἰσχὺν φθάνομεν εἰς τὰ γράμματα. Ὁ ἑλληνισμὸς ἐπιβάλλεται. Οἱ ξενόγλωσσοι μὴ ἔχοντες, ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ χρησιμοποιήσουν ἰδικὴν των γραφομένην γλῶσσαν, χρησιμοποιοῦν εἰς τὰς συναλλαγὰς των τὴν ἑλληνικὴν. Ὑφίστανται βαθμηδὸν ἑλληνικὴν ἀφομοίωσιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν φαίνεται διόλου παρά-

δοξος ἢ ὑπαρξίς εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐλληνικῶν σχολείων καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Δεσποτάτου καὶ ἡ φωτεινὴ συνέχισις τῆς λειτουργίας των, λόγω τῆς ἐλληνικῆς ἰσχύος τῆς πόλεως, καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῶν ἀγώνων τοῦ Δεσποτάτου μὲ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἀλβανούς, ὑπὸ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶ κατόπιν μέχρι σήμερον.

Ἀπὸ τοὺς γράψαντας περὶ Ἰωαννίνων περιηγητὰς μανθάνομεν αὐτὰ σχετικῶς μὲ τὸ θέμα μας. Ὁ περιηγητὴς Spon – 1666 – λέγει ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων «διέπρεπε τότε ἐπὶ πολυανθρωπία, λαμπρότητι καὶ ἐμπορικῷ πλούτῳ».

Ὁ ἐν Σαγιάδι πράκτωρ τῆς Γαλλίας Garnier – 1702 – παραβάλλει τὰ Ἰωάννινα ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν πλοῦτον μὲ τὴν Μασσαλίαν.

Τὸ 1731 ἀπὸ στατιστικὴν ὀθωμανικὴν βλέπομεν ὅτι ἡ πόλις ἔχει ὀκτὼ χιλιάδας οἰκογενείας ὡς μόνιμον πληθυσμόν, σαράντα χιλιάδας δηλαδὴ κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ τρία τέταρτα εἶναι χριστιανοί. Τὸ 1754 ὁ πληθυσμὸς φθάνει τὰς 45.000. Ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ τὰ Ἰωάννινα κρατοῦνται εἰς ὑψιστον σημεῖον ἐμποροβιοτεχνικῆς ἀκμῆς, καὶ μένουν, ὅπως ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἦσαν, τὸ μεγάλο ἐργαστήριον τῆς Βαλκανικῆς.

Δὲν ὑπάρχει τέχνη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ ὁποία νὰ μὴ ἐξασκῆται εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅχι διὰ τὴν χρῆσιν μόνον τῆς πόλεως ἀλλὰ κυρίως δι' ἐξαγωγήν.

Τὰ βιοτεχνικὰ προϊόντα τῶν Ἰωαννίνων μεταφέρονται εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης. Καραβάνια ἀποτελούμενα ἀπὸ πολλὰς δεκάδας, ἀπὸ ἑκατοντάδας ἀκόμη, ὑποζυγίων ἤρχοντο εἰς τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Βαλκανικῆς, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὸ Βελιγράδι καὶ τὸ Βουκουρέστι καὶ τὴν Βιέννη διὰ νὰ φέρουν πρῶτας ὕλας, καὶ φεύγουν φορτωμένα μὲ τὰ βιοτεχνήματα τῶν γιαννιώτικων ἐργαστηρίων. Ἡ κίνησις τῶν ταξειδιωτῶν, τῶν ἐμπόρων, τῶν τεχνιτῶν ἦτο ἐκπληκτικὴ. Ἡ πόλις ἦτο μία ἀπέραντος κυψέλη βιοτεχνισμοῦ, ἕνα σχολεῖον καὶ ἕνα ἐργαστήριον τεχνῶν εἰς τὰ ὁποῖα συνεκεντρώνοντο κατὰ χιλιάδας οἱ Ἠπειρῶται τεχνῖται καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαπεστέλλοντο καὶ τὰ τεχνουργήματα καὶ οἱ τεχνῖται παντοῦ. Καμμία ἀμφιβολία, ἀπὸ τὰ λογικά, ἱστορικά καὶ πραγματικά στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἔχομεν, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ ἀκμὴ τῶν Ἰωαννίνων ἦτο ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς βιοτεχνίας των, ὅπως καὶ σήμερα ἡ ἀκμὴ τῶν πλείστων πόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅσαι δὲν εἶναι κυβερνητικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ κέντρα ἢ κέντρα διασκεδάσεως, ὀφείλεται εἰς τὴν βιομηχανίαν των.

Ἀπὸ τοὺς τεχνίτας καὶ τὰς τέχνας τῶν Ἰωαννίνων τὰς ἀδελφωμένας μὲ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο κυρίως βιοτεχνικόν, ἐδημιουργήθη ὁ πλοῦτος· διετηρήθη καὶ ηὔξησε τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα,

ἀνεπτύχθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐγεννήθη καὶ ἡνδρώθη ἡ ἰδέα μιᾶς καλλιτέρας ἐθνικῆς τύχης, μιᾶς ἀπελευθερώσεως.

Διότι ἡ τέχνη ἀνησυχεῖ, ἐρευνᾷ, δημιουργεῖ, ἀλλάσσει καταστάσεις, ἐξελίσσεται εἰς γράμματα, πατριωτισμόν, θρησκευτικότητα, πλοῦτον. Ἐνα εἶδος ἀνεπισήμου σιωπηροῦ ἡπειρωτικοῦ τεκτονισμοῦ ἐδημιουργήθη εἰς ὅλην τὴν κατεχομένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους χριστιανωσύνην πρὸς ἀπελευθέρωσίν της. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ὕμνος τοῦ Ρήγα καὶ αἱ ἀρχικαὶ ἰδέαι τῶν Φιλικῶν εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις ὀλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς. Ὁ ἡπειρωτικὸς τεκτονισμὸς, ὁ ἡπειρωτικὸς κυριολεκτικῶς εἰπεῖν μαστορισμὸς, καλύπτει ὄχι μόνον τὴν Βαλκανικὴν, ἀλλὰ ἀπλώνεται εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ὅπου πλούσιαι δρῶσαι ἑλληνικαὶ παροικίαι ὑπάρχουν δημιουργηθεῖσαι ἀπὸ τοὺς πρώτους τεχνίτας ταξειδευτάς. Τὰ σύμβολά του εἶναι, τὸ σφυρί, τὸ σκαρπέλο, ἡ βελόνα, ὁ πῆχυς, ὁ ταβλᾶς, τὸ ψαλίδι. Ἡ εἰρηνικότης του καλύπτει πολλοὺς λαοὺς. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρον ξεκινᾷ ἐπὶ τόσους τώρα αἰῶνας εἴτε ἀπὸ ἀνάγκην, εἴτε ἀπὸ πίεσιν, εἴτε ἀπὸ ὑπερεπάρκειαν, ἀπὸ πληθωρισμόν καὶ πλάθει τὸν ἑλληνισμόν. Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὴν κατάστασιν, ἀπὸ ἀριθμητικῆς τοῦλάχιστον ἀπόψεως, τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Βαλκανικῆς πρὸ τῆς πτώσεως ἀκόμη τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ ἀντιληφθῶμεν ἐντονώτερον τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἡπέιρου ἐπὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Αί σλαυϊκαί, αί φραγκικαί, αί καταλανικαί, αί άλβανικαί, αί τουρκικαί ἐπιδρομαί, καί οί λοιμοὶ ποῦ ἀκολουθοῦν, ἔχουν ἀραιώσει τοὺς Ἑλληνας, ἔχουν συντρίψει τὸν ἑλληνισμόν. Ὁ φυσικὸς ὅμως θύλαξ τῆς Πίνδου, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν αὐτοῦ ὁ Θεὸς διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀντέχει περισσότερον, ἂν καὶ ρηγνύεται ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν, ἡ γεωιστορικὴ μελέτη τῆς Πίνδου θὰ μᾶς ἀπεκάλυπτε πολλὰ μυστικὰ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ ἀκόμη ἡ ἔρευνα τοῦ σχηματιζομένου ἀπὸ τὴν Πίνδον θύλακος, ἡ ἔρευνα τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἐξεκίνουν ἀπὸ αὐτὴν, θὰ μᾶς ἡνοιγεν ἴσως τὴν αὐλαίαν, ἡ ὁποία καλύπτει πλεῖστα ὀργανικὰ μέρη τῆς ὑπάρξεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς τῶν ἐμφανίσεως μέχρι σήμερον.

Διόλου παράδοξον ἐπομένως, ἀλλὰ ἐξαιρετικῶς χαρακτηριστικόν, τὸ ὅτι ὁ Ρωσικὸς λαὸς καὶ σήμερον ἀκόμη ἀποκαλεῖ τοὺς Ἑλληνας Πινδοῦς, Πινδίους, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Πίνδον προερχομένους.

Ἡ ἐκ τῆς Ἠπειροῦ διὰ τῆς Πίνδου ἔξοδος τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ ἡ ἐξάπλωσις καὶ διατήρησις καὶ ἀναζωπύρωσις δι' αὐτῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἐσταμάτησε μέχρι σήμερον ποτέ.

Σᾶς ἀναφέρω ὡς σύγχρονον παράδειγμα τὴν μέχρι τοῦ 1912 εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν μέχρι τοῦ 1919 εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην συμβολὴν τῶν Ἠπειρωτῶν μεταναστῶν.

Αἱ Σέρραι καὶ ἡ Καβάλλα ἔχουν σημαντικωτάτην παροικίαν Ἑπειρωτῶν τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων ἢ ὅποια ἐν πλείστοις ἔδωσε τὸν ἑλληνικὸν τόνον εἰς τὴν ζωὴν των. Εἰς τὰς κωμοπόλεις τῆς περιφερείας Σερρῶν, Ροδολίβο, Ἀλιστράτη, Προστοτσάνη, Δοξᾶτο, Φίλιπποι, Σαρμουσακλί, Πόρνα, Ζηλιάχοβα, ὁ Ἑπειρώτης μετανάστης κυριαρχεῖ καὶ ἔδωκεν ἰσχυρότατον τόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐμφάνισιν τῶν μερῶν. Παντοπῶλαι, ἄρτοποιοί, κτίσται, διδάσκαλοι, ράπται, ξυλουργοί, ξενοδόχοι, Ἑπειρῶται. Εἰς τὴν κωμόπολιν Ζηλιάχοβα τῆς ὁποίας ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶναι τουρκόφωνος, οἱ Ἑπειρῶται εἶναι αὐτοὶ κυρίως ὁ πυρὴν, ἢ ἐστία καὶ τὸ φυτώριον τοῦ ἑλληνοφωνισμοῦ. Εἰς τὴν περιφέρειαν Νιγρίτας δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὸ ὅποιον νὰ μὴν ἔχη Ἑπειρώτας.

Ἡ πόλις τῆς Δράμας, τῆς ὁποίας τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦσαν Τοῦρκοι, παρουσιάζετο ἐν τούτοις μὲ ἑλληνικὴν ἐμφάνισιν χάρις εἰς τοὺς Ἑπειρώτας.

Ἡ Ξάνθη, ἡ παλλομένη ἀπὸ ἑλληνισμὸν καὶ ἑλληνικότητα Ξάνθη, ἀπετελεῖτο ἀποκλειστικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἑλληνικὸν της στοιχεῖον ἀπὸ Ἑπειρώτας. Ἡ μεγάλη μάζα εἶναι τουρκικὴ, ἀλλὰ ὑπάρχουν χιλιάδες Ἑπειρῶται, τεχνῖται, καταστηματαῖται, παπάδες, δάσκαλοι, ἐπιχειρηματίαι οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον ἔκαναν τὴν Ξάνθη προπύργιον τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ ἀφύπνισαν τὸν ἑλληνισμὸν εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν.

Τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὴν Κομοτινὴν. Τουρκικὴ ἢ πόλις εἰς πλειοψηφίαν πληθυσμοῦ καὶ Ἑλληνας, ἀποτελοῦντες ὅμως ἰσχυροτάτην παροικίαν, ἀποκλειστικῶς σχεδὸν οἱ Ἑπειρῶται.

Οἱ Ἑπειρῶται καὶ σήμερον ἀκόμη μὲ τὴν τόσῃν εἰσροὴν τῶν προσφύγων δίδουν τὸν τόνον τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Θράκην.

Ἡ πατριωτικὴ καὶ κοινωνικὴ καὶ διανοητικὴ ζωὴ αὐτοῦ στηρίζεται κυρίως εἰς τοὺς Ἑπειρώτας. Πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ὅμως ἦσαν οἱ Ἑπειρῶται μετανάσται οἱ ὅποιοι σχεδὸν ἀπολύτως ἐκίνησαν ἑλληνικῶς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ ἀνεσκάλευσαν καὶ ἀνύψωσαν ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργησαν τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα.

Τὸ φαινόμενον τοῦ πυκνοτάτου ἐξελληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας τὸ εἶχαν παρατηρήσει καὶ οἱ Βούλγαροι, καὶ ἡ ὁμολογία τῶν ἰδίων εἶναι πολυτιμοτάτη δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἐνταῦθα ἐκτιθεμένην ἄποψιν.

Φυλλάδιον βουλγαρικὸν ἐκδοθὲν τὸ 1885 ἐν Φιλίππουπόλει ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακεδονία» περιγράφει μὲ λύπην τὴν ἐξάπλωσιν παντοῦ τῆς Μακεδονίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης χάρις εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐν τούτοις κυριωτέρα αἰτία τοῦ ἀνοίγματος ἑλληνικῶν σχολείων καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Θράκην πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρξαν οἱ Ἑπειρῶται ἐπιχειρηματίαι καὶ τεχνῖται οἱ ὅποιοι ἐχρησί-

μευσαν ὡς τὸ ἀρχικὸν φυτώριον τοῦ ἑλληνοφωνισμοῦ, ἐνῶ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἦσαν κυρίως πάλιν οἱ Ἑπειρῶται.

«Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σαντζακίου Σερρῶν – λέγει μεταξὺ τόσων ἄλλων παραδειγμάτων τὸ φυλλάδιον – ἀπὸ τινων χρόνων καὶ ἐντεῦθεν ἤρξατο νὰ γίνεται χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς οἰκιακῆς. Εἰς τὰς πόλεις τὸ πᾶν εἶναι πνιγμένον εἰς τὸν ἑλληνοφωνισμόν. Ἐκεῖ πρὸ ἐτῶν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἦσαν καθαρῶς Βούλγαροι, σήμερον δὲ μόνον κατα τὴν ἡμέραν τῆς ἀγορᾶς ὅτε συρρέουν οἱ χωρικοὶ ἔξωθεν, ἀκούεται ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα».

Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῆς Μακεδονίας. Τὸ σχολεῖον ὅμως καὶ ἡ ἐξελληνισίς τῶν μακεδονικῶν καὶ δυτικοθρακικῶν πόλεων κυρίως εἰς τὸν ἑλληνόγλωσσον πυρῆνα τῶν Ἑπειρωτῶν μετοίκων ἐστηρίχθησαν. Ἡ Ἑπειρος ποτὲ δὲν εἶχε σταματήσῃ νὰ ἐκπέμπῃ πρὸς πᾶσαν τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν τοὺς πλανοδίους τῆς τεχνίτας, τοὺς μοναδικοὺς αὐτοὺς παράγοντας ἑλληνισμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ.

II

Ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἐξεκίνουν ἀπὸ αἰώνων πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ τὰ τεχνουργήματα καὶ οἱ τε-

χνῖται καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἐξενιτεύοντο γιὰ νὰ μάθουν μιὰ τέχνη. Ἡ κίνησις ἐγένετο μὲ τὰ καραβάνια. Καραβάνια τῶρα σπανίως θὰ ἰδῆτε εἰς τὰ Γιάννενα, προερχόμενα κυρίως ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ καὶ φέροντα σκοῦπες, σχοινιά, κιλίμια, τσουβάλια, εἶδη σχοινοπλεκτικῆς. Μὲ τὸν δρόμον Ἰωαννίνων – Γρεβενῶν – ὅταν κατασκευασθῇ – θὰ λείψῃ καὶ ἡ τελευταία ποίησις τῶν καραβανιῶν ποῦ δίδουν μιὰ εἰκόνα ἀκόμη, ἀδιάφορο πόσον ὠχρά, τῆς παλιᾶς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν ὁποίαν καὶ τῶρα ἀκόμη θυμοῦνται οἱ παλιοὶ Γιαννιωῖτες, πρὸ πενήντα τόσων ἐτῶν, ἔμεινε θρυλικὸ τὸ καραβάνι τοῦ Ρόβας. Ὁ Ρόβας εἶχε περὶ τὰ σαράντα ἄλογα καὶ μουλάρια καὶ μὲ αὐτὰ ἐπήγαινε ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὸ Βουκουρέστι. Ἐκουβαλοῦσε ταμπάκο καὶ ἀνθρώπους καὶ γράμματα καὶ ἐγύριζε μὲ ἐπιστρέφοντας Ἡπειρώτας, μὲ γράμματα καὶ μὲ ἀποστολὰς χρημάτων. Τὸ ταξειδί, πηγαίμους καὶ ἐπιστροφή, διήρκει ἕξ μῆνες. Δυὸ τέτοια ταξειδία ἔκανε τὸ χρόνο ὁ Ρόβας μὲ τὸ καραβάνι του. Ὁ ταμπάκος τὸν ὁποῖον μετέφερεν ἦτο ὁ γνωστὸς τσάμικος ταμπάκος, κατασκευαζόμενος εἰς τὴν Ἰσαμουργιά, τὴν Πάργα δηλαδή, Φιλιάτι, Βροχονᾶ, Μαργαρίτι, ὅπου ἦσαν εἰδικοί μύλοι. Ὁ τσάμικος ταμπάκος μοναδικὸς λόγῳ κατασκευῆς εἰς τὸν κόσμον ἔφθανε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Μέκκας. Συνεκεντρῶνετο εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ κυριωτέρα ἀγορὰ ταμπάκου τῆς Βαλκανικῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ

κατέκλυζε με τὰ καραβάνια τὸν κόσμον. Ὁ Ρόβας καὶ τὸ καραβάνι του καὶ τὰ ἄλογά του κατέστησαν θρύλος, ἀποθανατισθέντα ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μουσικὴν. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Ρόβα, ὁ ὁποῖος ξεκινᾷ διὰ τὴν Βλαχιά καὶ τὸ Βουκουρέστι καὶ καλιγώνει τὸ ἄλογό του με ἀσημένια πέταλα καὶ καρφιὰ μαλαματένια, τραγουδιέται ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν Ἑπειρο ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Μακεδονία.

Τὰ καραβάνια αὐτὰ τῶν ὁποίων ἀπὸ τὰ τελευταῖα λείψανα τὸ καραβάνι τοῦ Ρόβα, ὠργανωμένα παλαιότερα θαυμασίως, ἔχοντα ὡς συμπλήρωμά των τὰ χάνια τῶν Ἑπειρωτῶν ἐγκατεστημένα εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, προστατευόμενα ἀπὸ τοὺς Ντερεμπέηδες καὶ τοὺς Ντερβαναγάδες — τὰ συγκροτήματα τῶν ὀδοφυλάκων — ἦσαν αὐτὰ μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπὶ ἑκατοντάδας ἐτῶν ἐξεπέμποντο παντοῦ οἱ τεχνῖται καὶ τὰ τεχνουργήματα τῆς Ἑπείρου καὶ τῶν Ἰωαννίνων. Μαζὶ ὅμως ἐξεπέμπετο τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα, ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς, ἡ ἐλληνικὴ ἀφομοιωτικὴ δύναμις, ἡ ἐννοία τῆς οὐδέποτε ἀποθνησκούσης Ἑλλάδος.

Δὲν γνωρίζω καὶ σήμερα τίποτε συγκινητικώτερον καὶ γνησιώτερον ἀπὸ ἀπόψεως διατηρήσεως τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς παραδόσεως ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Τὰ Ἰωάννινα, τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1200, διετήρησαν συνεχῶς τὴν τέχνην καὶ τὴν τροφοδοτουμένην ἀπὸ αὐτὰ παιδείαν μετὰ τὰ ὁποῖα κατειργάσθη καὶ κατηυγάσθη ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἐλληνισμὸς τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ

έλληνική παράδοσις κρατεῖται ἐκεῖ ἀπὸ τόσων αἰώνων. Ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ κατακτητάς, ἐκάη τόσας φορές, ἀλλὰ ὁ χαρακτήρ της, τὸ ἦθος της, τὸ σύνολόν της, ἡ ζῶσα παράδοσίς της, ἔμειναν συνεχῶς ἑλληνικά. Πολὺ δικαίως ἐπομένως ὁ Κούμας εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ἀνθρωπίνων πράξεων» λέγει:

«Εἰς τῶν Ἰωαννίνων τὴν πόλιν ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Παιδείας».

Καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, εἰς τὴν Γεωγραφίαν του: «Χάρις εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς τὴν καταβεβαρβαρωμένην πρότερον εὐρωπαϊκὴν παιδείαν».

Τὴν δύναμιν ἄλλωστε τῶν Ἰωαννίνων τὴν βλέπομεν καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ιδιωτικῶν οἰκοδομῶν.

Κατὰ τὸν περιηγητὴν Λήκ τὰ σπίτια τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Ἀλῆ ἦσαν τὰ καλλίτερα ἐξ ὅλων τῶν σπιτιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας πυρκαϊὰς εὐτυχῶς καὶ τώρα ἀκόμη σώζονται μερικὰ ἀπὸ τὰ σπίτια αὐτὰ, τῶν ὁποίων ἡ ἡλικία εἶναι τουλάχιστον τριακοσίων ἐτῶν. Τὸ χρησιμοποιοῦμενον εἰς τὴν ὁδὸν Σουλίου ὡς ρουμανικὸν σχολεῖον οἰκοδόμημα καὶ τὸ σπίτι τῆς οἰκογενείας Γλυκέων εἰς τὸ Φρούριον, τωρινὸς στρατῶν, δείχνουν τὴν τότε ἀκμὴν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως.

Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα πόλις καὶ κωμόπολις ἢ ὁποία νὰ μὴν ἔχη τὸν ἠπειρωτικὸν της πυρῆνα. Διὰ τὰς πλείστας μάλιστα πόλεις καὶ κωμοπόλεις μας ἓνα τμῆμα μεγάλο καὶ σεβαστὸ τοῦ πληθυσμοῦ των, τὸ ὁποῖον καὶ ἔδωσε τὸν τόνον τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τοῦ μέρους, ἦσαν οἱ Ἡπειρῶται.

Ἡ μαγιά, τὸ προζύμι, πλείστων πόλεων ὑπῆρξεν ὁ Ἡπειρώτης πλανόδιος τεχνίτης. Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει οὔτε πόλις οὔτε κωμόπολις χωρὶς τεχνίτην. Τὸ τεχνικὸν ἐπάγγελμα, ὁ μαστορισμὸς, δημιουργεῖ τὴν πόλιν, ὅπως ἡ γεωργία δημιουργεῖ τὸ χωριό, ὅπως ἡ κτηνοτροφία τὰ μανδροκαλόβια.

Εἰς πλείστα χωριὰ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Θράκης, ἡ βᾶσις τοῦ ἐπαγγελματίου καὶ τοῦ τεχνίτου εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη ὁ Ἡπειρώτης. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι, οἱ ντόπιοι, εἶναι γεωργοὶ ἢ κτηνοτρόφοι. Ὁ Ἡπειρώτης παντοπώλης, ὁ Ἡπειρώτης φούρναρης, κτίστης, ξενοδόχος, καφετζῆς, ἀποτελοῦν τὸν ἐπαγγελματικὸν πυρῆνα τοῦ ἀγροτικοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ ὅμως ἔχομεν ἐπίσης τὸν ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς δάσκαλον καὶ παπᾶ ἀποτέλεσμα καὶ αὐτοὺς τῆς ἀνησυχίας τοῦ ταξειδεύοντος βιοτεχνισμοῦ.

Πῶς νὰ ἔβγαιναν ἄλλωστε δάσκαλοι ἰδίως ἀπὸ τὰ ἀγράμματα παιδιὰ τῶν ἀμορφώτων κτηνοτρόφων καὶ γεωργῶν τῶν ἄλλων μερῶν;

Τὸ ἴδιον φαινόμενον, ἐντονώτατον μάλιστα πολλάκις, παρατηρεῖτο ἄλλοτε καὶ εἰς τὰ χωριὰ καὶ τὰς πόλεις τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς καταστροφῆς εἰς τὰ μέρη αὐτά. Τὰ ἀστοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἀνήκον κατὰ μεγάλην ἢ μεγίστην ἀναλογίαν εἰς τοὺς Ἡπειρώτας ἢ τοὺς καταγομένους ἐκ παλαιότερων Ἡπειρωτῶν ταξειδευτῶν. Τὸ ἴδιον ὅμως φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Ρουμανίαν, διὰ τὴν ὁποίαν δύναμεθα χωρὶς ὑπερβολὴν νὰ εἴπωμεν ὅτι, ὀφείλει τὴν δημιουργίαν τοῦ σημερινοῦ βιοτεχνισμοῦ τῆς καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐπαγγελμάτων τῆς κυρίως εἰς τοὺς Ἡπειρώτας.

Ἄλλὰ δὲν διетήρει καὶ δὲν προῆγε μόνον τὸν ἐλληνισμὸν ἢ τέχνη. Ἠμπόδισε τὸν ἐκμουσουλμανισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πρόκριτοι κτηματῆται, οἱ γεωργοί, οἱ ἄνευ τέχνης τέλος, εὐκόλως ἐξεμουσουλμανίζοντο. Οἱ μὲν διὰ νὰ μὴν ἐκπέσουν ἀπὸ τὴν ἀρχουσαν τάξιν των καὶ διὰ νὰ μὴν χάσουν τὰς μεγάλας περιουσίας των. Οἱ δὲ διὰ νὰ διατηρήσουν τὰ χωράφια των καὶ τὴν ἡσυχίαν των. Οἱ χωρὶς τέχνην διὰ νὰ εὐρίσκουν εὐκόλα δουλειὰ παρὰ τῷ κατακτητῇ.

Οἱ τεχνῖται ὅμως, καὶ διότι ἦσαν πάντοτε σκορπισμένοι, κινούμενοι, διάχυτοι εἰς ὅλην τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν, καὶ διότι δὲν ἐφοβοῦντο νὰ χάσουν κτήματα καὶ περιουσίας – περιουσία ἦτο κυρίως ἡ τέχνη των – καὶ διότι ὁ κατακτητῆς εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ αὐ-

τούς καὶ ὄχι αὐτοὶ ἀπὸ τὸν κατακτητὴν, δὲν ἐξεμου-
 σουλμανίσθησαν. Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς μέχρι σήμερον
 ἀκόμη ὁ Μουσουλμανισμὸς ἐλαχίστους ἔχει τεχνίτας
 ἂν καὶ οἱ Μουσουλμάνοι λόγῳ τῆς πολυτελοῦς καὶ
 μεγαλοπρεποῦς ζωῆς των, τόσῳ ἐπροστάτευσαν τὰ
 τεχνουργήματα, εἴτε οἰκοδομαὶ ἦσαν αὐτά, εἴτε ἱμα-
 τισμός, εἴτε κόσμος καὶ ἐπίπλωσις σπιτιοῦ.

Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς ὁ τουρκικὸς Μουσουλμανι-
 σμὸς ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἀπὸ πολε-
 μιστὰς γεωργοὺς καὶ κτηματίας, ἐνῶ οἱ τεχνίται εἶναι
 χριστιανοί. Ἔτσι ἐξηγοῦνται διάφορα σχετικὰ φαι-
 νόμενα. Τὸ φαινόμενον ἐπὶ παραδείγματι τῆς Αἰγύ-
 πτου εἰς τὴν ὁποίαν τὰ γηγενῆ ἀγροτικὰ στοιχεῖα, οἱ
 Φελάχοι, εἶναι Μουσουλμάνοι, ἐνῶ τὸ τεχνικὸν γη-
 γενὲς στοιχεῖον, οἱ Κόπται, εἶναι χριστιανοί. Ἔτσι
 ἐξηγεῖται πῶς οἱ ἑλληνόφωνοι Μουσουλμάνοι, Βαλα-
 ἄδες τῆς Μακεδονίας, Τουρκοκρῆτες τῆς Κρήτης,
 Ὀφιταὶ τοῦ Πόντου, εἶναι κτηματῖαι καὶ γεωργοί.
 Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς οἱ σλαυόφωνοι Πομάκοι τῆς
 Θράκης εἶναι γεωργοί. Ἔτσι ἐξηγεῖται, διὰ νὰ ἔλθω-
 μεν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν, πῶς οἱ Μου-
 σουλμάνοι ἑλληνόγλωσσοι καὶ Ἀλβανόγλωσσοι εἶναι
 κυρίως κτηματῖαι καὶ γεωργοί, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ
 ἑλληνόγλωσσοι καὶ Ἀλβανόγλωσσοι εἶναι κυρίως τε-
 χνῖται. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἀκόμη πῶς αἱ Βλαχόφωνοι
 κοινότητες τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας
 ἀντέσχον ἀπολύτως κατὰ τοῦ μουσουλμανισμοῦ καὶ

του ἔκμουσουλμανισμοῦ, διότι ἀπετελοῦντο κυρίως ἀπὸ πληθυσμοὺς πλανοδίων τεχνιτῶν, καὶ πῶς ἀκόμη συνετέλεσαν εἰς βαθμὸν ἐκπλήσσοντα εἰς τὴν διατήρησιν τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Παράδειγμα: τὸ Μέτσοβο, Συρᾶκο, Καλαρρῦται, Σαμαρίνα, Μοσχόπολις, Μοναστήρι, Λιβᾶδι Ὀλύμπου, χωριὰ τοῦ Ἀσπροποτάμου, βλαχόφωνα Ζαγόρια κλπ.

Ἄλλο παράδειγμα:

Αἱ μουσουλμανικαὶ κοινότητες τῆς περιφερείας Φιλιατῶν τῆς Ἡπείρου εἶναι μόνον γεωργικαί, ἐνῶ αἱ χριστιανικαὶ τῆς ἰδίας περιφερείας τεχνικαί. Δύναται ἐπομένως νὰ ἐξαχθῇ οὕτω μία ἱστορικὴ ἀρχή:

«Ὁ μουσουλμανισμὸς δὲν ἔχει τεχνίτας, ὄχι διότι οἱ Μουσουλμάνοι δὲν γίνονται τεχνῖται, ἀλλὰ διότι οἱ τεχνῖται δὲν ἔγιναν Μουσουλμάνοι».

Τεχνικὰ τὰ χριστιανικὰ χωριὰ τῶν Φιλιατῶν: Τσαμαντᾶ, Μπαμποῦρι, Λιᾶ, Γλοῦστα, Κόκκινο Λιθάρι, Λίμποβο, Κεραμίτσα, Φιλιάτι.

Αἱ τέχναι των, βαρελοποιοί, κτίσται, ἑλληνορράπται, σαμαράδες, τσαρουχάδες, μπαλωματῆδες, ἄρτοποιοί, χαλκουργοί, κασσιτερωταί: κυρίως μάλιστα κασσιτερωταί. Οἱ περισσότεροι κασσιτερωταὶ οἱ σκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὰ χωριὰ τῶν Φιλιατῶν.

Πῶς νὰ ἐξεμουσουλμανίζοντο οἱ διάχυτοι αὐτοὶ

τεχνίται μέσα εἰς τὸν κορμὸν τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ πῶς νὰ μὴν ἐπότιζαν σταθερὰ καὶ σίγουρα, ἔτσι ὅπως κανεῖς δὲν τοὺς ἐπρόσεχε, τὸ δένδρον τοῦ ἑλληνισμοῦ;

– Πῶς δουλεύομε; μοῦ ἔλεγε πέρυσι εἰς τὰ Ἰωάννινα ἓνας ἀπὸ τοὺς σιωπηροὺς αὐτοὺς ἐργάτας τοῦ ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος, ὁ Κώστας Ζώης, γανωτῆς ἀπὸ τὴν Γλοῦστα τῶν Φιλιατῶν. Γυρίζομε μὲ τὸ τσουβάλι μας, μὲ τὰ σύνεργά μας, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία. Βρίσκομε καμμιά τρύπα στὴν Ἄρτα, Μεσολόγγι, Πάτρα, Ἀθήνα, Λεβαδειά, Λάρισα, Μακεδονία, ἀνοίγομε μαγαζάκι. Μένομε ἕξη μῆνες, ἓνα χρόνο καὶ τραβᾶμε ἄλλοῦ, καὶ πάλιν ἄλλοῦ. Κι' ὄχι ἐμεῖς οἱ γανωτῆδες, μὰ ὅλοι οἱ τεχνίτες τῆς Ἠπείρου, παιὸς λίγο ποιὸς πολὺ... Τραβοῦμε Κωνσταντινούπολι, Ρουμανία, Αἴγυπτο, στὸ Ἀλβανικό. Περνᾶνε καὶ τὰ χρόνια. Ἄλλοι γυρίζομε γιὰ λίγο καιρὸ στὴν πατρίδα καὶ ἄλλους μᾶς τρώει ἢ μᾶς πλανεύει ἡ ξενητεία».

Ἔτσι μοῦ μιλοῦσε πέρυσιν ἓνας ἀσήμαντος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Γλοῦστα τῶν Φιλιατῶν. Πόσο σημαντικὰ ὅμως τὰ λόγια του! Δὲν ἦσαν ἰδικά του. Ἦτο ἡ αἰωνία φωνή, τὸ κλάμα μαζὶ καὶ τὸ τραγοῦδι σύγκορμης τῆς Ἠπείρου. Ἦτο τὸ ἐθνικὸν ἔπος μὰ καὶ ἡ τραγωδία τοῦ Ἠπειρώτου τεχνίτου ταξειδευτοῦ.

III

Τὶ δὲν ἐδημιούργησαν ὅμως οἱ πλανόδιοι Ἡπειρώται τεχνίται!

Πρῶτοι συντελεσται τῆς δημιουργίας τῶν πόλεων, καὶ τῶν κωμοπόλεων, καὶ τῶν χωριῶν μας ἀκόμη, πάλιν αὐτοί, πάλιν οἱ Ἡπειρώται.

Τὰ παλαιότερα πέτρινα σπίτια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Εὐβοίας, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκτίσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Ἡπειρώτας. Κατόπιν, ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ, ἤρχοντο οἱ σλαυόφωνοι τεχνίται τῶν ὄρεινῶν χωριῶν τῆς περιφερείας Φλωρίνης καὶ Καστορίας, καὶ τελευταῖοι ἦλθαν οἱ Γορτύνιοι καὶ οἱ νησιῶται. Οἱ Κονισιῶται τεχνίται, οἱ κουδαρέοι, καὶ τώρα ἀκόμη καυχῶνται νὰ λέγουν ὅτι τὰ παλαιότερα καὶ καλλίτε-
ρα σπίτια καὶ τὰ δημόσια μέγαρα τῶν συγχρόνων Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς τὰ ἔκτισαν αὐτοί.

Εἰς τὸ πρόσφατον ἔργον του «Αἰτωλικαὶ οἰκῆσεις σχεδὸν καὶ τροφαὶ» ὁ γνωστὸς λαογράφος συγγραφεὺς Δ. Λουκόπουλος μᾶς λέγει διὰ τοὺς Ἡπειρώτας οἰκοδόμους:

«Ὁ τύπος τοῦ στρεφογάλαρου σπιτιοῦ ἐν Ἀρτοτίνῃ, εἶναι ἀσφαλῶς ἠπειρωτικός. Τὸν ἐφήρμοσαν οἱ Ἡπειρώται μαστόροι οἵτινες σχεδὸν ἀποκλειστικῶς περιέρχονται ὅλα τὰ χωριὰ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ κτίζουν οἰκίας. Τὸν μετέφερον δὲ ἀπὸ τὴν Ἡπειρον

... (σ. 19). Ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ σπιτιοῦ τῆς Ἀρτοτίνας εἶναι τὸ στρεφογάλαρο, καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀσφαλῶς ἐφήρμοσαν κτίσται Ἡπειρῶται, διότι κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τῶν γεροντοτέρων, Ἀρβανῖτες – ὅπως λέγουν τοὺς Ἡπειρώτας εἰς τὴν Ρούμελη μαστόρους – ἐκτιζαν τὰ παλιὰ σπίτια (σ. 47).

Σήμερον μόνον ἐγχώριοι κτίσται κτίζουσιν οἰκίας ἐν Ἀρτοτίνῃ ἢ ἐκ τοῦ πλησίον χωρίου Σιτίστα, ὅπου πολλαὶ ὀμάδες μαστόρων ὑπάρχουν. Οἱ Ἡπειρῶται ὅμως ἀφοῦ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους μετέδωκαν τὴν τέχνην αὐτῶν ἐξωθήθησαν παρὰ τῶν ἐγχωρίων μαθητῶν των». (σ. 49).

Ὁ ἐκτοπισμὸς αὐτὸς παρατηρεῖται σχεδὸν παντοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Βαλκανικῆς· εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ εἰς ἄλλους τόπους ἐντονώτερος, εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ ἄλλους τόπους ἀσθενέστερος. Οἱ Ἡπειρῶται τεχνῖται διδάσκουν τὸ ἐπάγγελμα, τὴν τέχνην, εἰς τοὺς ἐγχωρίους, διὰ νὰ ἐκτοπισθοῦν κατόπιν ἀπὸ τοὺς μαθητάς των. Τὸ ἔργον των ὅμως μένει δι' αὐτὸ περισσότερο, ἢ ἐπίδρασις των ὁμολογεῖται, καὶ αὐτοὶ ἀνοίγονται πρὸς νέους τόπους καὶ νέα ἐπαγγέλματα. Παράδειγμα:

Εἰς τὴν Λεβάδειαν οἱ ράπται ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν εἶναι Συρακιῶται καὶ Ἀγναντίται. Σήμερα ὑπάρχουν εἰς τὴν Λεβάδειαν περὶ τοὺς δώδεκα ἐνῶ παλαιότερα ὑπῆρχαν περὶ τοὺς πενήντα ἢ ἐξήντα. Εἰς τὴν περιφέρειαν Θηβῶν οἱ ἐλληνορράπται εἶναι ἀπὸ

τὰ χωριὰ τοῦ Ἀσπροποτάμου.

Καθὼς ὁμολογοῦν καὶ οἱ Ἀγναντίται καὶ οἱ Ἀσπροποταμίται τὴν τέχνην τοῦ ἑλληνορράπτου ἢ καποτᾶ τὴν ἔμαθαν πρὸ ἐτῶν ἀπὸ τοὺς Συρακιώτας. Καὶ εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτό, διδάσκαλοι καὶ εἰσηγηταί, οἱ Ἡπειρῶται τεχνίται.

Καλλίτερα ἴσως συγκροτημένοι ἀπὸ ὅλους τοὺς τεχνίτας τῆς Ἡπέρου οἱ Κονιτσιῶται κτίσται μπορεῖν νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι ἔκτισαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτίσαν ὅμως καὶ τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τώρα προχωροῦν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ τὸ Σουδάν.

Τὰ χωριὰ τῆς Κονίτσης, Μόλιστα, Καστάνιανη, Στράτσιανη, Πυρσόγιανη, Βούρμπιανη, Κεράσοβο, Πεκλάρι, Κουρτίνιστα, Πλάβαλη, Ἰσβόρου, Ζέλιστα, Περκάτι, Σέλιστι, εἶναι ἀποκλειστικῶς χωριὰ κουδαρέων, χωριὰ κτιστῶν. Γενικῶς ὅμως ὅλα τὰ χωριὰ τῆς Κονίτσης εἶναι χωριὰ ἀποκλειστικῶς τεχνιτῶν καὶ πολὺ ὀρθῶς λέγονται Μαστοροχώρια.

Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους κτίστας τῆς Κονίτσης τοὺς ταξιδεύοντας ὡς μπουλούκια ἢ νταϊφάδες μὲ τὰ μουλάρια των καὶ τὰ γαϊδούρια των, ὅχι μόνον ἐκτίσθησαν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ τὰ ἑλληνικὰ χωριά, ἀλλὰ ἐξῆλθαν κατὰ ἑκατοντάδες οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ εὐεργέται, οἱ ὅποιοι ἐκράτησαν τὸν ἑλληνισμόν. Ἀπὸ τοὺς κτίστας καὶ ξυλουργοὺς καὶ σκαλιστὰς καὶ ἀγιογράφους τῆς Κονίτσης, τοῦ γειτο-

νικοῦ Ζουπανίου, τῆς Κορυτσαῖς, τοῦ Μετσόβου, τῶν Τσουμέρκων, πλεῖστοι ἔμειναν καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν, Εὐβοίαν, Θεσσαλίαν, Ἐπτάνησον, Μακεδονίαν, Θράκην, Μ. Ἀσίαν καὶ συνετέλεσαν ὅσον πολὺ ὀλίγοι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Φαίνεται, ἄλλως τε, ὅτι οἱ παλαιότεροι μὴ γηγενεῖς κάτοικοι τῶν κωμοπόλεων καὶ πόλεων εἶναι οἱ οἰκοδόμοι. Αἱ πόλεις συνήθως δημιουργοῦνται ἀποτόμως. Ἡ φύσις των εἶναι ἢ ταχεῖα ἀνάπτυξις. Μία ἀκατοίκητος ἔκτασις ἢ ἓνα μικρὸ χωριὸν γίνεται εἰς ὀλίγον διάστημα πόλις, εἴτε διότι εὐνοεῖται τὸ μέρος αὐτὸ γεωγραφικῶς εἴτε διότι συντρέχουν ὠρισμένοι ὄροι προαγωγῆς. Εἶναι εὐνόητον ἐπομένως διατὶ ἔχομεν εἰς τὰς πόλεις μας παλαιότερους κατοίκους τοὺς κτίστας καὶ ξυλουργοὺς. Βρίσκουν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ δουλειὰ συνεχῶς καὶ ἀπὸ πλανόδιοι ἐγκαθίστανται μονίμως. Δι' αὐτὸ ἠπειρωτικαὶ οἰκογένειαι κτιστῶν καὶ ξυλουργῶν εὐρίσκονται παλαιότατα ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλανοδίων οἰκοδόμων τῆς Ἡπείρου ἐγκατεστάθησαν παλαιότατα καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς ἐξελιχθείσης κατόπιν εἰς τόσο μέγεθος καὶ ἰσχὺν ἠπειρωτικῆς παροικίας τῶν δύο πόλεων, τῆς ὁποίας ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν πλησιάζει νῦν φθάσῃ σήμερα τὰς τριάντα χιλιάδας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ

παλαιότατος ἠπειρωτικὸς σύλλογος Ἀθηνῶν ἢ «Φιλελευθερωτικὴ Ἀδελφότης Βούρμπιανης» δὲν εἶναι διόλου παράδοξον ὅτι ἀνήκει εἰς οἰκοδόμους. Πόσοι ὅμως ἐπιστήμονες, μηχανικοί, ἀρχιτέκτονες, καθηγηταί, ἰατροί, διδάσκαλοι, ἀπὸ τοὺς πλανοδίους κτίστας τῆς Κονίτσης καὶ ποία ἢ ἐπίδρασις των εἰς τὴν διατήρησιν, τὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ιδέας, ἀφοῦ καὶ εἰς τὰ κουρδικὰ ἀκόμη χωριὰ τῆς Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου ἐβλέπαμε νὰ κυριαρχῇ εἰς τὰς οἰκοδομὰς ὁ ἑλληνικὸς ρυθμὸς.

Παράλληλος πρὸς τὴν τέχνην τῶν κτιστῶν, ἡ τέχνη τῶν ξυλουργῶν καὶ σκαλιστῶν συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῶν πρώτων. Τὸ καλλιτεχνικὸν καὶ χριστιανικὸν ἔργον μάλιστα τῶν σκαλιστῶν μένει ἐνώπιον ἡμῶν θαυμαστόν.

Εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν ἐγύριζαν οἱ ἠπειρῶται ταλιαδόροι – σκαλισταὶ – καὶ ἔκαναν τέμπλα ἐκκλησιῶν, ἄμβωνας, δεσποτικοὺς θρόνους, προσκυνητάρια!

Θαυμάσια τὰ ἔργα των, ἰδίως τῶν σκαλιστῶν τοῦ Τουρνόβου τῆς Κονίτσης καὶ τοῦ Μετσόβου, ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον καὶ πολυτιμότερον κόσμον ὅχι μόνον τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἠπειροῦ καὶ Ἀλβανίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεσσαλίας, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Μακεδονίας, Θράκης, τῶν Νήσων, τοῦ Ἀγίου Ὄρους, τῆς Μ. Ἀσίας.

Καὶ ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἑλλη-

νικῆς θρησκευτικῆς τέχνης δὲν διετηρήθησαν ὀλίγον χάρις εἰς τοὺς πλανοδίους αὐτοὺς σκαλιστάς. Ἀπὸ τὴν ἰδίαν τάξιν τῶν σκαλιστῶν ἔτεχνουργοῦντο καὶ τὰ θαυμάσια σκαλιστὰ ταβάνια καὶ τὰ σκαλιστὰ φατνώματα τῶν παλαιῶν ἀρχοντικῶν σπιτιῶν τὰ ὅποια ἢ ἔπεσαν τώρα ἢ ἐρήμαξαν ἢ ἐξηλώθησαν ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἰδιοκτῆτας των. Ὀλίγα μόνον μένουν εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ζαγόρι, τὴν Κέρκυρα, τὴν Πορταριά, καὶ ὅπου ἄλλοῦ, διὰ νὰ μαρτυροῦν τὴν παλαιὰν τέχνην καὶ τὴν παλαιὰν ἀρχοντιάν ... Δὲν ὑπάρχει τέχνη τὴν ὁποίαν νὰ μὴν κάνη ὁ Ἡπειρώτης. Ἡ τέχνη ὅμως κυριαρχεῖ, ἔχει τάξιν, ἐκπορεύεται σύμφωνα μὲ προδιαγεγραμμένους κανόνας. Κάθε χωριὸ δὲν βγάζει κάθε εἶδους ἐπάγγελμα. Μία ἢ δύο ἢ τρεῖς τέχναι εἶναι ἀρκεταί. Ἡ ἱστορία ἔχει βιολογικοὺς νόμους οἱ ὅποιοι ὅταν ἐρευνηθοῦν καὶ εὗρεθοῦν θὰ ἴδωμεν, ὅπως πιστεύω, ὅτι στηρίζονται κυρίως εἰς τὸν πλανόδιον τεχνίτην. Στηρίζονται δηλαδή εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἐκείνον παράγοντα ὁ ὅποιος εἰσερχόμενος καὶ εἰσδύων παντοῦ εἰρηνικῶς ἐκπολιτίζει ἓνα τόπον καὶ δημιουργεῖ τὴν ἱστορίαν του.

Γραπτὰ στοιχεῖα ἐν τούτοις δείχνοντα τὸν σύγχρονον ἐπαγγελματισμὸν τοῦ ταξειδεύοντος Ἡπειρώτου δὲν γνωρίζω νὰ ὑπάρχουν, ὅπως ἐπίσης σκιώδη εἶναι τὰ παλαιότερα γραπτὰ στοιχεῖα τὰ δείχνοντα τὸν ἠπειρωτικὸν πλανόδιον ἐπαγγελματισμὸν. Γενικῶς ἀπὸ τοὺς μὴ Ἡπειρώτας καὶ παραδόξως καὶ

ἀπὸ ἓνα σεβαστὸ μέρος τῶν Ἑπειρωτῶν πιστεύεται ὅτι ὁ Ἑπειρώτης μεταναστεύει κυρίως ὡς ἄρτοποιός. Ἀλλὰ ὁ Ἑπειρώτης δὲν εἶναι μόνον ἄρτοποιός, πολλάκις μάλιστα τὸ ὀλιγώτερον εἶναι ἄρτοποιός. Μετέρχεται πᾶσαν τέχνην καὶ πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ πᾶν ἐπάγγελμα παντοῦ σχεδὸν τῆς γῆς, καὶ εἶναι ἄρτοποιός ὅπως εἶναι παντοπώλης, κτίστης, ξυλουργός, ἀσημουργός, βυρσοδέφης, κρεωπόλης, ζαχαροπλάστης, βαρελᾶς, ξενοδόχος, χαλκουργός, ὀρειχαλκουργός, διδάσκαλος, ἰατρός· ὅπως ἦτο παλαιότερα καποτᾶς, κεντητής, γούναρης, κονταξῆς, συρμακέζης, σκαλιστής, ἀγιογράφος, χαντζῆς, πρακτικὸς χειροῦργος, ἰατρός, μάγος καὶ φαρμακολύτης, μυλωνᾶς, γραμματικὸς καὶ ἐξήσκει διαρκῶς ταξειδεύων τόσας ἄλλας ἀκόμη τέχνας καὶ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα!

Ἄν ἐξαιρέσωμε τὰς πεδινὰς περιοχὰς τοῦ Λούρου, τῆς Ἄρτης, τῆς Τσαμουριᾶς, ὅλη ἢ ἄλλη Ἑπειρος καὶ ἢ Βόρειος καὶ ἢ Ἐλευθέρα Νότιος ζῆ κυρίως ἀπὸ τὸν ταξειδιωτισμόν. Ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Βόρειον Ἑπειρον, τὰ δύο μεγάλα τμήματα τὰ ὅποια τὴν ἀποτελοῦν, αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτσᾶς, εἶναι κυρίως ταξειδευτικά. Ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας Ἑπειρον αἱ περιφέρειαι Ἰωαννίνων, Τσαρκοβίστης καὶ Κουρέντων, Ζαγορίου, Κονίτσης, Μαλακασίου καὶ Τσουμέρκων, Πωγωνίου, τὰ χριστιανικὰ χωριὰ Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν, ἀποζοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸν ταξειδιωτισμόν. Ὁ ταξειδιωτισμὸς αὐ-

τὸς λόγῳ καὶ τοῦ ὄρεινοῦ τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μεγίστης ἐπιμιξίας τῆς Ἠπειροῦ μὲ τὰς περιφερείας τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας – Ζουπάνιον, Καστορία, Γρεβενᾶ – καὶ τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας – Ἀσπροπόταμος, Ἄγραφα, Καλαμπάκα – ἐπεξετάθη ἐν συνεχείᾳ καὶ εἰς τὰ μέρη αὐτά. Εἶναι ὅμως ἀνθρωπολογικῶς καὶ ἱστορικῶς δίκαιον νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ τοὺς πληθυσμοὺς τούτους ὡς Ἠπειρωτικούς. Καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι μέγιστον μέρος πολλῶν τῶν τμημάτων αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ μετοίκους Ἠπειρώτας, καὶ λόγῳ τῆς μεγίστης ἐπιμιξίας καὶ συναλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν τούτων μὲ τὴν Ἠπειρον, καὶ λόγῳ ταυτότητος ἰδιοτήτων καὶ φυλετικῆς ὁμοιότητος, καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ἀναφερθέντα αὐτὰ μέρη, ἐθεωροῦντο ἐκάστοτε ἀποτελοῦντα πολιτικῶς καὶ διοικητικῶς ἓναν κορμὸν μὲ τὴν Ἠπειρον, τὸν Ἠπειρωτικὸν κορμὸν. Ἡ συμβολὴ ἐπομένως τῶν τεχνικῶν τῶν περιφερειῶν αὐτῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν μᾶς ὑπόθεσιν, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἠπειρωτικὴ συμβολή, καὶ νὰ μὴν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν ἔρευναν.

Ἀπὸ τὸν Ἠπειρωτικὸν ταξειδιωτισμὸν παλαιότερος πρέπει νὰ θεωρηθῆ τῶν Ζαγορισίων.

Κατὰ τὸν Ι. Λαμπρίδην, γράψαντα Ζαγοριακά, ἀπὸ τοῦ 1400 καὶ 1500 οἱ Ζαγορίσιοι ἐταξείδευαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Βλαχίαν, Ρωσσίαν. Κατεργάζοντο καὶ ἐπεξεργάζοντο καὶ ἐμπορεύοντο τὰς γούνας ὄχι μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν

Βλαχίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Γερμανίαν, Ὀλλανδίαν.

Ἐπίσης ἐταξείδευον ὡς μυλωθροί, ἐνοικιασταὶ τῆς δεκάτης, ὑλοτόμοι, βαρελοποιοί, χαντζῆδες, ἀρτοποιοί, πλανόδιοι πρακτικοὶ ἰατροί, ἀγιογράφοι, διδάσκαλοι – κυρίως διδάσκαλοι τραπεζῖται, προβατονόμοι, εἰς ὅλην τὴν Τουρκοκρατουμένην Βαλκανικὴν, καὶ βαθμηδὸν καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ δημοτικὴ ποίησις τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ ἰδίως τῶν Ζαγορισίων εἶναι ἓνας διαρκῆς ἀναθεματισμὸς κατὰ τῆς ξενιτείας.

Ἀπὸ τὸν ἐπαγγελματικὸν ὅμως αὐτὸν ταξειδιωτισμὸν ἀνεπτύχθη εἰς τοὺς Ζαγορισίους τὸ πνεῦμα τῶν γραμμάτων εἰς βαθμὸν ἐκπληκτικόν. Δὲν ὑπῆρξε κοινότης τῆς κυρίως Ἑλλάδος παλαιότερον, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Μ. Ἀσίας συνεχῶς, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴν ἐδίδαξε Ζαγορίσιος διδάσκαλος καὶ καθηγητής. Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, πιστεύω ἀπολύτως ὅτι ἔχει ἀρχικὴν μὲν αἰτίαν τὴν Ἡπειρον καὶ τοὺς Ἡπειρώτας, ἀποκλειστικώτερον δὲ τοὺς Ζαγορισίους.

Γενικῶς ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγορίου, χάρις εἰς τὸν ταξειδιωτισμὸν τῶν Ζαγορισίων, ἐξῆλθαν τόσοι διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου, ὥστε νὰ μὴ νομισθῶ ὑπερβολικὸς ἂν ἔλεγα ὅτι τὸ Ζαγόρι ἐμόρφωσε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Παλαιότατος ὁ μεταναστευτισμὸς καὶ πολὺ δια-
 δεδομένος καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν Πωγωνίου.

Εἰς τὸ Πωγῶνι οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες παντρεύ-
 ονται πολὺ μικροί. Οἱ ἄνδρες ἔπειτα ἀπὸ ἓνα δυό,
 τρεῖς μῆνας φεύγουν. Πότε θὰ ξαναγυρίσουν; Ἐπειτα
 ἀπὸ τρία, πέντε, ἑπτὰ, δέκα χρόνια. Καμμιά φορὰ
 ἀργότερα. Μὰ θὰ ξαναγυρίσουν. Αὐτὸ εἶναι τὸ σημα-
 ντικόν. Τώρα ἡ μετανάστευσις τῶν χωριῶν τοῦ Πω-
 γωνίου ἔχει στραφῆ πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὸν Παιραιᾶ,
 τὴν Αἴγυπτο, τὸ Σουδάν, τὴν Ἀβησσυνία. Μέχρις
 ἐσχάτων μεγίστη ἐστία συγκεντρώσεως Πωγωνισίων
 ἦτο καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις.

Καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν παρατηρεῖται διὰ
 κάθε χωριὸ τὸ προτιμώμενον ἢ τὸ κυριαρχοῦν ἐπάγ-
 γελμα.

Τὸ Δελβινάκι καὶ ἡ Βοστίνα βγάζουν κυρίως κρεω-
 πώλας. Οἱ μεγαλείτεροι κρεωπῶλαι τῶν Ἀθηνῶν
 εἶναι Δελβινακιῶται. Ἐπίσης καὶ τώρα ἀκόμη οἱ με-
 γαλείτεροι κρεωπῶλαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ Τσαραπλανᾶ μᾶς κατακλύζουν μὲ τοὺς ζαχα-
 ροπλάστας, ξενοδόχους, ὀρειχαλκουργούς. Ἡ Βύσ-
 σιανη ἔχει καλύψει τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ Αἴγυ-
 πτο μὲ ψωμάδες. Ἡ Σωπικὴ ἐξαποστέλλει παντοῦ
 τοὺς βαρελάδες της. Δὲν ὑπάρχει οἰκογένεια εἰς τὴν
 Σωπικὴν, ἢ ὅποια νὰ μὴν ἔχη ἓνα βαρελᾶ. Οἱ Σωπι-
 κιῶται καυχῶνται ὅτι οἱ πάποι των ἔσωσαν τὸν Ἀλῆ
 πασᾶ καταδιωκόμενον ἀπὸ τὸν Κούρτ Πασᾶ τοῦ Βε-

ρατίου κρύψαντες τον εἰς ἓνα βαρέλι ἄδειο εἰς τὸ μέσον καὶ γεμᾶτο κρασί ὅλο τὸ ἄλλο. Δικαία ἢ καύχησίς των ἀφοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ δικαία ἢ εὐνοια μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄλῃς περιέβαλλε πάντοτε τὴν Σωπικὴν.

Γενικῶς οἱ κάτοικοι τοῦ Πωγωνίου γίνονται κυρίως ἀρτοποιοί, κρεωπῶλαι, λαχανοπῶλαι, παντοπῶλαι, βυρσοδέψαι, ξενοδόχοι, ζαχαροπλάσται, μωλωθροί, ξυλοκόποι, βαρελοποιοί, ὀρειχαλκουργοί. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, λόγῳ τῶν τεχνῶν τοῦ Πωγωνίου εὐρίσκετο εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμὴν. Ἡ ἐμπορικὴ πανήγυρις τῆς Διπαλίτσας καθιερωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου τὸ 1335 καὶ διατηρηθεῖσα μέχρι τοῦ 1792, ὅποτε μετεφέρθη ἢ ἔδρα της εἰς Ἰωάννινα ἀπὸ τὸν Ἄλῃ πασᾶ, συνεχέντρωνε κόσμον καὶ ἐκ τῆς Εὐρώπης (Λαμπρίδης, Πωγωνιακά).

Ἐξαιρετικῶς ταξιδευτικαὶ ἐπίσης αἱ κωμοπώλεις τοῦ Μαλακασίου ἐπὶ τῆς Πίνδου, Συρᾶχο, Καλαρῶται, Μέτσοβο. Καὶ ὅλοι οἱ ταξιδευταὶ τεχνῖται κτίσται, ξυλουργοί, σκαλισταί, ἀργυρουργοί, ράπται, καποτάδες, ὑφαντουργοί, σαμαράδες.

Πρὸ πόσων ἐτῶν ἐταξείδευαν ὡς καποτάδες καὶ ράπται οἱ Συρακιῶται εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Ρωσσίαν, τὴν Ἀνατολήν; Οἱ σύγχρονοι Συρακιῶται πιστεύουν ὅτι πρὸ διακοσίων ἐτῶν. Ἀσφαλέστατα ὅμως ἡ τέχνη τῶν μαλλίνων ὑφαντῶν

τῶν καταλλήλων διὰ τὴν κατασκευὴν καπῶν, τὸ ράψιμό των καὶ τὸ ἐμπόριόν των ἤκμασεν εἰς τὰς βλαχοφώνους κοινότητας τῆς Πίνδου, Συράκο, Μέτσοβο, Καλαρρῦται, Ματσοῦκι πολὺ ἐνωρίτερα. Τὰ μέρη αὐτὰ καὶ ἡ Ἄρτα ὑπῆρξαν κέντρα ἐμπορίου καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ μαλλιῦ ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατεσκευάζοντο καὶ ἐρράπτοντο ἀπὸ τοὺς ἰδίους αἱ ναυτικαὶ κυρίως κάπαι, τὰ λεγόμενα καπότα. Ἡ δύναμις τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν, ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ, ὑπῆρξε τεραστία. Ἐξειλίχθησαν ἀπὸ ὑφαντορράπται εἰς μεγαλεμπόρους γενικοῦ ἐμπορίου, εἰς ἐφοπλιστάς. Γίνονται ἔμποροι παντὸς ἐμπορίου καὶ φθάνουν μέχρις Ἡρακλείων Στηλῶν.

Ἀπὸ τοὺς βλαχοφώνους αὐτοὺς τεχνίτας τῆς κάπας, ἀπὸ τοὺς πλανοδίους αὐτοὺς καποτάδες, καὶ ἀπὸ τοὺς πλανοδίους Καλαρρυτιώτας ἀσημουργοὺς ἐμφανίζονται θεμελιωμένοι τεράστιοι ἐμπορικοὶ οἴκοι ἀπὸ τοῦ 1700, εἰς Λιβόρνο, Βιέννη, Κωνσταντινούπολι, Μόσχα, Ὀδησσό, Αἴγυπτο, Νεάπολι, Τεργέστη καὶ ἄλλοῦ.

Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους τεχνίτας τοῦ Μετσόβου ὁ Γ. Ἀβέρωφ θεμελιωτὴς πλείστων μεγίστων ἐθνικῶν μας ὑποθέσεων, οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτσαι, ὁ Στουρνάρας, δημιουργοί, ἐκτὸς τόσων ἄλλων τὰ ὁποῖα ὑπὲρ τοῦ ἔθνους εἰργάσθησαν, τῶν πρώτων ἰσχυρῶν βάσεων τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους καποτάδες τοῦ Συράκου ὁ

Κωλέτης, ὁ πρωθυπουργὸς καὶ σημαιοφόρος τῆς μεγάλης Ἐθνικῆς Ἰδέας, οἱ Ζαλοκῶσται, ὁ Κρυστάλλης.

Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους ἀργυρουροὺς τῶν Καλαρρυτῶν οἱ Λάμπροι, οἱ ἱστορικοί, οἱ λόγιοι, οἱ ἀρχαιολόγοι, οἱ ἰδρυταὶ τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Ἀπὸ τὸ Ματσοῦκι, ὁ ἴδιος ἀρχίσας μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πλανοδίου καποτᾶ, ὁ Μπαλντένης, παιδαγωγὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου.

Ἐπάρχει ὅμως μία ἀτελείωτος σειρά ἐπιστημόνων, ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ἐθνικῶν ἀγωνιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ παιδιὰ τῶν πλανοδίων οἰκοδόμων καὶ καποτάδων καὶ ἀργυρουργῶν, ἢ καποτάδες καὶ ἀργυροῦργοι καὶ οἰκοδόμοι οἱ ἴδιοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει πολλάκις τὸ πᾶν διὰ τὴν διατήρησίν του καὶ τὸ μεγαλεῖόν του. Ἡ ὀνομαστικὴ καὶ μόνον ἀπαρίθμησις τῶν προσώπων θὰ κατήντα κουραστικὴ.

Τόσο μάλιστα ἀνεπτύχθη καὶ ἤκμασεν εἰς τὸ Συρακοῦς ἰδίως ἡ τέχνη τοῦ ράπτη καὶ καποτᾶ καὶ τόσοι διδάσκαλοι καὶ ἐπιστήμονες ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν καποτάδων καὶ ραπτῶν, ὥστε καὶ σήμερα ἀκόμη εἰς τὸ Συρακοῦς οἱ μορφωμένοι, ἰατροί, δικηγόροι, διδάσκαλοι, ἐπιστήμονες γενικῶς, νὰ λέγωνται ράπται. Καὶ ἡ Συρακιώτικη ἐντεῦθεν ἔκφρασις:

— «Αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τὸ κόμμα τῶν ραφτάδων». Διὰ νὰ διακριθῇ ὁ τεχνίτης ἢ ὁ ἐπιστήμων ἀπὸ τὸν κτηνοτρόφο ἢ τὸν γεωργό.

Λόγω τῆς μεγίστης ἀναπτύξεως τῆς τέχνης εἰς τὰ χωριὰ τῆς Πίνδου, ὅχι μόνον ἀνεπτύχθη ἐκεῖ εἰς βαθμὸν ἐκπλήσσοντα ὁ πλοῦτος καὶ τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἀπὸ τὰς ὠραιότερας σελίδας τῆς ἱστορίας μας οἱ ἀγῶνες τῶν Μετσοβιτῶν, τῶν Συρακιωτῶν, τῶν Καλαρρυτιωτῶν, τῶν ἄλλων μαστοροχωριῶν τῆς Πίνδου κατὰ τοῦ Τούρκου.

Τί ἀποδεικνύουν ὅμως αἱ σελίδες αὐταί;

Ὅτι ἡ τέχνη εἶναι ἐκείνη ἢ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν ἀνυψώνει καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς ἀναζήτησιν μιᾶς ἐλευθεριωτέρας καταστάσεως, εἴτε ἐξελικτικῶς εἴτε δι' ἐπαναστάσεως.

Οἱ Καλαρρυτιῶται χρυσοκοῖ οἱ ταξειδεύοντες παντοῦ καὶ στερεώσαντες τὴν ἐλληνικὴν πίστιν καὶ τὸ ἐλληνικὸν αἶσθημα, καὶ σήμερα ἀκόμη, εὐρίσκονται ἰδιοκτητῆται μεγάλων χρυσοχοικῶν οἴκων εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἑλβετίαν.

Τὸ μεγαλείτερον χρυσοχοικὸν κατάστημα τῆς Ρώμης, ὁ οἶκος Βούλγαρη, εἶναι Καλαρρυτινόν. Μεγάλα ὅμως ἐπίσης Καλαρρυτινὰ καὶ γενικῶς Ἑπειρωτικὰ χρυσοχοεῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν Ρώμην, ὡς τῶν Νέση, Κρέμων, Τουντουτζῆ, Μπάντζων, ὅπως ἐπίσης ὑπάρχουν εἰς Νεάπολιν, Σὰν-Ρέμο, καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας τόσα χρυσοχοεῖα Ἑπειρωτικὰ.

Τοὺς Συρακιώτας ράπτας ἐγχωρίων ἀνδρικῶν ρούχων καὶ καπῶν θὰ τοὺς εὐρωμε καὶ τώρα ἀκόμη παντοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ τέχνη τῶν ναυτικῶν καπῶν τείνει νὰ χαθῆ καὶ εἰς ὀλίγα μόνον παράλια, ὅπως εἰς τὴν Πρέβεζαν, ἐπιμένουν νὰ φοροῦν ἀκόμη καὶ τώρα οἱ ναυτικοὶ τὴν κοντὴ μάλλινη συρακιώτικη κάπα. Ὁ μουσαμᾶς ἀντικατέστησε καὶ ἔδιωξε ὡς περισσότερο ἀδιάβροχος, καὶ ἐλαφρὸς τὸ μάλλινο κάπτο. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν τσοπάνικη κάπα καὶ τὴν κάπα γενικῶς τῶν χωρικῶν, μεγάλοι ἀνταγωνισταὶ τῶν Συρακιωτῶν εἶναι τώρα διδαχθέντες τὴν τέχνην ἀπὸ αὐτοῦς, οἱ Ἄγναντίται καὶ Ἀσπροποταμίται. Ἀλλὰ οἱ ταξειδεύται Συρακιῶται δὲν ἐσταμάτησαν προσφέροντες τὸ χρυσοῦν τῶν νόμισμα εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόθεσιν. Σκροπισμένοι καὶ τώρα, ὄχι μόνον ὡς καποτάδες, ἀλλὰ ὡς μεγαλέμποροι, ὡς διδάσκαλοι, ὡς ἐπιστήμονες, ἐξακολουθοῦν νὰ καλλιεργοῦν καὶ νὰ πλάθουν καλλίτερον καὶ ὑγιέστερον τὸν ἐλληνισμόν.

Αὐτὸς εἰς γενικωτάτας γραμμαῖς ὑπῆρξε καὶ ὁ ρόλος τῶν τμημάτων τοῦ Μαλακασίου εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόθεσιν.

Τὸ ταξειδί ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα εἰς τὰ χωριὰ τοῦ Μαλακασίου γίνεται πολλὰς φορὰς μὲ τὴν βάρκα διὰ τῆς Λίμνης καὶ συνεχίζεται κατόπιν ὁ δρόμος μὲ ἄλογο ἢ μουλάρι διὰ ξηρᾶς.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαν-

νίνων, στήν ἄκρα τῆς λίμνης, εἶναι ἡ Σκάλα. Τὰ καΐκια περνοῦν στοῦ ἀπέναντι μέρος τῆς λίμνης στοὺν Πόρο. Φέρνουν ξυλεία ἀπὸ τὰ ἀνατολικά Ζαγόρια, καυσό-ξυλα, κάρβουνα, μαῦρες πλάκες οἰκοδομῶν, κοφφί-νια πλεγμένα ἀπὸ σχισμένες βέργες φουντουκιᾶς. Στὴ σκάλα περιμένουν τὰ κάρρα καὶ οἱ σοῦστες. Πρὸ τῆς σκάλας εἶναι μιὰ μικρὴ πλατεῖα, στὴ μέση ἕνας πλάτανος, καὶ στοῦ κλείσιμο τῆς πλατείας τὰ καφε-νεῖα. Ἀριστερὰ τὸ κάστρο τῶν Ἰωαννίνων λούζει τὴν ὠμορφιά του στὰ νερὰ τῆς λίμνης. Τὰ καΐκια ἐδῶ εἶναι μεγαλείτερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ πέρασμα στοῦ Νησι καὶ στὴν Ντραμπάντοβα. Εἰς τὴ Σκάλα κοντὰ εἶναι τὰ βυρσοδεφεῖα, τὰ ταμπά-κικα. Εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἦσαν ἀμέτρητα· κα-τεῖχαν ὅλη τὴν ἐκτάσι, γιατί τὰ Γιάννενα καὶ εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ἦσαν μέγιστον κέντρον ἐπεξεργασίας δερ-μάτων καὶ σημαντικωτάτη πρακτικὴ σχολὴ δημιουρ-γίας καὶ ἐξαγωγῆς βυρσοδεψῶν. Σήμερα ἀπὸ τὰς πολλὰς δεκάδας τῶν βυρσοδεφείων τῶν Ἰωαννίνων θὰ μετρήσετε μόνον δεκαεπτὰ. Κατεργάζονται δέρ-ματα γιὰ τσαρούχια, βακέτα καὶ λουστρίνια. Ἐπειτα στέλλουν τὸ περισσεῦον ποσὸν κατεργασμένον εἰς τὴν Ἀλβανία, Κέρκυρα, Πειραιᾶ, Ἄρτα, Πάτρας.

Πολὺ παλαιότερα, πρὸ διακοσίων καὶ ἑκατὸν πενήντα καὶ ἑκατὸ ἀκόμη ἐτῶν, ἡ βυρσοδεψία ἦτο εἰς διεθνῆ ἀκμὴν εἰς τὰ Ἰωάννινα· ἐγένετο ἰδίως κατερ-γασία φιλῶν δερμάτων, προβάτων, αἰγῶν, τράγων.

Ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν τράγων ἐγίνοντο τὰ λεγόμενα λίσκινα· δέρματα δηλαδή βαμμένα κόκκινα ἀπὸ ριζάρι ἢ κρεμέζι, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο τὰ παπούτσια τῶν ἀστῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Τὰ δέρματα αὐτὰ ἐξήγοντο εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Αὐστρίαν.

Ἐκατοντάδες τεχνῖται, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, Ἰωαννῖται συνήθως, εἰργάζοντο εἰς τὰ βυρσοδεψεῖα. Εἰς τὸ βάψιμο τῶν δερμάτων τὸ ὁποῖον ἐγίνετο συνήθως τὴν νύκτα εἰργάζοντο μέχρι πρὸ σαράντα ἐτῶν αἱ γυναῖκες. Ἀπὸ τοὺς βυρσοδέψας τεχνίτας, ἔβγαιναν κυρίως οἱ λεγόμενοι εἰς τὰ Ἰωάννινα μπαντίδοι. Ἦσαν μία τάξις ἀνθρώπων γλεντζέδων καὶ παλληκαράδων, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἔδιδαν τὸν τόνον εἰς τὴν θορυβώδη καὶ διασκεδάζουσαν ζωὴν τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐτρομοκράτουν καὶ τοὺς Τούρκους καὶ ἐκράτουν ὑψηλὰ καὶ ὑπερήφανα μετὰ τὴν ζωηρὰν καὶ ἑλληνιστικῶς προκλητικὴν στάσιν των τὸν ἐθνικὸν τόνον εἰς τὴν πόλιν. Πόσοι ἐθνικοὶ ἄγνωστοι ἤρωες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς τουρκικῆς τυραννίας δὲν ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν βυρσοδεψῶν μπαντίδων!

Βυρσοδέψαι ὅμως καὶ ἔμποροι δερμάτων συγχρόνως δὲν εἶναι μόνον οἱ Ἰωαννῖται. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δερματᾶ, ὅπως λέγεται εἰς πολλὰ μέρη ἐκεῖ, ἤκμασε καὶ εἰς τὸ Πωγῶνι πολὺ καὶ εἰς ἄλλα τμήματα τῆς Ἠπείρου. Οἱ δερματάδες τοῦ Πωγωνίου ἐταξείδευαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, κυρίως ὅμως εἰς τὴν

Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τώρα ἀκόμη οἱ Πωγωνίσιμοι δερματάδες ὅπως οἱ κρεωπῶλαι, ἀποτελοῦν μίαν τῶν πλουσιωτέρων καὶ πατριωτικωτέρων ἐπαγγελματικῶν τάξεων τῆς Βασιλευούσης.

Παράλληλος πρὸς τὴν βυρσοδεψικὴν, ἀλλὰ μὲ ἀπείρως μεγαλυτέραν σημασίαν ἢ γουναρική, ἢ τέχνη τῆς ἐπεξεργασίας τῶν γουνῶν, ἤκμασεν ἄλλοτε πολὺ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Γουναράδες ἦσαν κυρίως Γιαννιώτες Ζαγορίσιοι, Κουρεντινοί. Τὰ Ἰωάννινα ἦσαν παμμέγιστον κέντρον ἀγορᾶς ἐπεξεργασίας καὶ ἐμπορίου δερμάτων καταλλήλων διὰ γούνας. Τὸ ἐμπόρευμα ἐξαπεστέλλετο παντοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἡπειρῶται τεχνῖται γουναράδες εἶχαν κατακλύσει ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Εὐρώπην, τὴν Ρωσσίαν. Ἦσαν οἱ μακρυνότεροι ταξειδευταί, οἱ περισσότερον ἴσως ἐπιβληθέντες καὶ ἀναπτυχθέντες Ἡπειρῶται. Δι' αὐτὸ βλέπομεν ὅτι πολλοὶ εὐεργέται καὶ μεγάλοι εὐεργέται τοῦ γένους ἦσαν γουναράδες ἢ ἤρχισαν ἀπὸ γουναράδες. Πολλοὶ μορφωμένοι καὶ ἐξαιρετικοὶ συντελεσταὶ τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως παιδιὰ γουναράδων. Οἱ γουναράδες τῶν Ἰωαννίνων εἶχον τὴν ἰσχυροτέραν ἴσως συντεχνίαν. Ἡ ἐξήγησις δὲν εἶναι δύσκολος. Τὸ ἀστικὸν ἔνδυμα ἄλλοτε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἤθελεν ἀπαραιτήτως τὴν γοῦνα, τοῦλάχιστον μιὰ λουρίδα γούνας ἐν εἴδει παρυφῆς, ἢ ὁποία ἔπιανε ὅλας τὰς ἄκρας τοῦ ἐπάνω ρούχου. Τὰ γιαννιώτικα ἐργαστήρια ἐπεξεργάζοντο κάθε εἴδους δέρμα. Κουνάβια,

ἀλεπουῖδες, λύκους, ἀγριογάτους, ἀρνιά, ἀσβούς, τσακάλια. Ἡ τέχνη ὅμως εἶχε μὲ ὄλην τὴν ἀνάπτυξίν της μᾶλλον οἰκιακὴν μορφήν. Τὰ σπίτια τῶν ἰδιοκτητῶν ἦσαν καὶ βυρσοδεψεῖα καὶ ἐργαστήρια ραφῆς. Ἡ κατεργασία καὶ ἐπεξεργασία τῶν δερμάτων ἐγίνετο ἀπὸ τοὺς ἄνδρας ἐνῶ τὸ ράψιμο συνήθως ἀπὸ κορίτσια. Ἡ κατεργασία διήρκει δεκαπέντε ἡμέρας. Ἐγίνετο μὲ πίτουρο σιταρένιο, ἀλεῦρι καλαμποκιοῦ καὶ ἀλάτι. Τὴν ἴδια μέθοδο μεταχειρίζονται καὶ σήμε-
ρα οἱ Γιαννιῶτες γουναράδες μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀπὸ τὰ ἑκατὸ ἐργαστήρια τοῦ 1700 τὰ ἀπασχολοῦντα ἕκαστον 30 καὶ 50 ἐργάτας δύο μόνον μένουν τώρα εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ αὐτὰ χωρὶς ἐργασίαν καὶ ἔτοιμα σχεδὸν νὰ κλείσουν.

Τὸ συνάφι τῶν γουναράδων τῶν Ἰωαννίνων ἐώρταζεν εἰς τὰς 20 Ἰουλίου τὴν ἡμέραν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Ἡλίαν τοῦ Νησιοῦ. Ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καὶ πανηγυρικωτέρας ἐορτὰς τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ πανήγυρις τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ διατηρεῖται ἀκόμη, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει συνάφι γουναράδων διὰ τὴν ἐορτάση. Ἐτσι τὴν ἐορτάζει πλέον ὅλος ὁ κόσμος εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Ἀπὸ τὰς οἰκογενείας καὶ τὰς τάξεις τῶν ραπτῶν καὶ γουναράδων ἐξῆλθον ὄχι δεκάδες, ἀλλὰ ἑκατοντάδες ἀνδρῶν συντελέσαντες εἴτε ὡς διδάσκαλοι, εἴτε ὡς ἐπιστήμονες, ἢ πολεμισταί, εἴτε ὡς πλούσιοι εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς

μας ὑποθέσεως. Τεχνῖται καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πρωτουργοὶ καὶ δημιουργοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, Σκουφᾶς καὶ Τσακάλωφ.

Κατασκευαστῆς σκουφιῶν ὁ ἀπὸ τὸ Κομπότι τῆς Ἄρτης, Νικόλαος τοῦ Κουμπάρου, ὁ ἐπονομασθεὶς λόγῳ τῆς ἐργασίας του Σκουφᾶς.

Γυιὸς κατασκευαστοῦ καὶ ἐμπόρου γουνῶν ὁ Ἰωαννίτης Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, ἀρχίσας πιθανώτατα ἀπὸ τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ γενικὸ ξύπνημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἐλέχθη ὑπὸ τινων ἱστορικῶν ὅτι τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν ἴδρυσαν ἀσήμαντοι καὶ χρεωκοπημένοι ἔμποροι.

Πλανόδιος τεχνίτης καὶ ἔμπορος γουνῶν ὁ Ζώης Καπλάνης εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἐθνικὸν παλμὸν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τάσα ὀφείλουν τὰ γράμματα τῆς Ἡπείρου καὶ γενικῶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Πλανόδιοι ἐπίσης τεχνῖται καὶ ἔμποροι γουνῶν οἱ ἀδελφοὶ Τσοῖτσι, οἱ θεμελιωταὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς προόδου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδρυταὶ τοῦ Πολυτεχνείου μας, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ στεγάζοντος τὴν τέχνην ἐν Ἑλλάδι!

Πόσοι ὅμως καὶ πόσοι μεγάλοι Ἡπειρῶται δὲν ἤρχισαν τὸ στάδιόν των, λαβόντες, ὅπως λέγει καὶ ὁ Σ. Λάμπρος «ἐπ' ὤμου τὸ δισάκκιον τοῦ πλάνητος καὶ ἀνὰ χεῖρας τὴν βακτηρίαν τοῦ ὁδοιπόρου!» (Λόγοι καὶ Ἄρθρα).

IV

Ὅχι ἀσήμαντον ρόλον εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔπαιξαν καὶ οἱ ἀγιογράφοι τῆς Ἡπείρου. Αὐτοὺς ὁ κόσμος τοὺς λέγει συνήθως ζωγράφους. Ἐντεῦθεν τὰ πολλὰ ἐπίθετα τῶν Ζωγράφων ἐδούλευαν εἰς ἐκκλησίας ἢ στὰ σπίτια των, καὶ ἐγύριζαν πολλοῦντες τὸ ἐμπόρευμα τῶν φορητῶν εἰκόνων των ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό.

Ἀπὸ τὸ χωριὸ Χιονάδες τῆς Κονίτσης ἐξακαλουθοῦν ἀκόμη νὰ βγαίνουν ἀγιογράφοι τῆς παλαιᾶς αὐτῆς σχολῆς. Ἀγιογράφους ὅμως ἐβγάζαν καὶ τὰ Ζαγόρια καὶ τὰ χωριὰ τῆς Β. Ἡπείρου.

Ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ταξιδευτῶν αὐτῶν ζωγράφων καὶ ἡ ἐκ Κεστορατίου οἰκογένεια τῶν Χριστάκιδων Ζωγράφων, τῶν μεγάλων τοῦ γένους εὐεργετῶν, τῶν ἰδρυτῶν τῶν Ζωγραφείων Σχολείων, τῶν πλουσίων χορηγητῶν τοῦ πλοῦτου των διὰ τὴν συντήρησιν σχολείων τῆς Θράκης, τῆς Ἡπείρου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν κυριωτέρων οἰκονομικῶν στηρικτῶν τοῦ ἔργου τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον τόσον ἀφυπνίσθη ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἡπείρου μέχρι τοῦ Πόντου· χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἡ λαμπὰς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναψε καὶ ἐφώτισε ὅλον

τὸν δοῦλον ἑλληνισμόν ὀδηγήσασα αὐτὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν νὰ μάθῃ τὴν ὁποῖαν εἶχε λησμονήσει ἢ εἶχε χάσει, ιδέαν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀποκτήσῃ, καὶ ἐναντίον τῶν σλαυικῶν, ρουμανικῶν καὶ ἀλβανικῶν τάσεων καὶ προπαγανδῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν νὰ ἀντιδράσῃ καὶ τελεσφόρως νὰ ἀγωνισθῇ.

Τίνες ὅμως οἱ συλλαβόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν ιδέαν τῆς ἰδρύσεως τοῦ Συλλόγου τούτου; Λόγιοι καὶ διδάσκαλοι Ἑπειρῶται, παιδιὰ καὶ ἐγγόνια ξενιτευμένων τεχνιτῶν. Τίνες οἱ πρῶτοι, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ καὶ οἱ κυριώτεροι χορηγοὶ καὶ εὐεργέται καὶ ἐνισχυταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Συλλόγου; Οἱ ξενιτευμένοι, οἱ ἴδιοι ἐμποροτεχνῖται καὶ παιδιὰ πλανοδίων τεχνιτῶν.

Ὁ Ἑπειρώτης ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν πατρίδα του μὲ μόνον ἐφόδιον συνήθως τὴν εὐχὴν τῆς μητέρας του καὶ ρίχνεται εἰς τὸ ἄπειρον τῆς γῆς. Τὸ πρόγραμμά του ὅμως εἶναι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς κατεστρωμένον. Θὰ πιάσῃ μιὰν τέχνην εἰς τὰ χέρια του καὶ μὲ τὸ ἐφόδιόν της θὰ κατακτήσῃ τὸ πᾶν. Θὰ δημιουργήσῃ ὅμως καὶ θὰ στερεώσῃ, ὅπου καὶ ἂν εὐρεθῇ, τὴν ἑλληνικὴν ιδέαν. Αὐτὸ εἶναι τὸ διπλὸ πρόγραμμα τοῦ πλανωμένου Ἑπειρώτου ποῦ τὸ ἀκολουθεῖ τόσους αἰῶνας καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς ὥρας δὲν ἔχει ξεφύγει οὔτε κατὰ μίαν γραμμὴν.

Τί εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ Φανάρι τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῶν μέ-

σων τοῦ 17ου αἰῶνος μέχρις ἐσχάτων ἐρρύθμιζε τὰς τύχας ὄχι πλέον τοῦ δουλεύοντος ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ ὀλοκλήρου σχεδὸν τοῦ ὑπὸ τὸν Τοῦρκον χριστιανισμοῦ;

Τὸ Φανάρι εἰς τὸ ὁποῖον, ὅπως γράφει καὶ ὁ Καρολίδης, «ὀφείλει τὸ Ἔθνος τὴν ἰδέαν τῆς καθολικῆς πολιτικῆς μας ἀποκαταστάσεως». Ὁ φαναριωτικὸς πυρὴν δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ τεχνῖται καὶ ἀσήμαντοι ἐμποροτεχνῖται, οἱ ὁποῖοι συνέρρευσαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ὅλον τὸν τουρκοκρατούμενον ἑλληνισμόν. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ἐχρησιμοποίησεν ὁ κατακτητὴς ἀρχικῶς ὡς τεχνίτας, ὡς γραμματικούς καὶ δραγομάνους κατόπιν, ὡς ἀνωτέρους πολιτικούς τέλους, μεγάλους διερμηνεῖς, ἡγεμόνας καὶ μεγάλους ἡγεμόνας τῶν Μολδοβλαχικῶν χωρῶν. Τὴν ἀλήθειαν τοῦ φαινομένου τούτου, μᾶς τὴν ζωγραφίζει παραστικωτάτην ὁ Ἀθ. Ὑψηλάντης εἰς τὸ τόσω ἐνδιαφέρον ἔργον του «Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν».

«Χηρευούσης, λέγει, τῷ 1765 τῆς θέσεως τῆς Μεγάλῃς Διερμηνείας, ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου ὁ Νικόλαος Σοῦτσος περὶ τοῦ γένους ἢ τῆς καταγωγῆς ἐκείνων τῶν διαπρεπουσῶν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, καὶ παρέστησε, τὸν μὲν ποστέλνικον πρωθυπουργὸν Ἀλ. Ὑψηλάντην καταγόμενον ἀπὸ γουναράδες, τὸν δὲ ποστέλνικον Κ. Μουρούζην ἀπὸ Λαζοὺς ζαχιρτζῆδες. Τὸν δὲ σπαθᾶριον Ἰάκωβον Ρίζον δοῦλον τοῦ Μητροπολίτου Χαλ-

κιδόνος· ἑαυτὸν δὲ ἰσκεντέρτογλον, ἦτοι Μαυροκορ-
δᾶτον ἐκ μέρους τῆς ἀπὸ μητρὸς μάμης του Ἑλένης,
ἀποσιωπῶν τὸ ὅτι ὁ ἀπὸ πατρὸς πάπος του Δημάκης
ἦν μὲ τὸ ἐργαστήριον μέσα εἰς τὸ Διπλοφανάριον,
υἱὸς χωρικοῦ τινος πωλοῦντος γάλα εἰς τὰ τουρκικὰ
σπίτια τῶν προυχόντων καὶ διὰ τοῦτο Σούτζου λεγο-
μένου». – σ. 405.

Ἀπὸ τὸν πλανόδιον ὅμως αὐτὸν Ἡπειρώτην γαλα-
κτοπώλην ἢ πλανόδιον ὑδραυλικὸν, ὅπως ὑποστηρί-
ζουν ἄλλοι βιογράφοι, ἐξῆλθεν ἡ φωτεινὴ πλειὰς τῶν
Σούτσων ἡγεμόνων, μεγάλων ἡγεμόνων, εὐεργετῶν,
πρωταγωνιστῶν, ἐθνικῶν ποιητῶν, ἐπιστημόνων, θυ-
μάτων τῆς ἐλληνικῆς ιδέας.

Καὶ ἄλλην ὅμως οἰκογενεῖαν ἡγεμόνων βλέπομεν
καταγομένην ἀπὸ ταξιδευτὰς Ἡπειρώτας, τὴν οἰκο-
γενεῖαν Γκίγκα, τῆς ὁποίας ὁ γενάρχης ἤρχισε τὸ στά-
διόν του ὡς πλανόδιος πωλητῆς ἐντοσθίων εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐξειλίχθη εἰς ἡγεμόνα τῆς
Βλαχίας καὶ εἰς θεμελιωτὴν μιᾶς τῶν ἐλληνικωτέρων,
λαμπροτέρων καὶ ἐθνικῶς ὠφελιμωτέρων ἡγεμο-
νικῶν οἰκογενειῶν τῆς παραδουναβείου ἡγεμονίας.

V

Τὰ περιορισμένα χρονικῶς ὅρια μιᾶς ὀμιλίας δὲν
ἐπιτρέπουν τὴν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη μήκυνσιν τοῦ λόγου.

Μάλιστα, φοβοῦμαι, ὅτι πολὺ κατεχράσθην ἤδη τῆς καλωσύνης με τὴν ὁποίαν με ἀκούετε. Ἄλλωστε ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι κυρίως εἰσαγωγικὸς καὶ προσπαθεῖ νὰ δείξῃ τὰ ἐθνικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξειδιωτισμοῦ τῶν Ἑπειρωτῶν τεχνιτῶν περισσότερο παρὰ νὰ κάνῃ περιγραφὴν καὶ ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τῶν τεχνουργημάτων των καὶ τῆς διασπορᾶς των.

Οὔτε ὅλα τὰ ταξειδεύοντα τμήματα τῆς Ἑπίρου ἠδύναντο νὰ περιγραφοῦν, οὔτε ὅλα τὰ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα με τὰ ὁποῖα κινούμενος ὁ Ἑπειρώτης ἐκινητοποίησε καὶ ἀφύπνισε καὶ ἀνασυνέταξε τὸν ἑλληνισμόν. Σημαντικώταται τέχναι καὶ ἐπαγγέλματα καὶ ἑπειρωτικὰ τμήματα δὲν περιεγράφησαν. Δὲν ἐλέχθη μάλιστα τίποτε διὰ τὸν Ἑπειρώτην παντοπώλην καὶ ἀρτοποιόν.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Μ. Ἀσίας ὅπως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Δ. Θράκης, τὸν πυρῆνα τῶν πρώτων ἑλληνογλώσσων κοινοτήτων. Ἔθεσαν τὸν πρῶτον λίθον τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ποῦ εἶχαν χαθῆ εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἑκτασιν τῆς δούλης Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Αὐτοί, οἱ κυριώτατοι συντελεσταὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ιδέας τῶν ὑποδούλων μερῶν τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τοῦ πλείστου μέρους τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ ὀρθοδοξοχριστιανικῆς μόνον, εἰς παλλομένην Ἑλληνικὴν.

Ἐκατοντάκις περισσότερον συντελεσται τῆς ἐθνικῆς μας ἀναδημιουργίας ὑπῆρξαν οἱ Ἑπειῶται πλανόδιοι τεχνῖται ἀπὸ ὅ,τι παρουσιάσθησαν ἐδῶ καὶ ἀπὸ ὅ,τι καὶ διὰ τῆς λεπτομερεστέρας ἀναλύσεως τοῦ ἔργου των θὰ ἠδύναντο νὰ ἐμφανισθοῦν.

Ἡ «Πανηπειρωτικὴ Ἀδελφότης Ἀθηνῶν» ἐργαζομένη σήμερον μὲ τόσην πίστιν καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν κινητοποίησιν ὑπὲρ τῆς Ἑπίρου τῆς ἀγάπης τῶν ἐγκατεσπαρμένων Ἑπειρωτῶν, μαγνητίζει καὶ ἠλεκτρίζει εἰς τὸ ἔργον της καὶ ἡμᾶς ποὺ δὲν ἔχομε τὴν εὐτυχίαν νὰ εἴμεθα Ἑπειῶται, μὰ ποὺ τόσο ἠγαπήσαμεν τὴν ἐθνικῶς ἠγιασμένην αὐτὴν γῆν.

Ὁ Ἑπειώτης τεχνίτης ταξιδευτῆς ὑπῆρξεν ὁ μέγας σιωπηρὸς δημιουργὸς τοῦ ἐθνικοῦ μας οἰκοδομήματος. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ὕψωσε κυρίως αὐτὸς στεγάζει ἤδη, παρ' ὅλας τὰς ἐθνικὰς συμφορὰς, ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΡ. Β. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ Τ' ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΑ ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΚΑ	7
ΧΡΙΣΤ. Ι. ΣΟΥΛΗ ΤΑ ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΟΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	63
ΧΡΙΣΤ. Ι. ΣΟΥΛΗ ΤΑ ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΪΚΑ ΚΑΙ Η «REVISTA MACEDONOROMÁNA»	83
ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ Ή Η ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΒΑΓΕΝΑΔΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ	101
Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ ΟΙ ΠΛΑΝΟΔΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΤΕΧΝΙΤΑΙ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ	119

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΑ ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΩΝ

ΧΡ. Β. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

Τ' ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΑ ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΚΑ

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗ

ΤΑ ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΟΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗ

ΤΑ «ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΪΚΑ» ΚΑΙ Η «REVISTA MACEDONOROMANA»

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ

ΤΑ ΣΩΠΙΚΑ Ή Η ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΒΑΓΕΝΑΔΩΝ ΤΗΣ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Κ. ΦΑΔΤΑΪΤΣ

ΟΙ ΠΛΑΝΟΔΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΤΕΧΝΙΤΑΙ
ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΒΙΚΥ ΣΠΥΡΟΥ

ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

«ΔΩΔΩΝΗ»

ΜΑΡΤΙΟΣ 2007

Μόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας